

รายงานการขุดแต่งโบราณสถานวัดโตนดหลาย
ตำบลแพรศรีราชา อำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท

เสนอ

สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 3
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

โดย

ห้างหุ้นส่วนจำกัด ปุราณรักษ์

รายงานการขุดแต่งโบราณสถานวัดโตนดหลาย
ตำบลแพครศรีราชา อำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท

เสนอ

สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 3
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

โดย

ห้างหุ้นส่วนจำกัด ปุราณรักษ์

ฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉ
อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา

29 ธ.ค. 2551

คำนำ

โบราณสถานวัดโดนคหลาย เป็นวัดที่มีความสวยงาม และมีรูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่น่าสนใจแห่งหนึ่ง เนื่องจากมีรูปแบบที่แตกต่างจากโบราณสถานที่อยู่ใกล้เคียงกัน ฉะนั้น จึงจำเป็นต้องอาศัยหลักฐานโบราณวัตถุจากการขุดค้น และขุดแต่งมาพิจารณา เพื่อประโยชน์ต่อไปในอนาคต ทั้งในแง่ของการศึกษาและค้นคว้า รวมทั้งการวางแผนงานในการบูรณะ โบราณสถานให้มีความมั่นคงแข็งแรงและถูกต้องตามรูปแบบเดิม

รายงานการขุดแต่งวัดโดนคหลาย อ.สรรคบุรี จ.ชัยนาท ฉบับนี้จึงเป็นผลของการดำเนินการขุดแต่งศึกษาโบราณสถานที่เกี่ยวข้องกับโบราณสถานวัดโดนคหลาย

หวังเป็นอย่างยิ่งว่ารายงานฉบับนี้ จะเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่สนใจและผู้ที่จะศึกษาวัฒนธรรมชุมชนการอยู่อาศัย ลักษณะทางสถาปัตยกรรมและรูปแบบศิลปกรรมของโบราณวัตถุที่วัดโดนคหลายหลายแห่งนี้ได้บ้าง

ขอขอบคุณ ศ.ดร.สันติ เล็กสุขุม ที่ให้คำแนะนำทางด้านวิชาการในการดำเนินงาน สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 3 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่ได้มอบหมายให้ หจก.ปราณรักษ์ ทำการศึกษาขุดแต่งและขุดค้นโบราณสถานวัดโดนคหลายแห่งนี้

หจก.ปราณรักษ์
กุมภาพันธ์ 2540

สารบัญเรื่อง

	หน้า
คำนำ	
บทนำ	1
บทที่ 1 การดำเนินงานทางโบราณคดี	8
ที่ตั้ง	8
ประวัติการทำงานที่ผ่านมา	8
สภาพปัจจุบันของโบราณสถานก่อนการขุดแต่ง	8
วิธีการวางผังหลุม	16
เทคนิควิธีการขุดแต่ง ขุดตรวจ ขุดค้น	16
การเก็บหลักฐานและการบันทึกข้อมูล	16
บทที่ 2 โบราณสถานหลังการขุดแต่ง	19
แผนผังของโบราณสถาน	19
ลักษณะโบราณสถานหลังการขุดแต่ง	21
เทคนิคการก่อสร้าง	27
บทที่ 3 โบราณวัตถุที่พบจากการขุดแต่ง	29
ส่วนประกอบสถาปัตยกรรม	29
โบราณวัตถุที่เกี่ยวข้องในศาสนา	80
โบราณวัตถุประเภทเครื่องมือเครื่องใช้	83
ภาชนะดินเผาและเศษภาชนะดินเผา	84
บทที่ 4 การขุดค้นทางโบราณคดี	107
หลุมขุดค้นที่ 1	107
หลุมขุดค้นที่ 2	109
หลุมขุดค้นที่ 3	122
บทที่ 5 การศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบ	149
ด้านประวัติศาสตร์โบราณคดี	149
รูปทรงสันนิษฐานทางสถาปัตยกรรม	150
บทที่ 6 สรุป	153
บรรณานุกรม	154

สารบัญภาพ

ชื่อภาพ	หน้า
1. สภาพก่อนการขุดแต่ง วิหารหมายเลข 1 ด้านทิศตะวันออก	10
2. สภาพก่อนการขุดแต่ง เจดีย์ทรงปราสาทหมายเลข 2-3 ด้านทิศตะวันตก	10
3. สภาพก่อนการขุดแต่ง มณฑปหมายเลข 4 ด้านทิศเหนือ	11
4. สภาพก่อนการขุดแต่ง เจดีย์รายหมายเลข 5 ด้านทิศตะวันออก	11
5. สภาพก่อนการขุดแต่ง มณฑป-วิหารหมายเลข 6 ด้านทิศเหนือ	12
6. เจดีย์ประธานทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ ด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ	13
7. สภาพก่อนการขุดแต่ง แนวกำแพง ส่วนที่ 1 ทิศตะวันออก	13
8. สภาพก่อนการขุดแต่งมณฑป หมายเลข 7 ด้านทิศตะวันออก	14
9. สภาพก่อนการขุดแต่ง แนวกำแพงส่วนที่ 2 ด้านทิศตะวันออก	15
10. สภาพหลังการขุดแต่ง วิหารหมายเลข 1 ด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ	21
11. สภาพหลังการขุดแต่ง เจดีย์ทรงปราสาท หมายเลข 2-3 ด้านทิศตะวันตก	22
12. สภาพหลังการขุดแต่ง มณฑป หมายเลข 4 ด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ	23
13. สภาพหลังการขุดแต่ง เจดีย์ หมายเลข 5 ด้านทิศตะวันออก	24
14. สภาพหลังการขุดแต่ง มณฑป-วิหาร หมายเลข 6 ด้านทิศตะวันออก	25
15. สภาพหลังการขุดแต่ง แนวกำแพง ส่วนที่ 1 ด้านทิศตะวันตก	25
16. สภาพหลังการขุดแต่ง มณฑป หมายเลข 7 ด้านทิศใต้	26
17. สภาพหลังการขุดแต่ง แนวกำแพง ส่วนที่ 2 ด้านทิศตะวันออก	27
18. สิ่งดินเผา	29
19. กระเบื้องมุงหลังคา ดินเผา	30
20. ชิ้นส่วนกรอบซุ้มหน้าบันปูนปั้น หมายเลข 1	35
21. เศียรนาคปูนปั้น หมายเลข 2	35
22. กลีบขมุนปูนปั้น หมายเลข 3	36
23. เศียรนาคปูนปั้น หมายเลข 4	36
24. กลีบขมุนปูนปั้น หมายเลข 5	37
25. เศียรนาคปูนปั้น หมายเลข 6	37
26. เศียรนาคปูนปั้น หมายเลข 7	38
27. กลีบขมุนปูนปั้น หมายเลข 8	38
28. กลีบขมุนปูนปั้น หมายเลข 9	39

ชื่อภาพ	หน้า
29. กลีบขมุนปนุ้นุ้น หมายถึง 10	39
30. กลีบขมุนปนุ้นุ้น หมายถึง 11	40
31. เศียรนาคปนุ้นุ้น หมายถึง 12	40
32. ลำตัวพระสาวกปนุ้นุ้น หมายถึง 13	41
33. เศียรรูปนาคปนุ้นุ้น หมายถึง 14	41
34. เศียรพระสาวกปนุ้นุ้น หมายถึง 15	42
35. กลีบขมุนปนุ้นุ้น หมายถึง 16	42
36. กลีบขมุนปนุ้นุ้น หมายถึง 17	43
37. กลีบขมุนปนุ้นุ้น หมายถึง 18	43
38. กลีบขมุนปนุ้นุ้น หมายถึง 19	44
39. กลีบขมุนปนุ้นุ้น หมายถึง 20	44
40. กลีบขมุนปนุ้นุ้น หมายถึง 21	45
41. กลีบขมุนปนุ้นุ้น หมายถึง 22	45
42. กลีบขมุนปนุ้นุ้น หมายถึง 23	46
43. กลีบขมุนปนุ้นุ้น หมายถึง 24	46
44. เศียรนาคปนุ้นุ้น หมายถึง 25	47
45. กลีบขมุนปนุ้นุ้น หมายถึง 26	47
46. กลีบขมุนปนุ้นุ้น หมายถึง 27	48
47. กลีบขมุนปนุ้นุ้น หมายถึง 28	48
48. กลีบขมุนปนุ้นุ้น หมายถึง 29	49
49. กลีบขมุนปนุ้นุ้น หมายถึง 30	49
50. กลีบขมุนปนุ้นุ้น หมายถึง 31	50
51. กลีบขมุนปนุ้นุ้น หมายถึง 32	50
52. กลีบขมุนปนุ้นุ้น หมายถึง 33	51
53. กลีบขมุนปนุ้นุ้น หมายถึง 34	51
54. ชิ้นส่วนกรอบซุ้มหน้าบันปนุ้นุ้น หมายถึง 35	52
55. เศียรพระสาวกปนุ้นุ้น หมายถึง 36	52
56. ลำตัวพระสาวกปนุ้นุ้น หมายถึง 37	53
57. กลีบขมุนปนุ้นุ้น หมายถึง 38	53
58. กลีบขมุนปนุ้นุ้น หมายถึง 39	54

ชื่อภาพ	หน้า
59. กลีบขมุนปูนปั้น หมายเลข 40	54
60. กลีบขมุนปูนปั้น หมายเลข 41	55
61. กลีบขมุนปูนปั้น หมายเลข 42	55
62. กลีบขมุนปูนปั้น หมายเลข 43	56
63. กลีบขมุนปูนปั้น หมายเลข 44	56
64. กลีบขมุนปูนปั้น หมายเลข 45	57
65. เศียรนาคปูนปั้น หมายเลข 46	57
66. เศียรนาคปูนปั้น หมายเลข 47	58
67. เศียรพระสาวกปูนปั้น หมายเลข 48	58
68. บัวปูนปั้น หมายเลข 49	59
69. เศียรนาคปูนปั้น หมายเลข 50	59
70. กลีบขมุนปูนปั้น หมายเลข 51	60
71. กลีบขมุนปูนปั้น หมายเลข 52	60
72. กลีบขมุนปูนปั้น หมายเลข 53-54-55	61
73. เศียรนาคปูนปั้น หมายเลข 56	61
74. ลำตัวพระสาวกปูนปั้น หมายเลข 57	62
75. เศียรพระสาวกปูนปั้น หมายเลข 59	62
76. เศียรพระสาวกปูนปั้น หมายเลข 60	63
77. เศียรพระสาวกปูนปั้น หมายเลข 61	63
78. เศียรพระสาวกปูนปั้น หมายเลข 62	64
79. เศียรพระสาวกปูนปั้น หมายเลข 63	64
80. ลำตัวพระสาวกปูนปั้น หมายเลข 64	65
81. ชิ้นส่วนกรอบซุ้มหน้าบันปูนปั้น หมายเลข 65	65
82. เศียรพระสาวกปูนปั้น หมายเลข 67	66
83. กลีบขมุนปูนปั้น หมายเลข 68	66
84. กลีบขมุนปูนปั้น หมายเลข 69	67
85. กลีบขมุนปูนปั้น หมายเลข 70-73-74	67
ชิ้นส่วนกรอบซุ้มหน้าบันปูนปั้น หมายเลข 71	
86. เศียรนาคปูนปั้น หมายเลข 75	68
87. ลำตัวพระสาวกปูนปั้น หมายเลข 76	68

ชื่อภาพ	หน้า
88. เศียรพระพุทธรูปปูนปั้น หมายเลข 77	69
89. กลิบบนปูนปั้น หมายเลข 78	69
90. กลิบบนปูนปั้น หมายเลข 79	70
91. กลิบบนปูนปั้น หมายเลข 80	70
92. บัวหัวเสาวิหารปูนปั้น กริด 5E-5F	71
93. บัวปูนปั้น กริด 5L	71
94. ชิ้นส่วนลวดลายปูนปั้น กริด 6I-K7	72
95. ชิ้นส่วนลวดลายปูนปั้น กริด 7K	73
96. ชิ้นส่วนลวดลายปูนปั้น กริด 7I	74
97. ชิ้นส่วนลวดลายปูนปั้น กริด 7I	75
98. ชิ้นส่วนลวดลายปูนปั้น กริด 8I	76
99. ชิ้นส่วนลวดลายปูนปั้น กริด 8I	77
100. ชิ้นส่วนลวดลายปูนปั้น กริด 8K-8I	78
101. ชิ้นส่วนลวดลายปูนปั้น กริด 9I	79
102. เศียรพระพุทธรูปสำริด	80
103. เศียรพระพุทธรูปสำริดด้านข้าง-ด้านหลัง	81
104. พระพุทธรูปสำริด	82
105. ชิ้นส่วนเครื่องมือเหล็ก	83
106. ชิ้นส่วนเครื่องมือเหล็ก	84
107. ลายกดประทับและลายขูดขีด จากเตาพื้นเมือง	84
108. ลายกดประทับ	85
109. ชิ้นส่วนฝาภาชนะ	85
110. ก้นภาชนะทรงกรก	86
111. ลายขูดเป็นร่องคู่งานาน จากแหล่งเตาแม่น้ำน้อย	87
112. ก้นภาชนะทรงกรก จากแหล่งเตาแม่น้ำน้อย	87
113. ชิ้นส่วนก้นภาชนะ จากแหล่งเตาแม่น้ำน้อย	88
114. ชิ้นส่วนภาชนะทรงไห เคลือบสีน้ำตาล จากแหล่งเตาแม่น้ำน้อย	88
115. ชิ้นส่วนก้นภาชนะ จากแหล่งเตาบ้านบางปูน	89
116. ลายขูดขีด จากแหล่งเตาบ้านบางปูน	90
117. ลายกดประทับและลายขูดขีด จากแหล่งเตาบ้านบางปูน	91

ชื่อภาพ	หน้า
118. ชิ้นส่วนก้นภาชนะ จากแหล่งเตาบ้านบางปูน	91
119. ชิ้นส่วนฝาภาชนะ จากแหล่งเตาศรีสีชนาลัย	92
120. ชิ้นส่วนปากภาชนะทรงดัลป์ จากแหล่งเตาศรีสีชนาลัย	92
121. ชิ้นส่วนก้นภาชนะ จากแหล่งเตาศรีสีชนาลัย	93
122. ชิ้นส่วนฝาภาชนะ จากแหล่งเตาศรีสีชนาลัย	94
123. ชิ้นส่วนปากและก้นภาชนะทรงชามเคลือบเขียว จากแหล่งเตาศรีสีชนาลัย	94
124. ชิ้นส่วนปากและก้นภาชนะ จากแหล่งเตาศรีสีชนาลัย	95
125. ชิ้นส่วนภาชนะทรงชาม จากแหล่งเตาสู่โขทัย	96
126. ชิ้นส่วนก้นภาชนะทรงชาม สมัยราชวงศ์หยวน พุทธศตวรรษที่ 19-20	96
127. ชิ้นส่วนก้นภาชนะทรงถ้วย สมัยราชวงศ์หมิง พุทธศตวรรษที่ 21-22	97
128. ชิ้นส่วนภาชนะทรงถ้วย สมัยราชวงศ์หมิง พุทธศตวรรษที่ 21	97
129. ชิ้นส่วนภาชนะทรงชาม สมัยราชวงศ์หมิง พุทธศตวรรษที่ 22	98
130. ชิ้นส่วนภาชนะทรงถ้วย สมัยราชวงศ์หมิง พุทธศตวรรษที่ 22	98
131. ชิ้นส่วนภาชนะทรงถ้วย สมัยราชวงศ์หมิง พุทธศตวรรษที่ 22	99
132. ชิ้นส่วนก้นภาชนะทรงถ้วย สมัยราชวงศ์หมิง พุทธศตวรรษที่ 21	99
133. ชิ้นส่วนปากภาชนะทรงถ้วย สมัยราชวงศ์หมิง พุทธศตวรรษที่ 22	100
134. ชิ้นส่วนปากภาชนะทรงถ้วย สมัยราชวงศ์หมิง พุทธศตวรรษที่ 22-23	100
135. ชิ้นส่วนภาชนะทรงถ้วย สมัยราชวงศ์หมิง พุทธศตวรรษที่ 21-22	101
136. ชิ้นส่วนก้นภาชนะทรงถ้วย สมัยราชวงศ์หมิง พุทธศตวรรษที่ 21	101
137. ชิ้นส่วนก้นภาชนะทรงถ้วย-ชาม สมัยราชวงศ์หมิง พุทธศตวรรษที่ 22	102
138. ตะคันดินเผา	103
139. ภาชนะทรงดัลป์ จากแหล่งเตาศรีสีชนาลัย	103
140. ภาชนะทรงกระปุกเขียนลายสีค่าได้เคลือบ จากแหล่งเตาศรีสีชนาลัย	104
141. ภาชนะทรงกระปุกเขียนลายสีค่าได้เคลือบ จากแหล่งเตาศรีสีชนาลัย	104
142. ภาชนะทรงดัลป์ เคลือบสีน้ำตาล จากแหล่งเตาศรีสีชนาลัย	105
143. ชิ้นส่วนตุ๊กตาเคลือบสีเขียว จากแหล่งเตาศรีสีชนาลัย	105
144. ภาชนะทรงกระปุกเคลือบสีขาว สมัยราชวงศ์หมิง พุทธศตวรรษที่ 21-22	106
145. ชั้นดินหลุมขุดค้นที่ 1	107
146. ชิ้นส่วนลำตัวเครื่องถ้วยเวียคนาม ชั้นดินธรรมชาติที่ 1 หลุมขุดค้นที่ 1	109

ชื่อภาพ	หน้า
147. ชั้นดินหลุมขุดค้นที่ 2	109
148. ลายขูดขีดเส้นขนาน ชั้นดินธรรมชาติที่ 1 หลุมขุดค้นที่ 2	113
149. ลายขูดขีดเป็นตารางสี่เหลี่ยม ชั้นดินธรรมชาติที่ 1 หลุมขุดค้นที่ 2	113
150. ลายกดประทับเส้นขนาน ชั้นดินธรรมชาติที่ 1 หลุมขุดค้นที่ 2	114
151. ลายกดประทับตารางสี่เหลี่ยม ชั้นดินธรรมชาติที่ 1 หลุมขุดค้นที่ 2	114
152. ลายเชือกทาบ ชั้นดินธรรมชาติที่ 1 หลุมขุดค้นที่ 2	115
153. ก้นภาชนะ ชั้นดินธรรมชาติที่ 1 หลุมขุดค้นที่ 2	116
154. ตะคันดินเผา ชั้นดินธรรมชาติที่ 1 หลุมขุดค้นที่ 2	116
155. ชั้นดินหลุมขุดค้นที่ 3	122
156. ลายขูดขีดเส้นขนาน ชั้นดินธรรมชาติที่ 2 หลุมขุดค้นที่ 3	125
157. ลายขูดขีดเป็นตารางข้าวหลามตัด ชั้นดินธรรมชาติที่ 2 หลุมขุดค้นที่ 3	125
158. ลายขูดขีดตาราง ชั้นดินธรรมชาติที่ 2 หลุมขุดค้นที่ 3	126
159. ลายขูดเป็นร่องคู่ขนาน ชั้นดินธรรมชาติที่ 2 หลุมขุดค้นที่ 3	126
160. ลายเส้นคลื่น ชั้นดินธรรมชาติที่ 2 หลุมขุดค้นที่ 3	127
161. ลายกดประทับเส้นขนานและตารางสี่เหลี่ยม ชั้นดินธรรมชาติที่ 2 หลุมขุดค้นที่ 3	127
162. ลายเชือกทาบ ชั้นดินธรรมชาติที่ 2 หลุมขุดค้นที่ 3	128
163. ก้นภาชนะ ชั้นดินธรรมชาติที่ 2 หลุมขุดค้นที่ 3	128
164. ลายขูดขีดเส้นขนาน ชั้นดินธรรมชาติที่ 1 หลุมขุดค้นที่ 3	130
165. ลายขูดขีดเป็นตารางสี่เหลี่ยม ชั้นดินธรรมชาติที่ 1 หลุมขุดค้นที่ 3	130
166. ลายขูดขีดเป็นตารางข้าวหลามตัด ชั้นดินธรรมชาติที่ 1 หลุมขุดค้นที่ 3	131
167. ลายกดประทับเส้นขนาน ชั้นดินธรรมชาติที่ 1 หลุมขุดค้นที่ 3	131
168. ลายเชือกทาบ ชั้นดินธรรมชาติที่ 1 หลุมขุดค้นที่ 3	132
169. ลายฟันปลา ชั้นดินธรรมชาติที่ 1 หลุมขุดค้นที่ 3	132
170. ก้นภาชนะ ชั้นดินธรรมชาติที่ 1 หลุมขุดค้นที่ 3	133
171. พวยกา ชั้นดินธรรมชาติที่ 1 หลุมขุดค้นที่ 3	133

สารบัญภาพลายเส้น

ภาพลายเส้น	หน้า
รูปแบบปากภาชนะดินเผา ชั้นดินธรรมชาติที่ 1 หลุมขุดค้นที่ 2	121
รูปแบบปากภาชนะดินเผา ชั้นดินธรรมชาติที่ 2 หลุมขุดค้นที่ 3	140
รูปแบบปากภาชนะดินเผา ชั้นดินธรรมชาติที่ 1 หลุมขุดค้นที่ 3	141
รูปแบบภาชนะดินเผาทรงชาม ชั้นดินธรรมชาติที่ 1 หลุมขุดค้นที่ 2	144
รูปแบบภาชนะดินเผาทรงหม้อมีสัน ชั้นดินธรรมชาติที่ 2 หลุมขุดค้นที่ 3	145
รูปแบบภาชนะดินเผา ชั้นดินธรรมชาติที่ 2 หลุมขุดค้นที่ 3	146
รูปแบบภาชนะดินเผา ชั้นดินธรรมชาติที่ 2 หลุมขุดค้นที่ 3	147
รูปแบบปากภาชนะดินเผา ชั้นดินธรรมชาติที่ 1 หลุมขุดค้นที่ 3	148

สารบัญแผนผัง

แผนผัง	หน้า
ผังเมืองแพรทศวีรราชา	7
ผังบริเวณหลุมขุดแต่งและหลุมขุดค้น วัด โตนคหลาย	18
ผังแสดงชั้นดินหลุมขุดค้น หมายเลข 1	108
ผังแสดงชั้นดินหลุมขุดค้น หมายเลข 2	110
ผังแสดงชั้นดินหลุมขุดค้น หมายเลข 3	123

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
ตารางที่ 1 แสดงปริมาณและน้ำหนักชิ้นส่วนภาชนะดินเผา หลุมขุดค้นที่ 2	117
ตารางที่ 2 แสดงปริมาณและน้ำหนักการตกแต่งผิวภาชนะดินเผา หลุมขุดค้นที่ 2	118
ตารางที่ 3 แสดงรูปแบบปากภาชนะ หลุมขุดค้นที่ 2	119
ตารางที่ 4 แสดงปริมาณและน้ำหนักชิ้นส่วนภาชนะดินเผา หลุมขุดค้นที่ 3	134
ตารางที่ 5 แสดงปริมาณและน้ำหนักการตกแต่งผิวภาชนะดินเผา หลุมขุดค้นที่ 3	135
ตารางที่ 6 แสดงรูปแบบปากภาชนะ หลุมขุดค้นที่ 3	136

บทนำ

ที่ตั้งทางภูมิศาสตร์

จังหวัดชัยนาทตั้งอยู่ในพื้นที่ราบลุ่มริมฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา เป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ในบริเวณตอนเหนือของภาค ประมาณเส้นรุ้งที่ 15 องศาเหนือ เส้นแวงที่ 100 องศาตะวันออก อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานคร ขึ้นไปทางเหนือระยะทางประมาณ 195 กิโลเมตร

ขนาดรูปร่าง อาณาเขต และพรมแดน

จังหวัดชัยนาทมีเนื้อที่ประมาณ 2,635 ตารางกิโลเมตร ลักษณะโดยทั่วไปเป็นที่ราบลุ่มริมฝั่งแม่น้ำซึ่งมีประมาณ 99 เปอร์เซ็นต์ ของพื้นที่ทั้งหมด มีแม่น้ำเจ้าพระยาไหลผ่านกลางพื้นที่เขตจังหวัดจากเหนือลงใต้ มีแม่น้ำท่าจีนหรือแม่น้ำมะขามเฒ่าไหลผ่านอำเภอวัดสิงห์และหันคา แม่น้ำน้อยไหลผ่านอำเภอสรรคบุรี และยังมีคลองชลประทานหลายสายไหลผ่านพื้นที่ต่าง ๆ เช่น คลองอนุศาสนันท์ คลองมหาราช คลองพลเทพ เป็นต้น

นอกจากลักษณะภูมิประเทศที่เป็นที่ราบแล้ว ยังมีเนินเขาเล็ก ๆ อยู่ทั่วไปที่สำคัญได้แก่ เขาธรรมามูล ซึ่งถือว่าเป็นสัญลักษณ์สำคัญของจังหวัด เขาพลวง เขาขยาย เขาสรรพยา และเขาแก้ว เป็นต้น

มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียง ดังนี้

- ทิศเหนือ : ติดต่อกับจังหวัดนครสวรรค์ และจังหวัดอุทัยธานี
- ทิศใต้ : ติดต่อกับจังหวัดสิงห์บุรี
- ทิศตะวันออก : ติดต่อกับจังหวัดนครสวรรค์ และจังหวัดลพบุรี
- ทิศตะวันตก : ติดต่อกับจังหวัดสุพรรณบุรี และจังหวัดอุทัยธานี

การแบ่งเขตการปกครอง

จังหวัดชัยนาทแบ่งเขตการปกครอง ออกเป็น 6 อำเภอ คือ อำเภอเมืองชัยนาท อำเภอหันคา อำเภอสรรคบุรี อำเภอวัดสิงห์ อำเภอมโนรมย์ และอำเภอสรรพยา

ประชากร

มีประชากร 346,079 คน ความหนาแน่นของประชากรโดยเฉลี่ย ประมาณ 135 คน/ตารางกิโลเมตร

ด้านเศรษฐกิจ

ประชากรประกอบอาชีพดังนี้ คือ เกษตรกรรม ได้แก่ ทำนา ทำสวน มะม่วง สวนส้มโอ สวนมะไฟ ทำไร่อ้อย ไร่มันสำปะหลัง และเลี้ยงสัตว์ เช่น วัว และสัตว์ปีก

ประวัติความเป็นมาของจังหวัดชัยนาท

ศรีศักร วัลลิโภคม ได้เขียนบทความเรื่องแพรกศรีราชาหรือสรรคนบุรี ลงในวารสารเมืองโบราณ ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 กันยายน 2517 กล่าวไว้ชัดเจนว่า เมืองแพรกศรีราชาหรือสรรคนบุรีเป็นเมืองเดียวกัน โดยอ้างหลักฐานการพบว่ามีเมืองโบราณขนาดใหญ่ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำน้อยในเขตเมืองสรรคนบุรี จังหวัดชัยนาท มีร่องรอยคูน้ำ กำแพงเมือง สถูปเจดีย์ วิหาร ตลอดจนโบราณวัตถุ เช่น พระพุทธรูปปูนปั้นซึ่งใช้ประดับสถาปัตยกรรม และเศษภาชนะดินเผา หลักฐานเมืองโบราณแห่งนี้สัมพันธ์กับชื่อสถานที่ต่างๆ ที่ยังปรากฏอยู่ในปัจจุบันคือ บ้านแพรกศรีราชา (ศรีศักร วัลลิโภคม : 2517 หน้า 41-46)ปัจจุบันที่ตั้งของเมืองโบราณแห่งนี้อยู่ในท้องที่ตำบลแพรกศรีราชา จึงเป็นเหตุผลที่มีน้ำหนักดีจนเป็นที่ยุติว่าเมืองแพรกศรีราชา คือ เมืองสรรคนบุรี

ชื่อของเมืองแพรกนี้ ปรากฏขึ้นครั้งแรกในศิลาจารึกหลักที่ 1 สมัยพ่อขุนรามคำแหง แห่งอาณาจักรสุโขทัย (พ.ศ.1828-1835) ความในจารึกกล่าวถึงอาณาเขตของอาณาจักรสุโขทัย ดังข้อความในจารึกหน้าที 4 กล่าวไว้ดังนี้

“แต่คนอันมีในเมืองไทย ด้วยรู้ ด้วยลวก ด้วยแกล้ว ด้วยหาญ ด้วยและ(ความพยายาม) ด้วยแรงหากคนจักเสมอมิได้ อาจปราบฝูงข้าศึก มีเมืองกว้างข้างหลาย ปราบเบื้องตะวันออก รอด (ตลอด) สระหลวง (พิจิตร) สองแคว (พิชญโลก) ลุมบาจาบสดา (ลุ่มน้ำป่าสัก) ทัพฝั่งของ (กระทั่งถึงฝั่งแม่น้ำโขง) ถึงเวียนจันทน์ เวียงคำเป็นที่แล้ว (เป็นที่สุด) เบื้องหัวนอน (ทิศใต้) รอดคนที่(อยู่ระหว่างกำแพงเพชรกับนครสวรรค์) พระบาง (นครสวรรค์) แพรก(เมืองสรรคนบุรี) สุพรรณบุรี ราชบุรี เพ็ชรบุรี ศรีธรรมราช ฝั่งทะเลสมุทเป็นที่แล้ว เบื้องตะวันตกรอดเมืองรอด เมือง.....น หงสาพดี(หงสาวดี) สมุทห้าเป็นแดน เบื้องดินนอน(เหนือ) รอดเมืองแพร เมืองน่าน เมือง..... เมืองพลั่ว (อยู่ริมแม่น้ำน่านตอนเหนือ) ฝั่งฝั่งของเมืองขวา (เป็นชื่อเมืองหลวงพระบาง ซึ่งเดิมเรียกว่า บ้านซ่าว และคำว่า ซะวาก็มาจากคำว่า ชาว นั่นเอง) เป็นที่แล้วปลูกเลี้ยงฝูงลูกบ้าน ลูกเมืองนั้นชอบด้วยธรรมทุกคน (จารึกพ่อขุนรามคำแหงกับคำอธิบายของหลวงวิจิตรวาทการ ฉบับพิมพ์แจกงานกฐินพระราชทานวัดปทุมคงคา พ.ศ. 2427 หน้า 10)

เมืองแพรกที่ปรากฏในศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง นี้คงจะอยู่ใต้อิทธิพลอาณาจักรสุโขทัยและคงจะเป็นเมืองใหญ่ เมืองสำคัญเมืองหนึ่ง และตั้งเป็นเมืองมาแล้วอย่างน้อย 700 ปี

- หนังสือประมวลพระบรมราชาธิบายเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้กล่าวถึงเมืองแพรกว่าอาจจะได้แก่ เมืองไตรตรึงษ์ อันเป็นเมืองที่ปฐมกษัตริย์ที่สร้างกรุงศรีอยุธยาหรือพระเจ้าอู่ทองเคยประทับอยู่ก่อนสร้างกรุงศรีอยุธยาในปี พ.ศ. 1893 เชื่อกันว่าพระเจ้าอู่ทองพระองค์นี้ทรงสืบเชื้อสายมาจากพระเจ้าพรหมผู้ครองเวียงชัยปราการ การอพยพของเชื้อสายพระเจ้าพรหมผู้ครองเวียงชัยปราการมาทางใต้นี้มีกล่าวไว้ในหนังสือและพงศาวดารต่าง ๆ เช่น หนังสือจุลยุทธการวงศ์กล่าววาศักราช พ.ศ. 1730 มีการอพยพของเชื้อสายพระเจ้าพรหมลงมาที่เมืองตรัยตรึงษ์ ในตำนานสิ่งทนต์วัดกล่าววาศักราช พระเจ้าชัยศิริเชื้อสายพระเจ้าพรหมอพยพมาในจุลศักราช 366 (พ.ศ. 1547) และลงมาตั้งเมืองอยู่ริมแม่น้ำระมิง เรียกว่าเมืองกำแพงเพชร

- ในจดหมายเหตุของเมอร์ซีเออร์ เดอ ลาลูแบร์ ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ประมาณ พ.ศ. 2231 กล่าวถึงการอพยพของราชวงศ์พระเจ้าพรหมไว้ว่ามีการอพยพถึง 3 ระยะ คือ ระยะที่ 1 จากเวียงชัยปราการมาตั้งอยู่บริเวณอุตรดิษฐ์ถึง 10 ชั่วโมง กษัตริย์จึงย้ายมาตั้งเมืองที่เมืองนครไทย ในจังหวัดพิษณุโลก เมือง พ.ศ. 1731

- ในพระเวทพงศาวดารสังเขปฉบับหมอบรัดเลย์ กล่าววาศักราชว่าพระเจ้าเชียงใหม่อพยพผู้คนหนีเข้าศึกลงมาทางใต้ (ไม่ได้ระบุศักราชไว้) "ข้ามแม่น้ำพม่าถึงเมืองแปบเป็นเมืองร้างอยู่คนละฝั่งกับเมืองกำแพงเพชร แล้วให้สร้างพระนครนามเมืองว่า เมืองตรัยตรึงษ์" รัชกาลที่ 6 ทรงแสดงความเห็นว่าเมืองตรัยตรึงษ์นี้น่าจะได้แก่เมืองสรรคบุรี และทรงอธิบายว่า เมืองตรัยตรึงษ์นี้จะตั้งติดกับเมืองกำแพงเพชรไม่ได้ ใกล้เคียงกับเมืองไตรตรึงษ์ยังมีเมืองเทพนคร ซึ่งพระเวทพงศาวดารสังเขปฉบับหมอบรัดเลย์ กล่าววาศักราชว่าอยู่ใต้เมืองตรัยตรึงษ์ลงไปวันหนึ่ง รัชกาลที่ 6 ทรงสันนิษฐานว่าอาจอยู่ในเขตเมืองชัยนาท และเมืองเทพนครนี้เองสันนิษฐานว่าเป็นแหล่งตั้งเดิมของกษัตริย์กรุงศรีอยุธยาทรงตั้งบ้านเมืองอยู่ที่ เมืองตรัยตรึงษ์ และเมืองเทพนคร

- หนังสือคำให้การชาวกรุงเก่า นั้น ระบุว่าไว้ว่าก่อนที่จะมีสถาปนากษัตริย์อยุธยาเป็นราชธานี ในปีพ.ศ. 1893 กษัตริย์ผู้เป็นต้นวงศ์ของสมเด็จพระรามาธิบดีอู่ทองทรงอพยพมาจากหลายแห่งตั้งแต่ตอนเหนือลงมาทางใต้

จากหลักฐานเหล่านี้ทำให้กับราชผู้ทั้งหลายสันนิษฐานว่า เมืองตรัยตรึงษ์ในสมัย
ที่เมืองกำแพงเพชรกำลังรุ่งเรืองอยู่นั้นคือ เมืองสรรคบุรี ในจังหวัดชัยนาท (จังหวัดชัยนาท
มรดกไทยเมืองชัยนาท จัดทำเนื่องในวันอนุรักษ์มรดกไทย 2 เมษายน 2529 หน้า 1-2)

ตำนานการสร้างเมืองชัยนาท ได้กล่าวว่าเมืองชัยนาทน่าจะปรากฏในประวัติศาสตร์
ราวปี พ.ศ. 1702 ขุนเสือฟ้ากษัตริย์เมืองเมาะได้ยกทัพมาทำสงครามกับเจ้าเมืองพังค้ำแห่ง
อาณาจักรโยนก (ปัจจุบันอำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา) และได้ชัยชนะหลังจากเมืองแตก
แล้วเจ้าเมืองพังค้ำได้อพยพผู้คนลงมาอยู่เมืองแปบ(กำแพงเพชรเดิม) แล้วมาสร้างเมืองตรัย
ตรึงษ์ที่ ตำบลแพรกศรีราชา และหลังจากนั้นคงสร้างเมืองชัยนาทขึ้นเนื่องจากรบชนะชนชาติ
ท้องถิ่นเดิม

เอกสารพงศาวดารได้กล่าวถึงเหตุการณ์ในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้น ในแผ่นดิน
สมเด็จพระนเรศวรมหาราช พระมหากษัตริย์ราชวงศ์สุพรรณบุรีว่า

"ศักราช 765ปีมะแม เบญจศก มีข่าวพระมหาธรรมราชาธิราชเจ้าเมืองพิษณุโลก
(พญาสิท) เสด็จสวรรคต และเมืองเหนือทั้งปวง จึงเสด็จขึ้นไปถึงเมืองพระบาง(นครสวรรค์)
พระยาบาลเมือง พระยารามออกมาถวายบังคม พระเจ้าอยู่หัวก็เสด็จกลับยังพระนคร แล้วจึง
ให้สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าชายพระยาครองเมืองสุพรรณบุรี เจ้าพระยาครองเมืองแพรก
ศรีราชาเจ้าสามพระยาครองเมืองชัยนาท" ต่อเมื่อสมเด็จพระนเรศวรมหาราชเสด็จสวรรคต
อยู่ในราชสมบัติ 15 ปี เจ้าชายพระยา เจ้าพระยาแยกทัพมาชิงราชสมบัติแก่กัน เจ้าชายพระ
ยา มาตั้งอยู่ตำบลป่ามะพร้าว ณ วัดพลับพลายชัย เจ้าพระยามาตั้ง ณ วัดชัยภูมิ จะเข้าทาง
ตลาดเจ้าพรหม ช้างต้นมาปะทะกันเข้าที่เชิงสะพานป่าถ่าน ทั้งสองพระองค์ทรงพระแสงขอ
ง้าวต้องพระศอกขาดพร้อมกันทั้งสองพระองค์ มุขมนตรีออกไปเฝ้าเจ้าสามพระยาทูลอาการซึ่ง
พระเชษฐาธิราชขาดคอช้างทั้งสองพระองค์ แล้วเชิญเข้ามาในพระนครครองราชสมบัติ
(พงศาวดารกรุงศรีอยุธยา : 2515 หน้า 9-10)

เมื่อสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 (เจ้าสามพระยา) ขึ้นครองราชสมบัติแล้ว
ก็ได้ตั้งเชื้อพระวงศ์โคขุนมาครองเมืองแพรกศรีราชาและเมืองชัยนาท เมืองทั้งสองจึงกลาย
สภาพจากเมืองลูกหลวงมาเป็นเมืองหัวพระยามหานคร ผู้ว่าราชการเมืองอันมีบรรดาศักดิ์
เป็นพระยา ดังจะเห็นว่ามิได้ตำแหน่งพระยาสรศักดิ์ พระสรศักดิ์ ขุนสรศักดิ์ พระยาชัยนาท พระยา
ไชยณนาท ตลอดจนถึงรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ถึงตรงนี้จะสังเกตได้ว่าเมืองแพรก
ศรีราชาซึ่งเจ้าพระยาครองอยู่ในสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ต่อมาเมื่อเป็นเมืองหัว
พระยามหานครแล้วเป็นที่รู้จักในนามของเมืองสรศักดิ์

เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นเสวยราชสมบัติทรงเปลี่ยนแปลงการปกครองแบบจตุสดมภ์ซึ่งใช้เป็นแบบอย่างมาตั้งแต่ครั้งแผ่นดินสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถมาเป็นแบบมณฑลเทศาภิบาล จึงโปรดฯให้ยุบเมืองสรรค์ลงเป็นอำเภอ ให้มีนายอำเภอเป็นหัวหน้า เป็นผู้บังคับราชการแทนاونงานไปขึ้นอยู่ในความปกครองของจังหวัดเมื่อ พ.ศ. 2436 กับให้เติมคำว่า **บุรี** ต่อท้ายชื่ออำเภอ เป็นอำเภอสรรค์บุรี นับแต่บัดนั้นเป็นต้นมา

1.2 รูปพรรณสัณฐานเมืองแพรงศรีราชา

จากภาพถ่ายทางอากาศ (แผนผังที่ 1) เมืองแพรงศรีราชามีลักษณะผังเมืองที่ซับซ้อน มีรูปแบบที่ไม่สม่ำเสมอ กล่าวคือ ลักษณะคูเมืองกำแพงเมืองมิได้เป็นรูปทรงเรขาคณิต บริเวณที่ตั้งเมืองอยู่ระหว่างเส้นรุ้งที่ 15 องศา 3 ลิปดา เหนือ กับเส้นแวงที่ 100 องศา 10 ลิปดา ตะวันออก มีลำน้ำสองสายไหลผ่าน ได้แก่

- แม่น้ำน้อย ไหลมาจากทางทิศเหนือแยกมาจากแม่น้ำเจ้าพระยาในเขตบ้านวังธาตุ (เดิมเคยเป็นที่ตั้งเมืองชัยนาทบุรี) เมื่อมาถึงบริเวณเมืองแพรงศรีราชา ชุมชนโบราณได้ใช้ลำน้ำสายนี้เป็นคูเมืองด้านทิศเหนือและด้านทิศตะวันออก
- คลองหัวหนอง เป็นลำน้ำเก่าไหลมาแต่ทิศตะวันออกเฉียงเหนือของเมือง ตัดผ่านลำน้ำน้อยไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ ทำให้มีสภาพคล้ายเมืองอกแตก คลองนี้ไหลผ่านผาเกือบกลางเมืองพอดี ปัจจุบันลำน้ำนี้ตื้นเขินเป็นลำน้ำเล็ก ๆ ตอนที่ตัดผ่านลำน้ำน้อยเข้ามาในบริเวณเมืองตื้นเขินเห็นเป็นเส้นทางเลา ๆ เมื่อไหลผ่านบริเวณเมืองไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ชื่อว่า คลองควาย เป็นที่น่าสังเกตว่า คลองหัวหนองเป็นทางน้ำที่ไหลผ่านเมืองทวารวดีในบริเวณใกล้เคียงได้แก่ เมืองบ้านเกาะ อยู่ห่างจากเมืองแพรงศรีราชาไปทางทิศตะวันออกประมาณ 5 กิโลเมตร และ เมืองคงคอนอยู่ห่างจากเมืองแพรงศรีราชาไปทางทิศใต้ราว 2.5 กิโลเมตร

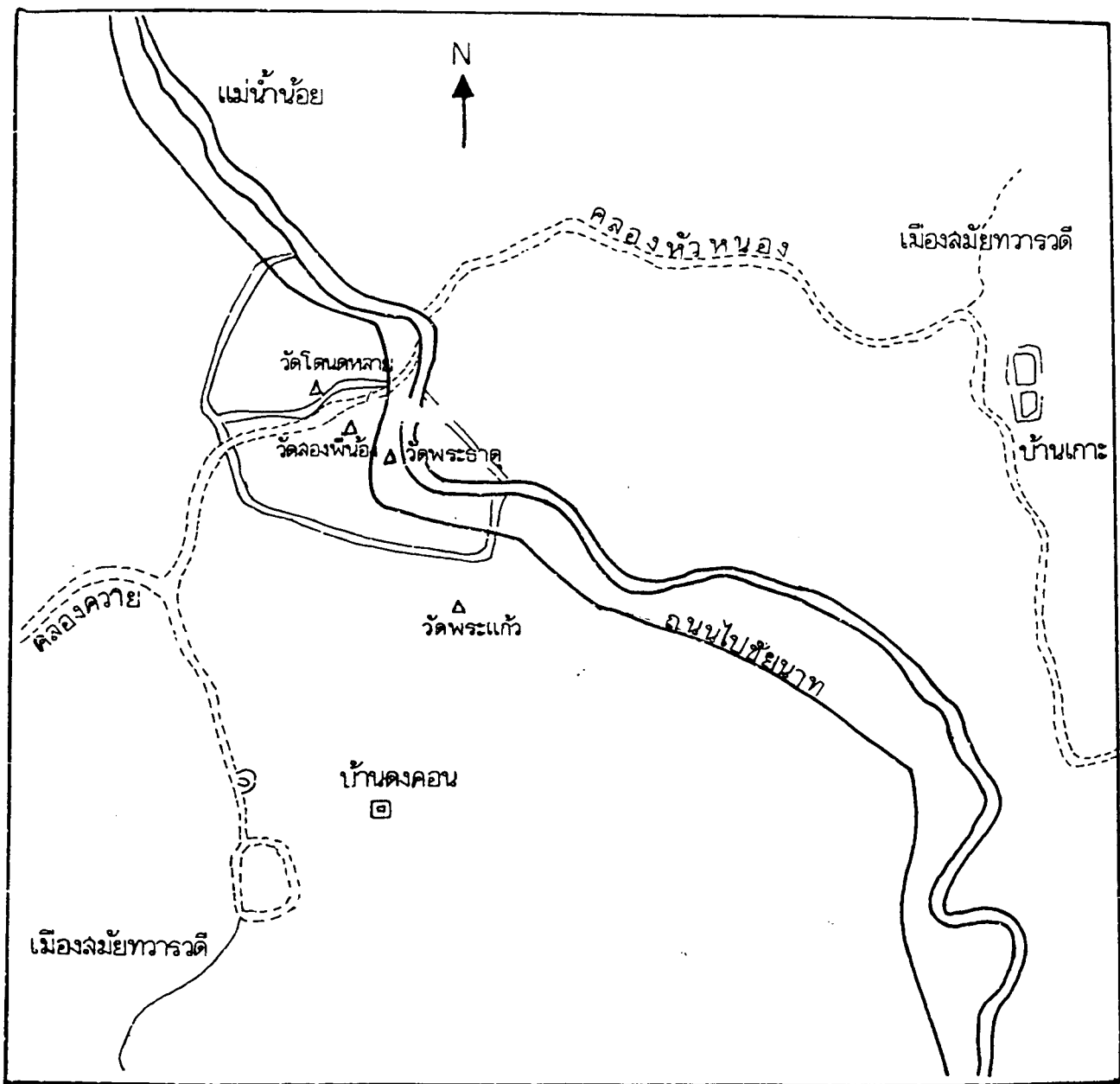
คลองหัวหนองนี้น่าจะตื้นเขินไปก่อนที่จะสร้างเมืองแพรง ทั้งนี้ เพราะบริเวณเกือบกลางเมืองมีการขุดคูเมือง กำแพงเมืองชั้นในอีกชั้นหนึ่งขุดเสียขนาน เป็นแนวไปกับคลองหัวหนอง ถ้าหากใช้คลองหัวหนองซึ่งอยู่กึ่งกลางเมืองพอดีเป็นเกณฑ์ ก็จะแบ่งเมืองเป็นสองบริเวณ คือ บริเวณเมืองด้านทิศเหนือและเมืองด้านใต้

- บริเวณเมืองด้านทิศเหนือ มีลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมอย่างใดไม่สม่ำเสมอขนาดประมาณ 1450 - 1400 เมตร ใช้ลำน้ำน้อยเป็นคูเมืองด้านเหนือและด้านตะวันออก ด้านทิศใต้มีร่องรอยคูน้ำและ แนวคันดินที่ลบลื่นแยกออกจากลำน้ำน้อยขนานไปกับคลองหัวหนองไป

บรรจบคูเมืองด้านทิศตะวันตกซึ่งมีคลองลำนาและคลองใต้ไหลมาจากทิศตะวันตกมาบรรจบด้วยพื้นที่ส่วนใหญ่ของเมืองถูกโอบรอบเป็นที่นา มีโคกเนินที่เป็นวัดร้างอยู่ 4-5 แห่ง ลักษณะเป็นเนินวิหารถูกขุดเจาะลักลอบเอาโบราณวัตถุเป็นหลุมเป็นบ่อทั่วไปหมด ที่เหลือเป็นเจดีย์มีอยู่แห่งเดียวที่วัดโตนดหลาย ลักษณะเป็นวัดร้าง มีซากวิหาร เจดีย์ราย (ถูกลักลอบขุดกรูเป็นหลุม ๆ เช่นกัน) กำแพงแก้วและที่สำคัญมีพระเจดีย์แบบสุโขทัย คือ แบบทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ หรือทรงดอกบัวตูม นับเป็นการพบเจดีย์แบบสุโขทัยเพียงองค์เดียวเท่านั้นในเขตพื้นที่ภาคกลาง เจดีย์วัดโตนดหลายจึงเปรียบเสมือนเพชรน้ำงามที่อยู่ท่ามกลางโบราณสถาน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นอิทธิพลศิลปะชองหรืออยุธยา การพบเจดีย์แบบสุโขทัยที่นับเป็นบุญเจดดอกสำคัญในการไขปริศนาประวัติศาสตร์ที่ยังคลุมเครือในขณะนี้ซึ่งเป็นช่วงอาณาจักรสุโขทัยตอนปลายและอาณาจักรกรุงศรีอยุธยาตอนต้น การสร้างเจดีย์วัดโตนดหลายของสุโขทัยอาจเป็นการพยายามแสดงการปลดแอกจากการครอบงำของอาณาจักรอยุธยา นอกจากวัดโตนดหลายแล้วชาวบ้านเล่าฟังว่า ก่อนที่จะไถปรับพื้นที่เป็นนาข้าวมีเนินโคกวัดเป็นจำนวนมาก แต่ได้ถูกทำลายลงเมื่อมีการขุดคลองชลประทาน การตัดถนน และการขยายที่ดินเพื่อการเกษตรเมื่อประมาณ 35 ปีมานี้

- บริเวณเมืองด้านทิศใต้ ลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมไม่สม่ำเสมอขนาดประมาณ 2200 - 1000 เมตร คูเมือง กำแพงเมืองด้านทิศเหนือก็คือคูเมืองกำแพงเมืองด้านทิศใต้ของบริเวณเมืองด้านเหนือที่ขนานไปกับลำน้ำเก่า ลำน้ำน้อยเป็นคูเมืองด้านทิศตะวันออก ส่วนด้านตะวันตกและด้านใต้ยังมีคูเมืองกำแพงเมืองที่เหลือร่องรอยเห็นได้ชัดเจนกว่าบริเวณอื่น ๆ พื้นที่ส่วนใหญ่ถูกตัดแปลงเป็นเมือง ชุมชน มีสถานที่ราชการ ที่ว่าการอำเภอ สถานีตำรวจ ตลาด และ บ้านเรือนราษฎร มีวัดโบราณอยู่หลายวัด เช่น วัดมหาธาตุหรือวัดศิระเมือง วัดพระยาแพรง(ร้าง) วัดสองพี่น้อง วัดท่าเสา(ร้าง) เป็นต้น

ศรีศักร วัลลิโภดม ได้ให้ความเห็นว่า บริเวณเมืองด้านทิศใต้เมื่อพิจารณาลักษณะที่ตั้งตลอดจนคูน้ำคันดินเปรียบเทียบกับบริเวณเมืองด้านเหนือแล้วอาจกล่าวได้ว่า เป็นบริเวณที่ได้รับการเอาใจใส่มากกว่าส่วนสำคัญของเมืองคงย้ายมาอยู่ในบริเวณนี้ หรืออีกนัยหนึ่งคงมีการทิ้งบริเวณเมืองด้านทิศเหนือ แล้วคงใช้บริเวณเมืองด้านทิศใต้เป็นตัวเมืองแทนและเมืองใหม่ี่คงเป็นที่รู้จักกันต่อมาว่าสรรคบุรี โดยเหตุนี้ร่องรอยคูน้ำคันดินทางด้านทิศใต้และด้านทิศตะวันตกจึงมีลักษณะให้เห็นชัดเจนกว่าทางด้านทิศเหนือ (ศรีศักร วัลลิโภดม : 2517 หน้า 43)

แผนผังที่ ๑ แผนผังแพรอกสิริราชา (เมืองลพบุรีเก่า) คัดลอกจากภาพถ่ายทางอากาศ

มาตราส่วน ๑ : ๕๐,๐๐๐

ที่มา : รายงานการขุดแต่ง และ เสริมความมั่นคง เจดีย์วัดโตนดหลวง , 2537

บทที่ 1

การดำเนินงานขุดแต่งโบราณสถานและการขุดค้นทางโบราณคดี

1.1 ที่ตั้ง

วัดโตนดหลาย ตั้งอยู่ที่หมู่ 7 ตำบลแพรภคศรีราชา อำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท โดยตั้งอยู่เกือบกึ่งกลางเมืองเยื้องมาทางทิศตะวันออกตัววัดอยู่ริมตลิ่งด้านทิศตะวันตกของคลองหัวหนองซึ่งเป็นร่องน้ำเก่าอยู่ในพิกัดทางภูมิศาสตร์ระหว่างเส้นรุ้งที่ 15 องศา 03 ลิปดา 39 พิลิปดาเหนือ และเส้นแวงที่ 100 องศา 09 ลิปดา ตะวันออกหรือที่พิกัด 47 PPS 247646 (แผนที่ทหารมาตราส่วน 1:50,000 ลำดับชุด L 7017 ระวัง 5039)อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอสรรคบุรีไปทางทิศเหนือประมาณ 2 กิโลเมตร หรือห่างจากวัดสองพี่น้องไปทางทิศเหนือ 500 เมตร เป็นวัดร้างอยู่ในความดูแลของกรมการศาสนา มีที่ดินของวัดตามโฉนดเลขที่ 23 ระวัง 37 ต.2 อ.6 เนื้อที่ประมาณ 2-1-57 ไร่

1.2 ประวัติการดำเนินงานที่ผ่านมา

ในปีงบประมาณ 2536 หน่วยศิลปากรที่ 1 ได้รับงบประมาณขุดแต่งบูรณะด้วยงบประมาณ 500,000 บาท โดยวิธีจ้างเหมาจ้างหุ้นส่วนจำกัดเหมลักษณะก่อสร้าง ระยะเวลาดำเนินการตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2536 -28 มีนาคม 2537 ขอบเขตการดำเนินงานได้แก่ งานขุดแต่งศึกษาทางโบราณคดี งานป้ายประกาศ งานคอนกรีตเสริมเหล็ก (เสริมความมั่นคง) งานเจาะฉีดน้ำปูนทรายงานก่ออิฐเสริมแต่ง และจัดทำรายงานการขุดแต่งบูรณะเสริมความมั่นคง เนื่องงานทำในส่วนฐานล่างได้แก่ ฐานเขียง และฐานบัวลูกแก้วอกไก่ (ฐานหน้ากระดานท้องไม้)

1.3 สภาพปัจจุบันของโบราณสถานก่อนการขุดแต่ง

สภาพโบราณสถานวัดโตนดหลายก่อนการขุดแต่ง เป็นป่ารกทึบมีต้นไม้ใหญ่ กอไผ่ และวัชพืชขึ้นปกคลุมหนาแน่น โดยรอบบริเวณมีสวนน้อยหน้า สวนมะม่วง และสวนกล้วยของชาวบ้านโดยการเช่าพื้นที่จากวัด อาณาบริเวณโบราณสถานก่อนการขุดแต่งแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มด้วยกันจำแนกออกตามพื้นที่ ดังนี้

กลุ่มที่ 1 ประกอบด้วย

1. แนวกำแพงแก้วส่วนที่ 1
2. วิหาร หมายเลข 1
3. เจดีย์ราย หมายเลข 2
4. เจดีย์ราย หมายเลข 3
5. มณฑป หมายเลข 4
6. เจดีย์ราย หมายเลข 5
7. มณฑป-วิหาร หมายเลข 6
8. เจดีย์ประธาน

วิหาร หมายเลข 1

มีสภาพเป็นเนินดินรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ามีต้นไม้และวัชพืชขึ้นปกคลุมจำนวนมาก เช่นต้นซีเหล็ก ต้นน้อยหน่า และต้นมะขม มีร่องรอยหลุมที่เกิดจากการลักลอบขุดกระจายทั่วไปขนาดของเนินดินประมาณ 11x22 เมตร ด้านทิศตะวันตกวิหารเห็นแนวอิฐก่อผนังบางส่วนโผล่พื้นดินขึ้นมา พบชิ้นส่วนพระพุทธรูปหินทรายขนาดใหญ่จำนวน 3 ชิ้น ด้านทิศตะวันตกของวิหารพบแนวอิฐฐานวิหารก่อเป็นฐานบัวลูกแก้วอกไก่ ประกอบด้วยฐานเขียงหรือหน้ากระดาน 1 ชั้น เหนือขึ้นไปเป็นบัวคว่ำและท้องไม้ซึ่งคาดด้วยลูกแก้วอกไก่ที่ส่วนล่างและส่วนบนของท้องไม้อย่างละ 1 ชั้นค้ำขึ้นไปเป็นบัวหงายและฐานหน้ากระดานชั้นบน ถัดจากส่วนนี้คงเป็นผนังวิหารแต่ได้หักพังลงมาหมดแล้ว

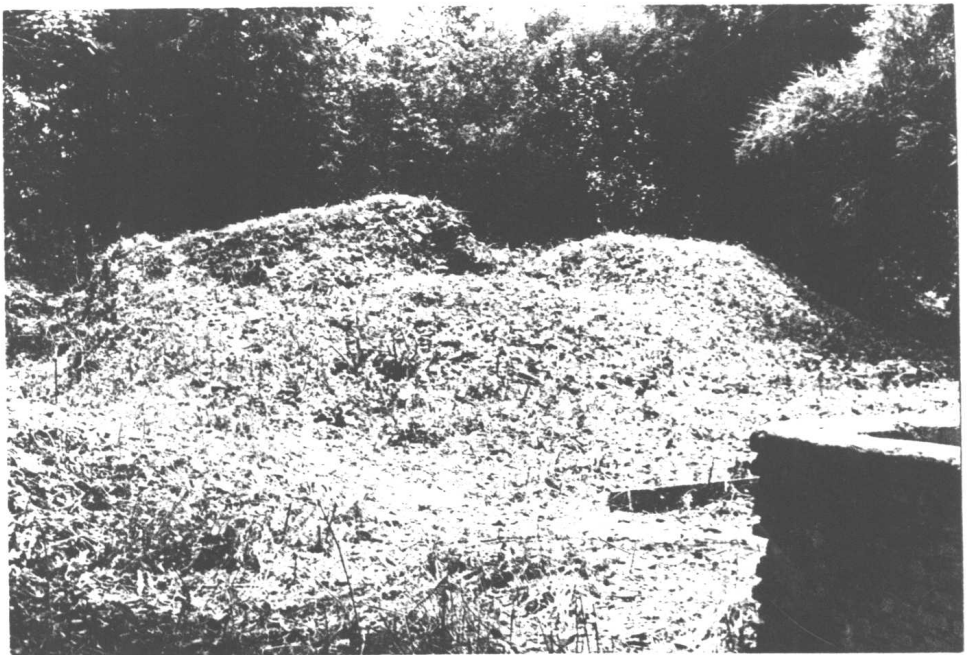
บริเวณกึ่งกลางด้านทิศตะวันตกวิหารได้พบร่องรอยการขุดเจาะเข้าไปในตัววิหาร รอยขุดเจาะนี้ตัดเข้าตรงกึ่งกลางฐานทำให้ฐานแยกออกเป็น 2 ส่วน

สภาพก่อนการขุดแต่ง วิหารหมายเลข 1 ด้านทิศตะวันออก

เจดีย์ราย หมายเลข 2-3

มีสภาพเป็นเนินดินขนาดใหญ่ตั้งอยู่บนเนินดินเดียวกันเจดีย์รายหมายเลข 2 ตั้งอยู่ด้านทิศใต้ของเจดีย์ราย หมายเลข 3 ขนาดเฉลี่ยประมาณ 10x12 เมตร มีต้นไม้และวัชพืชขึ้นปกคลุมจำนวนมาก ตรงกลางเนินดินและด้านทิศตะวันตกมีรอยลักลอบขุดพบเศษอิฐหักกองทับถมอยู่เป็นจำนวนมาก

สภาพก่อนการขุดแต่ง เจดีย์ หมายเลข 2-3 ด้านทิศตะวันตก

มณฑป หมายเลข 4

มีสภาพเป็นเนินดินขนาดเฉลี่ยประมาณ 7x8 เมตร ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออกของเนินดินเจดีย์ราย หมายเลข 2-3 และตั้งอยู่ด้านทิศใต้วิหาร หมายเลข 1 มีต้นไม้เล็กขึ้นกลางเนินและวัชพืชขึ้นบนคลุมหนาแน่นตรงกลางเนินดิน มีรอยลักลอบขุดและพบเศษอิฐหักกระจายอยู่ทั่วบริเวณเนินดิน

สภาพก่อนการขุดแต่ง มณฑป หมายเลข 4 ด้านทิศเหนือ

เจดีย์ราย หมายเลข 5

มีสภาพเป็นเนินดินขนาดเล็กเฉลี่ยประมาณ 7x7 เมตร ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออกเนินดินมณฑปวิหาร หมายเลข 6 มีดินน้อยหน้าและวัชพืชขึ้นปกคลุมจำนวนมากพบเศษอิฐกระจายทั่วบริเวณพบเนินดินตรงกลางเนินดินเป็นหลุมขนาดใหญ่เกิดจากการลักลอบขุด

สภาพก่อนการขุดแต่ง เจดีย์ราย หมายเลข 5 ด้านทิศตะวันออก

มณฑป-วิหาร หมายเลข 6

มีสภาพเป็นเนินดินขนาดใหญ่ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตกเนินดินเจดีย์ราย หมายเลข 5 และด้านทิศเหนือเนินดินวิหาร หมายเลข 1 และเจดีย์ประธานขนาดเล็กประมาณ 8x12 เมตร ตรงกลางเนินดินมีรอยลักลอบขุดด้านทิศใต้ พบอิฐหล่นกองทับถมกันอย่างหนาแน่นและพบเศษอิฐกระจายอยู่ทั่วบริเวณบนเนินดิน

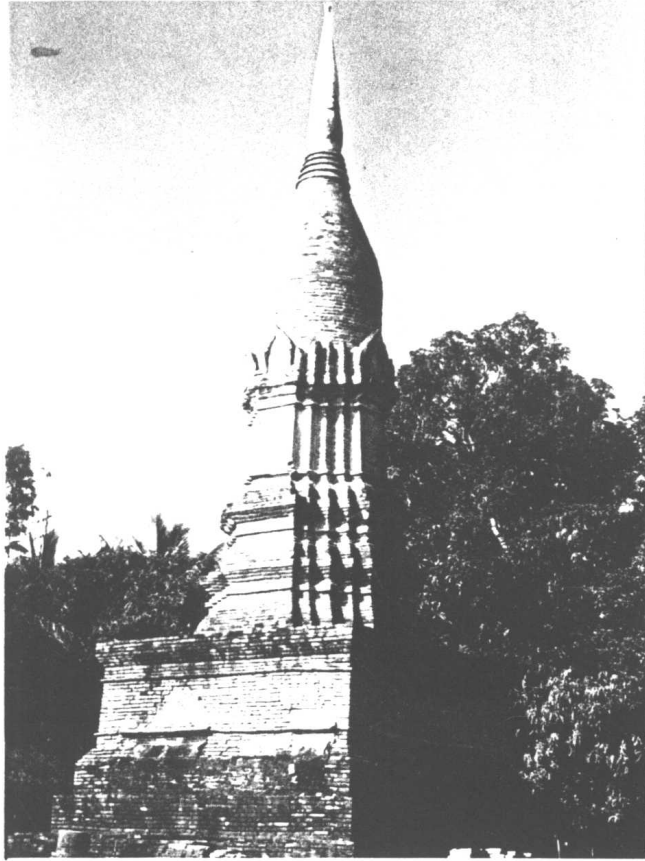

สภาพก่อนการขุดแต่ง มณฑป-วิหาร หมายเลข 6 ด้านทิศเหนือ

เจดีย์ประธาน

อยู่ในสภาพสมบูรณ์เพราะได้รับการขุดแต่งและบูรณะแล้ว เมื่อปีงบประมาณ 2536 โดยหน่วยศิลปากรที่ 1

เป็นเจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ องค์เรือนธาตุตั้งอยู่บนฐานสี่เหลี่ยมที่ยกสูงอันประกอบด้วยชุกฉานเชิง 3 ชั้น ถัดขึ้นมาเป็นชั้นแว่นฟ้าประกอบด้วย ฐานบัวลูกแก้วอกไก่ประดับลวดบัวลูกแก้วอกไก่ 2 เส้น ฐานบัวลูกฟักเพิ่มมุมสี่เหลี่ยมซ้อนกันสองชั้น ฐานเรือนธาตุเพิ่มมุมซึ่งรองรับดอกบัวตูมบริเวณโคนดอกบัวทำกลีบขมุน กาบขมุน ประดับโดยรอบ ชุ่มบันแถลงมีปูนปั้นประดับตกแต่ง ปลายดอกบัวมีปล้องไฉน ปลีและลูกแก้ว ตามลำดับ

เจดีย์ประธานทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ ด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ

แนวกำแพงส่วนที่ 1

ปรากฏเป็นแนวคันดินเดี่ยว ๆ เป็นแนวยาวรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าล้อมรอบบริเวณโบราณสถาน

กลุ่มที่ 1

ด้านทิศตะวันตกจะมีกองดินและเศษอิฐเศษหินที่เกิดจากการนำมาถมไว้ค้ำนอกของแนวกำแพงแก้วทั้งสี่ด้านเป็นป่ารก ปกคลุมไปด้วยวัชพืช พากหญ้าและไม้เลื้อย ต้นไม้ใหญ่ เช่น ต้นมะม่วง ต้นกล้วย ต้นน้อยหน่า ต้นมะละกอ และต้นเสลา

สภาพก่อนการขุดแต่งแนวกำแพงส่วนที่ 1 ด้านทิศตะวันตก

กลุ่มที่ 2 ประกอบด้วย

มณฑปหมายเลข 7

เป็นโบราณสถานที่ตั้งอยู่ในกลุ่มของแนวกำแพงแก้วส่วนที่ 2 มีสภาพเป็นเนินดินเตี้ย ๆ ปกคลุมไปด้วยวัชพืช และหญ้าสภาพทั่วไปมีต้นไม้ใหญ่เช่น มะพร้าว กล้าย น้อยหน่า ขนุน ฝรั่ง มะม่วง และต้นไผ่ ขึ้นรกทึบเพราะสภาพก่อนการถากถางเป็นพื้นที่ที่ชาวบ้านใช้เป็นพื้นที่ส่วนเพาะปลูก โดยการเช่าพื้นที่จากวัด

สภาพก่อนการขุดแต่งมณฑปหมายเลข 7 ด้านทิศตะวันออก

แนวกำแพงแก้ว ส่วนที่ 2

ปรากฏเป็นแนวคันดินตั้งแต่ด้านทิศใต้ ซึ่งติดกับแนวรั้วของวัดสองพี่น้องและ ทางด้านทิศตะวันออกของมณฑปหมายเลข 7 จะมีสภาพที่รกเพราะปกคลุมไปด้วยวัชพืช พืชหญ้าและไม้เลื้อย มีต้นไม้ใหญ่เช่น ต้นมะม่วง มะพร้าว ขึ้นเรียงรายเป็นแนวยาวเรียงใกล้แนวกำแพง หลังการถากถางเพื่อทำความสะอาดก่อนการขุดแต่ง ปรากฏรอยแนวอิฐที่เรียงเป็นแนวบางส่วน บางส่วนจะเป็นเศษอิฐกระจายอยู่

สภาพก่อนการขุดแต่ง แนวกำแพง ส่วนที่ 2 คำนทิสตะวันออก

1.4 การวางผังหลุมขุดแต่งทางโบราณคดี

ภายหลังจากการสำรวจ ถ่ายภาพ ทำผังบริเวณถากถางวัชพืชทำความสะอาดในบริเวณโบราณสถานแล้วจึงได้ทำการวางผังหลุมเพื่อดำเนินการขุดแต่งต่อไป

ในการวางผังหลุมขุดแต่งได้วางผังหลุมคลุมเนินดินทั้งหมดโดยแบ่งเส้นแกนทิศเหนือทิศใต้ออกเป็นช่วง ๆ ละ 4 เมตร และแบ่งตามแนวทิศตะวันออก-ตะวันตก แบ่งเส้นแกนออกเป็นช่วง ๆ ละ 4 เมตร เช่นเดียวกัน จะได้หลุมขุดแต่งรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส (กริด) ขนาด 4x4 เมตร คลุมเนินดินทั้งหมด กำหนดเรียกชื่อหลุมโดยกำหนดตัวเลขตามเส้นแกน เหนือ-ใต้ เรียก 1,2,3,-19 และกำหนด เรียกตัวอักษรตามเส้นแกน ตะวันออก-ตะวันตก เรียก A,B,C,-N ชื่อหลุมขุดแต่งแต่ละหลุมเรียกว่า กริด (ดูแผนผังที่ 1)

1A,2A,... 19 A

1B,2B,... 19 B

1N,2N,... 10 N

1.5 เทคนิคการขุดแต่งโบราณสถาน

หลังการกำหนด พื้นที่ในการดำเนินงานแล้วจึงเริ่มการขุดแต่งโดย อาศัยหลุมขุดตรวจนำบริเวณเนินดินด้าน E อยู่ระหว่างแนวเจดีย์รายหลังที่ 2 และแนวกำแพง ด้านทิศใต้ ส่วนที่ 1 หลุมขนาด 1x1 (กริด 9J) เพื่อศึกษาชั้นดินทับถมในหลุมขุดตรวจนำ จึงทำการขุดลอกดินออก ตามชั้นดินธรรมชาติ โดยรอบตัวโบราณสถานและปรับพื้นที่บริเวณตามผังหลุมที่ได้วางไว้

1.6 เทคนิคการขุดค้นทางโบราณคดี

ได้กำหนดพื้นที่หลุมขุดค้นที่ 1 ภายในแนวกำแพงส่วนที่ 1 โดยหลุมขุดค้นอยู่ห่างจากเจดีย์รายหลังที่ 5 ด้านทิศตะวันออกประมาณ 4 เมตร ขนาดหลุม 2x2 เมตร (กริด 3C) เพื่อศึกษาชั้นดินกิจกรรมของคนในอดีต

หลุมขุดค้นที่ 2 ภายในแนวกำแพงส่วนที่ 2 ห่างจากมณฑป หลังที่ 7 ด้านทิศใต้ ประมาณ 9 เมตร ขนาดหลุม 2x2 เมตร (กริด 16C) เพื่อศึกษาชั้นดินกิจกรรมของคนในอดีต

หลุมขุดค้นที่ 3 ภายในแนวกำแพง ส่วนที่ 2 อยู่ห่างจากมณฑป หลังที่ 7 ด้านทิศตะวันตก ประมาณ 24 เมตร ขนาดหลุม 3x3 เมตร (กริด 14K,15K) เพื่อศึกษาชั้นดินกิจกรรมของคนในอดีต

การขุดค้นใช้วิธีการขุดค้นแบบชั้นดินสมมติ ความลึกชั้นละ 10 เซนติเมตร จากระดับมาตรฐานสมมติขุดลึกลงไปจนถึงระดับชั้นดินที่ไม่ปรากฏ ร่องรอยกิจกรรมของคนในอดีต

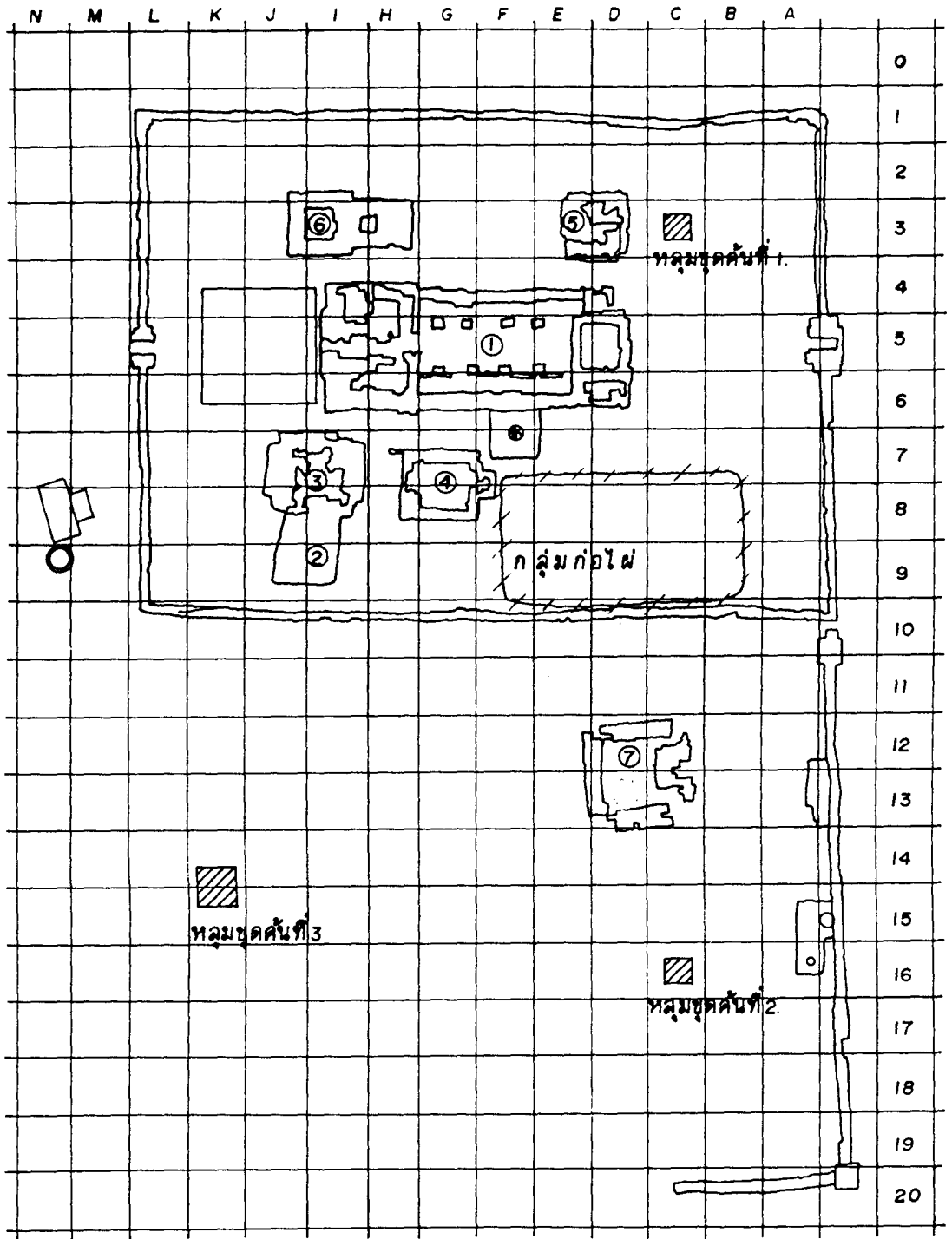
1.7 การเก็บหลักฐานและการบันทึกข้อมูล

1.7.1 ในการทำงานแต่ละวัน ได้ทำการบันทึกประจำวันบันทึกหลักฐานที่พบ ในแต่ละวัน และแยกเก็บหลักฐานเป็นประเภท เช่น เศษภาชนะดินเผา พระพุทธรูปโดยแยกเก็บหลักฐานตาม

พื้นที่แต่ละหลุมที่ได้วางผังหลุมไว้บรรจุใ้สูงเขียนรายละเอียดลงบนถุง เช่น วัดโตนดหลาย หลักรฐานจากชุดแต่ง-กริก 8I-เศษภาชนะดินเผา-วันที่ 10 กันยายน 2539

1.7.2 การบันทึกภาพถ่ายโบราณสถานทั้งก่อนชุดแต่ง ขณะชุดแต่ง และหลังชุดแต่งทั้งฟิล์มสีและ ฟิล์มสไลด์ แยกตามจำนวนและประเภทของโบราณสถานที่พบ รวมทั้งสภาพแวดล้อมทั่วไป

1.7.3 การเก็บหลักฐานในหลุมชุดคันเก็บตาม ระดับชั้นดินสมมติแยกประเภทตามแต่ประเภทของโบราณวัตถุที่พบ บรรจุใ้สูง เขียนรายละเอียดลงบนถุง เช่น วัดโตนดหลาย หลักรฐานจากหลุมชุดคันที่ 1-ชั้นดินสมมติที่ 2-ระดับความลึก 50-60 CM.D9-เศษภาชนะ-ดินเผา-วันที่ 18 ตุลาคม 2539

ผังบริเวณหตุมชุดแต่งและหตุมชุดคัน วัดโตนดหลาย
1 / 500

บทที่ 2

โบราณสถานภายหลังการขุดแต่ง

2.1 สภาพโดยทั่วไปและลักษณะเด่น

โบราณสถานวัดโตนดหลายมีการวางผังตามแนวแกนทิศตะวันออก-ตะวันตก แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มด้วยกัน จำนวนออกตามขอบเขตกำแพง ดังนี้

กลุ่มที่ 1 ประกอบด้วย

1. เจดีย์ประทงพุ่มข้าวบิณฑ์
2. วิหาร หมายเลข 1
3. เจดีย์ทรงปราสาท หมายเลข 2
4. เจดีย์ทรงปราสาท หมายเลข 3
5. มณฑป หมายเลข 4
6. เจดีย์ราย หมายเลข 5
7. มณฑป-วิหาร หมายเลข 6
8. แนวกำแพง ส่วนที่ 1

โบราณสถานทั้งหมดวางตัวตามแกนทิศตะวันออก - ตะวันตก และหันหน้าออกทิศตะวันออก เริ่มจากแกนประธานหรือแนวแกนหลักของวัดโตนดหลาย ประกอบด้วย เจดีย์ประธานทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ ก่อนมาทางทิศตะวันตก ห่างจากประตูทาง เข้า-ออก ทิศตะวันตก 3 เมตร ด้านหน้าเจดีย์ประธานทางทิศตะวันออก ห่างออกไป 40 เซนติเมตร เป็นวิหารหันหน้าทางทิศตะวันออก และห่างจากประตูเข้า-ออก ทิศตะวันออก 11.4 เมตร

นอกจากสิ่งก่อสร้างในแนวแกนประธานแล้ว ทางด้านเหนือของแกนประธาน (เจดีย์ประธานกับวิหาร) มีมณฑป-วิหาร หมายเลข 6 หันหน้าทางทิศตะวันออกอยู่ห่างจากเจดีย์ประธานทางทิศเหนือ 2.2 เมตร ในแนวแกนทิศตะวันออก - ตะวันตกของ มณฑป - วิหาร หมายเลข 6 ห่างออกไปทาง ทิศตะวันออกประมาณ 9.6 เมตร เป็นเจดีย์ราย หมายเลข 5 สำหรับทางด้านใต้ของแกนประธาน มีเจดีย์ทรงปราสาทหมายเลข 3 ห่างจากวิหารทางทิศใต้ 1 เมตร เจดีย์ทรงปราสาทหมายเลข 2 สร้างประชิดเจดีย์ทรงปราสาท 3 ทางทิศใต้ ต่อเนื่องเป็นฐานเดียวกันในแนวแกนทิศตะวันออก-ตะวันตก ของเจดีย์ทรงปราสาท หมายเลข 3

ทางด้านตะวันออกประมาณ 2.4 เมตร เป็นมณฑปหมายเลข 4 ห่างจากวิหารทางทิศใต้ 2.4 เมตร
สิ่งก่อสร้างทั้งหมดถูกล้อมด้วยกำแพงสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีประตูเข้า-ออก ในแนวแกนประธานของวัด
ทางตะวันออก 1 ประตู และทางตะวันตก 1 ประตู

กลุ่มที่ 2 ประกอบด้วย

1. มณฑป หมายเลข 7
2. แนวกำแพง ส่วนที่ 2

โบราณสถานในส่วนนี้จะวางตัวในแนวแกนทิศตะวันออก - ตะวันตกและหันหน้าออก
ทางทิศ ตะวันออก เช่นเดียวกับ กลุ่มที่ 1 มณฑปหมายเลข 7 วางตัวในแนวแกนตะวันออก-ตะวันตก
ขนานกับแนวแกนประธาน ห่างจากวิหารหมายเลข 1 ทางทิศใต้ 20.5 เมตร แนวกำแพงส่วนที่ 2 เป็น
กำแพงที่สร้างต่อจากแนวกำแพงส่วนที่ 1 ที่มุมทิศตะวันออกเฉียงใต้ ในแนวแกนเหนือ-ใต้ ยาว 37
เมตร แล้วหักมุมในแนวแกนตะวันออก-ตะวันตกขนานกับแกนประธานของวัด

ลักษณะแผนผังของวัดโดนคหลาย พบว่า มีความคล้ายคลึงกับการวางผังวัดของแคว้น
สุโขทัย โดยมีแบบแผนดังนี้ (ชาดา 2536 : 47)

1. มีการวางแนวแกนหรือศูนย์กลางของเขตพุทธาวาสโดยแนวแกนหลักของวัด มักจะเป็น
ทิศตะวันออกและตะวันตก
2. เจดีย์ประธานของวัดจะวางอยู่ตามแนวแกน เจดีย์บริวารอาจวางตามทิศสำคัญ เมื่อมี
เจดีย์บริวารหลายสิบบองค์ อาจวางเป็นแถวแนวสอดคล้องกับแนวแกนวัด
3. ด้านหน้าเจดีย์ประธาน ตามแนวแกนตะวันออก-ตะวันตก จะมีโบสถ์หรือวิหารตั้งอยู่
โดยจะหันหน้าไปทางทิศตะวันออก ส่วนใหญ่มักจะเป็นวิหารมากกว่าโบสถ์ซึ่งพบเพียงไม่กี่วัด
4. เมื่อวัดใดมีวิหารเป็นอาคารประธานแล้ว โบสถ์อาจมีการก่อสร้างถัดออกมาตามแนว
แกน หรือแยกออกไปสร้างในบริเวณอื่นในเขตพุทธาวาสได้
5. วัดที่มีวิหารหรือมณฑป มากกว่าหนึ่งหลังอาจสร้างหลังอื่นตามแนวแกนแนวทิศหรือ
ไม่จำเพาะตำแหน่งได้

2.2 ลักษณะโบราณสถานภายหลังการขุดแต่ง

กลุ่มที่ 1

2.2.1 วิหาร หมายเลข 1

วิหารรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาด 20x8 เมตร ด้านหน้าก่อเป็นมุขยื่นออกมาวิหารและมุขก่อเป็นฐานบัวไม้ประดับลวดบัวที่ท้องไม้วิหารด้านหลัง ยกถึงก่อฐานบัวสูงแก่ออกไป 2 เส้นเพื่อเป็นฐานชุกชีที่เริ่มจากผนังด้านเหนือจรดผนังด้านใต้วิหาร มีประตูทางเข้า-ออก 1 ประตู ที่ข้ามมุขกับผนังด้านเหนือ อาสนะสงฆ์อยู่ติดผนังด้านใต้ยาวจากผนังวิหารด้านตะวันออกจรดฐานชุกชีกว้างประมาณ 1.20 เมตร หรือแนวต่อม่อเสาศาภายในวิหารถึงผนังด้วยลักษณะของอาสนะสงฆ์ จึงทำให้สร้างประตูเข้าออกได้เพียงประตูเดียว เสาศาภายในวิหารมีทั้งหมด 12 ต้น อยู่บนฐานชุกชี 4 ต้น มีเสาด้านนอก 2 ต้น ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางกว้าง 50 เซนติเมตร วิหารหลังนี้มีร่องรอยเตรียมการบูรณะปฏิสังขรณ์ ดังพบกองกระเบื้องมุงหลังจากแบบกบกล้ำยแต่ยังมีได้เปลี่ยนกระเบื้องมุงหลังคาแล้วเสร็จมีเหตุทำให้วัดร้างไปเสียก่อน

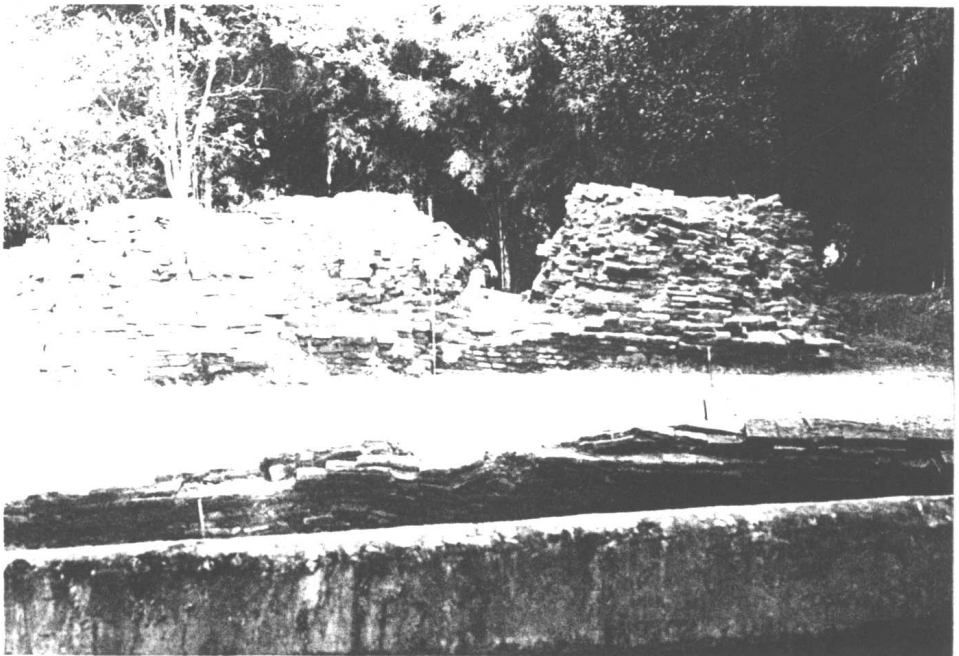
วิหารหมายเลข 1 ฐานทิศตะวันออกเฉียงเหนือ

2.2.2 เจดีย์ทรงปราสาท หมายเลข 2

เจดีย์ทรงปราสาท ก่อด้วยฐานสี่เหลี่ยม 4x4.5 เมตร ค่อด้วยฐานบัวลูกทอกเพิ่มมุม 20 ส่วนบนหักหายเมื่อเทียบกับเจดีย์ทรงปราสาทหมายเลข 3 ที่ก่อฐานเชื่อมล่อทางทิศเหนือ พบว่ามีขนาดเล็กกว่าอีกทั้งเจดีย์ทรงปราสาทหมายเลข 2 สร้างในแนวที่แยกออกมาจากแกนละ วันออก-ละ วันตก ฉะนั้นเจดีย์ทรงปราสาทหมายเลข 2 น่าจะเป็นสิ่งก่อสร้างในสมัยหลังและสร้างฐานเชื่อมกับฐานเจดีย์ทรงปราสาทหมายเลข 3

2.2.3 เจดีย์ทรงปราสาท หมายเลข 3

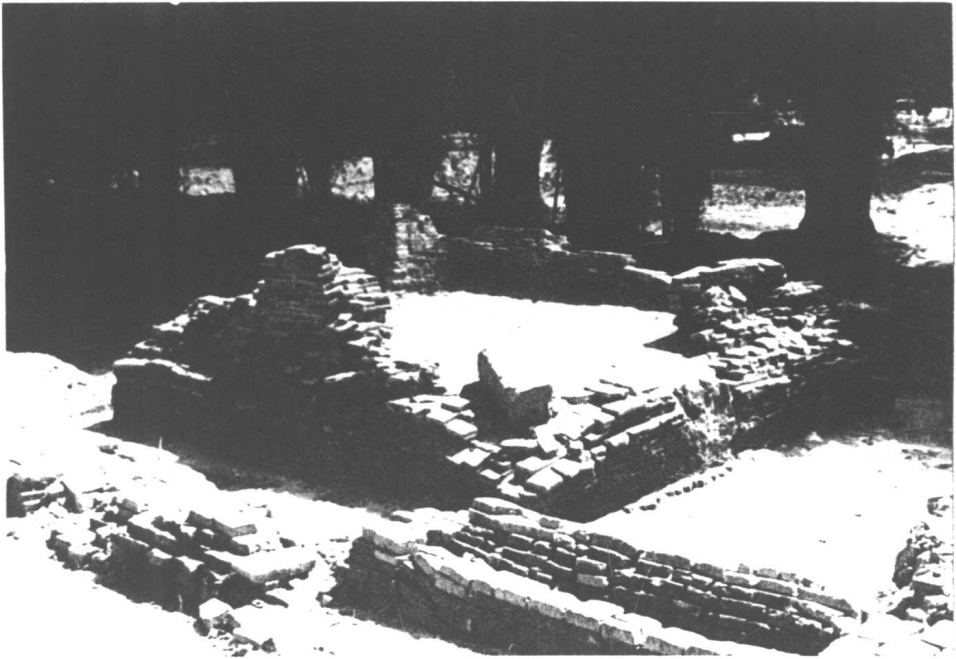
เจดีย์ทรงปราสาทหมายเลข 3 สร้างบนฐานเพิ่มมุม 12 ค่อด้วยฐานบัวลูกแก้วอกไก่ 2 เส้น ส่วนบนหักหายหลักฐานจากการขุดแต่ง พบปูนปั้นในบริเวณใกล้เชิงเจดีย์หมายเลข 3 ปริมาณมาก

เจดีย์ทรงปราสาทหมายเลข 2 และ 3 ด้านทิศตะวันตก

2.2.4 มณฑป หมายเลข 4

มณฑป ขนาด 4.7x5 เมตร ผนังหนา 70 เซนติเมตร สร้างมุขยื่นออกมาด้านหน้าทิศตะวันออก ขนาด 1x1.6 เมตร ก่อเป็นฐานบัวมุขตั้งกล่าววงประดิษฐานพระพุทธรูป

มณฑปหมายเลข 4 ด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ

2.2.5 เจดีย์ หมายเลข 5

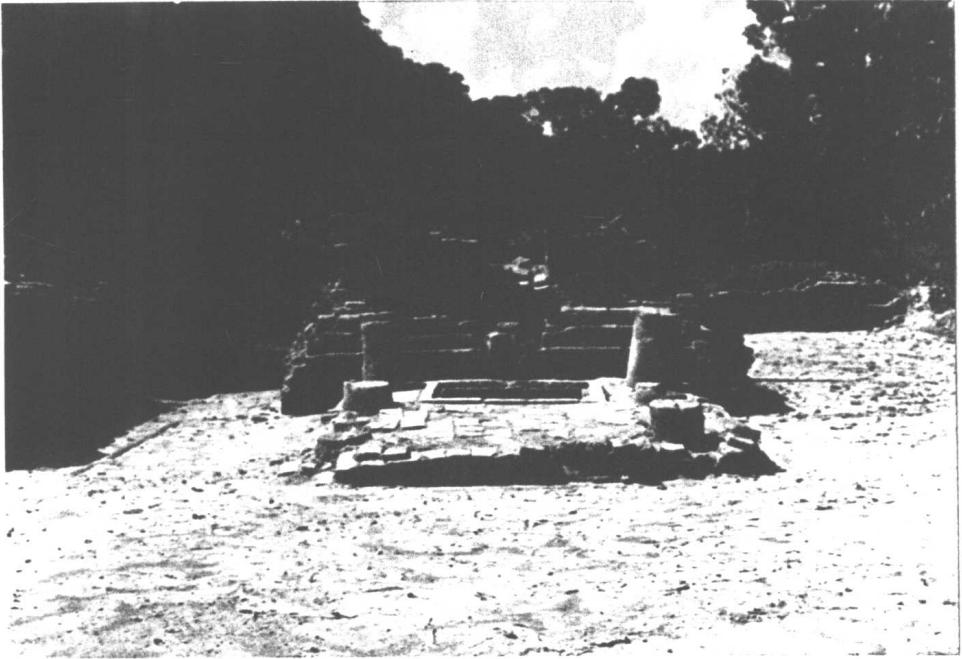
เจดีย์สร้างบนฐานสี่เหลี่ยมขนาด 4.3x4.6 เมตร สภาพส่วนบนชำรุดหักหายเหลือแต่เพียงแกน การก่อสร้างเจดีย์และอิฐหน้าวัวที่ใช้ในการก่อ จากแกนกลางเจดีย์ออกมาถึงขอบนอกสันนิษฐานว่าคงจะเป็นเจดีย์ทรงระฆัง

เจดีย์ หมายเลข 5 ด้านทิศตะวันออก

2.2.6 มณฑป-วิหาร หมายเลข 6

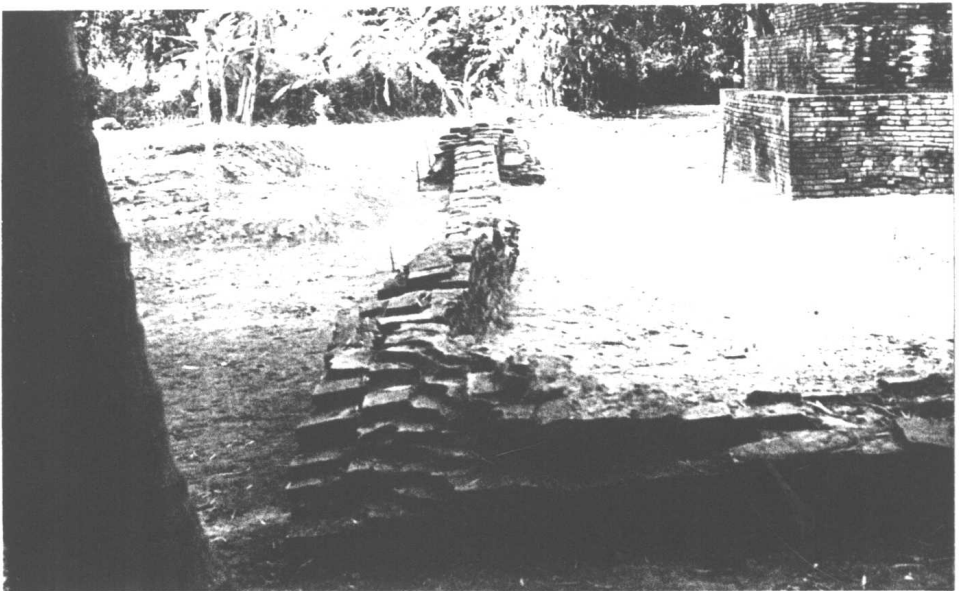
มณฑป ขนาด 4.2x4.2 เมตร ผนังหนา 70 เซนติเมตร สร้างบนฐานเชิงสี่เหลี่ยมต่อด้วยฐานบัวลูกแก้วออกไถ่ 2 เส้น ส่วนบนหักหาย ระดับพื้นภายในมณฑปอยู่ในระดับหน้ากระดานล่างของฐานบัวลูกแก้วออกไถ่ ภายในมณฑปคงประดิษฐานพระพุทธรูป ด้านหน้ามณฑปสร้างวิหารโถงยื่นออกมาขนาด 4x3.2 เมตร มีเสาจำนวน 6 ต้น ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 40 เซนติเมตร พื้นวิหารปูพื้นด้วยอิฐหน้าวัวซึ่งเป็นอิฐที่ใช้ในการก่อเจดีย์ทรงระฆังหรือยอดเจดีย์พุ่มข้าวบิณฑ์ คงเป็นการบูรณะในชั้นหลังพื้นวิหารระหว่างแนวเสาที่ 2 กับแนวเสาที่ 3 ซึ่งสร้างติดมณฑปทำเป็นบ่ออาบปูนลึกประมาณ 20 เซนติเมตร ขนาด 1.4x1.6 เมตร อาจจะเป็นที่ประดิษฐานรอยพระพุทธรบาท

มณฑป-วิหาร หมายเลข 6 ด้านทิศตะวันออก

2.2.7 กำแพงแก้ว

กำแพงรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าล้อมรอบสิ่งก่อสร้างกลุ่มที่ 1 ทั้งหมดขนาดความหนา 50 เซนติเมตรมีซุ้มประตูอยู่ในแนวแกนประธาน(เจดีย์ประธาน-วิหาร)คือ ทิศตะวันออกกับทิศตะวันตก ประตูเข้า-ออก ทำเป็นฐานเพิ่มมุมต่อด้วยฐานหน้ากระดานบัวคว่ำ-สวดบัวลูกแก้วอกไก่ ส่วนเหนือขึ้นไปหักทั้งหมดสิ้น มุมกำแพงแต่ละมุมทำเป็นลักษณะเสาหัวเม็ดซึ่งเหลือเพียงฐานระดับเดียวกับแนวกำแพงเท่านั้น

กำแพงแก้ว ส่วนที่ 1 ทิศตะวันตก

กลุ่มที่ 2

2.2.8 มณฑป หมายเลข 7

มณฑป ขนาด 7x7 เมตร ผนังหนา 1 เมตรสภาพเหลือเพียงฐานที่น่าจะเป็นสี่เหลี่ยมคี่ด้านหน้าคงจะมีมุขยื่นออกมา จากร่องรอยการขุดแต่งพบว่ามณฑปหลังนี้มีการบูรณะเพิ่มเติมเพื่อเพิ่มขนาดผนังให้หนาขึ้น เนื่องจากตำแหน่งที่สร้างอยู่นอกแนวกำแพงกลุ่มที่ 1 ทำให้เกิดการตีความว่าเป็นอาคารในเขตสังฆาวาส หรือคงเป็นอาคารของเขตพุทธาวาสเหมือนเดิม

มณฑป หมายเลข 7 ด้านทิศใต้

2.2.9 กำแพงแก้ว

กำแพง ส่วนนี้สร้างต่อจากมูมกำแพงส่วนที่ 1 ทิศตะวันออกเฉียงใต้โดยเว้นช่วงห่าง 40 เซนติเมตร และห่างออกมา 1 เมตร สร้างเป็นเสาหัวเม็ด แนวกำแพงนี้สร้างต่อมาทางทิศใต้แล้วหักมุมสร้างไปทิศตะวันตก ดังจะลัดกับแนวกำแพงส่วนที่ 1 มูมกำแพงสร้างเป็นเสาหัวเม็ดเช่นกันแต่สร้างมาได้ 11 เมตร กำแพงขาดหายไปอาจจะสร้างไม่เสร็จ เพราะเมื่อทำการขุดตรวจหาแนวกำแพงในแนวเหนือ-ใต้และตะวันออก-ตะวันตก ไม่พบร่องรอยแนวกำแพงส่วนนี้เลย

กำแพงแก้วส่วนที่ 2 ทิศตะวันออก

2.3 เทคนิคการก่อสร้าง

กลุ่มที่ 1

2.3.1 วิหาร หมายเลข 1

ก่ออิฐสอดิน ผังหน้า 50 เซนติเมตร ด้านท้ายวิหารยกเก็จฐานชุกชีบังคับให้ทำหลังคาลดชั้น 1 ชั้น มุขด้านหน้าวิหารบังคับให้ลดชั้นอีก 1 ชั้น เสาวิหารก่อด้วยอิฐครึ่งวงกลมประกบกันขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 50 เซนติเมตร พอกปูนฉาบเป็นเสา 8 เหลี่ยม วิหารหลังนี้อาจจะมีหน้าจั่วหลังคาโดยรอบ เช่น วิหารสุโขทัยทั่วไป

2.3.2 เจดีย์ทรงปราสาท หมายเลข 2 และหมายเลข 3

เจดีย์ทรงปราสาททั้งสององค์ ก่ออิฐสอดินโดยการสร้างกาบาทก่อรอบเจดีย์แล้วถมอัดดินภายใน

2.3.3 มณฑป หมายเลข 4

ก่ออิฐสอดิน เป็นห้องสี่เหลี่ยมขนาด 3.2x3.2 เมตร ผังหน้า 70 เซนติเมตร เป็นลักษณะการก่อสร้างแบบผนังรับน้ำหนัก

2.3.4 เจดีย์ หมายเลข 5

เจดีย์ทรงระฆังก่ออิฐสอดิน โดยก่อเป็นแกนรูปดอกจันใช้อิฐหน้าวัวก่อล้อมรอบแกนเจดีย์ออกมาถึงกรอบนอก

2.3.5 มณฑป-วิหาร หมายเลข 6

มณฑป ก่ออิฐสอดินเป็นห้องสี่เหลี่ยมขนาด 2.1x2.1 เมตร ผนังหนา 70 เซนติเมตร ลักษณะการก่อสร้างเช่นเดียวกับ มณฑปหมายเลข 4 วิหารด้านหน้ามณฑปมีเสากลม 6 ต้น ใช้อิฐครึ่งวงกลมประกบกับเสาผ่าศูนย์กลาง 40 เซนติเมตร เป็นวิหารโถงพื้นวิหารปูด้วยอิฐหน้าวัว แสดงถึงการบูรณะเพิ่มเติมในชั้นหลัง เพราะเป็นอิฐหน้าวัวที่ใช้ก่อสร้างเจดีย์องค์ระฆังหรือยอดเจดีย์หุ้มข้าวบิณฑ์

2.3.6 กำแพงแก้ว

ก่อกอิฐสอดิน หนา 50 เซนติเมตร มุมกำแพงก่อเป็นเสาหัวเม็ดในแนวแกนประธาน(เจดีย์ประธาน-วิหาร) ทำประตูเข้า-ออก ด้านละประตู

กลุ่มที่ 2

2.3.7 มณฑป หมายเลข 7

มณฑป ก่ออิฐสอดินเป็นห้องสี่เหลี่ยม ขนาด 3.7x4.5 เมตร ผนังหนา 1 เมตร ลักษณะผนังรับน้ำหนักเช่นเดียวกับมณฑปหมายเลข 4 และมณฑป-วิหาร หมายเลข 6 เนื่องจากมีขนาดห้องที่กว้างกว่ามณฑปหลังอื่น ช่างจึงแก้ปัญหาโดยการเพิ่มขนาดผนังมณฑปโดยการก่ออิฐแนวขอบนอกแล้วถมอัดดินภายใน

บทที่ 3

โบราณวัตถุที่พบจากการขุดแต่ง

โบราณวัตถุที่พบสามารถแบ่งตามประเภทได้ดังต่อไปนี้

3.1 โบราณวัตถุที่เป็นองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม

3.1.1 ดินเผา

วิหาร หมายเลข 1

สิ่งห้ดินเผา พบบริเวณมุขด้านหน้าวิหารกริด 6E สถาพรารุดส่วนหัวขาดหายขนาด 14x30 เซนติเมตร ผลิตจากเตาแม่น้ำน้อย อายุราวพุทธศตวรรษที่ 20-23

สิ่งห้ดินเผา

กระเบื้องมุงหลังคาจากปลั้วตัวผู้และตัวเมีย สถาพรวางเรียงเป็นแถวซ้อนกันอยู่ กริด 5H-6E พบบริเวณพื้นห้องวิหารติดผนังด้านทิศเหนือและมุขวิหารด้านใต้

กระเบื้องมุงหลังคาดินเผา

3.1.2 ปูนปั้น แยกตามตำแหน่งกริดที่พบ โดยให้หมายเลขกำกับปูนปั้นแต่ละชั้น กริด 8J

หมายเลข 1 ชิ้นส่วนกรอบซุ้มหน้าบัน ขนาด 29x46 เซนติเมตร

หมายเลข 2 เศียรนาค ขนาด 25x42 เซนติเมตร

หมายเลข 3 กลีบขมุน ขนาด 22x30 เซนติเมตร

หมายเลข 4 เศียรนาค ขนาด 25x50 เซนติเมตร

หมายเลข 5 กลีบขมุน ขนาด 22x50 เซนติเมตร

หมายเลข 6 เศียรนาค ขนาด 22x35 เซนติเมตร

หมายเลข 7 เศียรนาค ขนาด 19x39 เซนติเมตร

หมายเลข 8 กลีบขมุน ขนาด 24x49 เซนติเมตร

หมายเลข 9 กลีบขมุน ขนาด 25x45 เซนติเมตร

หมายเลข 10 กลีบขมุน ขนาด 21x39 เซนติเมตร

หมายเลข 11 กลีบขมุน ขนาด 22x36 เซนติเมตร

หมายเลข 12 เศียรนาค ขนาด 22x36 เซนติเมตร

หมายเลข 13 ลำตัวพระสาวก ขนาด 25x26 เซนติเมตร

หมายเลข 14 เคี้ยวรูปบุคคล ขนาด 10x16 เซนติเมตร

หมายเลข 15 เคี้ยวพระสาวก ขนาด 12x18 เซนติเมตร

กริด 9J

หมายเลข 16 กليبขหนูน ขนาด 24x56 เซนติเมตร

หมายเลข 17 กليبขหนูน ขนาด 23x40 เซนติเมตร

หมายเลข 18 กليبขหนูน ขนาด 22x32 เซนติเมตร

หมายเลข 19 กليبขหนูน ขนาด 25x40 เซนติเมตร

หมายเลข 20 กليبขหนูน ขนาด 23x57 เซนติเมตร

หมายเลข 21 กليبขหนูน ขนาด 19x31 เซนติเมตร

หมายเลข 22 กليبขหนูน ขนาด 20x35 เซนติเมตร

กริด 9I

หมายเลข 23 กليبขหนูน ขนาด 26x38 เซนติเมตร

หมายเลข 24 กليبขหนูน ขนาด 21x33 เซนติเมตร

หมายเลข 25 เคี้ยวขนาด ขนาด 19x28 เซนติเมตร

หมายเลข 26 กليبขหนูน(เล็ก) ขนาด 16x29 เซนติเมตร

หมายเลข 27 กليبขหนูน ขนาด 27x47 เซนติเมตร

หมายเลข 28 กليبขหนูน ขนาด 23x50 เซนติเมตร

หมายเลข 29 กليبขหนูน ขนาด 22x25 เซนติเมตร

หมายเลข 30 กليبขหนูน ขนาด 19x33 เซนติเมตร

หมายเลข 31 กليبขหนูน ขนาด 20x30 เซนติเมตร

หมายเลข 32 กليبขหนูน ขนาด 20x40 เซนติเมตร

หมายเลข 33 กليبขหนูน ขนาด 21x38 เซนติเมตร

หมายเลข 34 กليبขหนูน ขนาด 20x50 เซนติเมตร

หมายเลข 35 ชิ้นส่วนกรอบซุ้มหน้าบ้าน ขนาด 27x45 เซนติเมตร

หมายเลข 36 เคี้ยวพระสาวก ขนาด 12x20 เซนติเมตร

หมายเลข 37 ลำตัวพระสาวก ขนาด 14x15 เซนติเมตร

กริด 8J

- หมายเลข 38 ก्लीบขนุน ขนาด 19x42 เซนติเมตร
- หมายเลข 39 ก्लीบขนุน ขนาด 16x38 เซนติเมตร
- หมายเลข 40 ก्लीบขนุน ขนาด 18x40 เซนติเมตร
- หมายเลข 41 ก्लीบขนุน ขนาด 18x35 เซนติเมตร
- หมายเลข 42 ก्लीบขนุน ขนาด 21x30 เซนติเมตร
- หมายเลข 43 ก्लीบขนุน ขนาด 28x32 เซนติเมตร
- หมายเลข 44 ก्लीบขนุน ขนาด 25x30 เซนติเมตร
- หมายเลข 45 ก्लीบขนุน ขนาด 22x38 เซนติเมตร
- หมายเลข 46 เคียวรนาค ขนาด 24x53 เซนติเมตร
- หมายเลข 47 เคียวรนาค ขนาด 25x32 เซนติเมตร
- หมายเลข 48 เคียวพระสาวก ขนาด 9x13 เซนติเมตร

กริด 7I

- หมายเลข 49 บัว ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 45 เซนติเมตร สูง 30 เซนติเมตร
- หมายเลข 50 เคียวรนาค ขนาด 23x55 เซนติเมตร
- หมายเลข 51 ก्लीบขนุน ขนาด 23x40 เซนติเมตร
- หมายเลข 52 ก्लीบขนุน ขนาด 18x27 เซนติเมตร
- หมายเลข 53 ก्लीบขนุน ขนาด 17x25 เซนติเมตร
- หมายเลข 54 ก्लीบขนุน ขนาด 20x30 เซนติเมตร
- หมายเลข 55 ก्लीบขนุน ขนาด 17x28 เซนติเมตร
- หมายเลข 56 เคียวรนาค ขนาด 20x36 เซนติเมตร
- หมายเลข 57 ลำตัวพระสาวก ขนาด 20x38 เซนติเมตร
- หมายเลข 58 ก्लीบขนุน ขนาด 15x32 เซนติเมตร
- หมายเลข 59 เคียวพระสาวก ขนาด 11x16 เซนติเมตร
- หมายเลข 60 เคียวพระสาวก ขนาด 10x15 เซนติเมตร
- หมายเลข 61 เคียวพระสาวก ขนาด 10x15 เซนติเมตร

กริด 7J

หมายเลข 62 เคียรพระสาวก ขนาด 12x20 เซนติเมตร

หมายเลข 63 เคียรพระสาวก ขนาด 9x16 เซนติเมตร

หมายเลข 64 ลำตัวพระสาวก ขนาด 22x39 เซนติเมตร

หมายเลข 65 ชิ้นส่วนกรอบซุ้มหน้าบัน ขนาด 22x32 เซนติเมตร

กริด 7K

หมายเลข 66 กลีบขนุน ขนาด 28x48 เซนติเมตร

หมายเลข 67 เคียรพระสาวก ขนาด 9x14 เซนติเมตร

หมายเลข 68 กลีบขนุน ขนาด 25x31 เซนติเมตร

กริด 7H

หมายเลข 69 เคียรนาค ขนาด 28x55 เซนติเมตร

กริด 7G

หมายเลข 70 กลีบขนุน ขนาด 25x31 เซนติเมตร

กริด 6I

หมายเลข 71 ชิ้นส่วนกรอบซุ้มหน้าบัน ขนาด 25x47 เซนติเมตร

หมายเลข 72 กลีบขนุน ขนาด 20x34 เซนติเมตร

หมายเลข 73 กลีบขนุน ขนาด 16x32 เซนติเมตร

หมายเลข 74 กลีบขนุน ขนาด 15x27 เซนติเมตร

หมายเลข 75 เคียรนาค ขนาด 20x49 เซนติเมตร

หมายเลข 76 ลำตัวพระสาวก ขนาด 18x25 เซนติเมตร

กริด 6H

หมายเลข 77 เคียรพระพุทธรูป ขนาด 10x17 เซนติเมตร

กริด 4H

หมายเลข 78 กليبขนุน ขนาด 16x38 เซนติเมตร

กริด 9K

หมายเลข 79 กليبขนุน ขนาด 16x34 เซนติเมตร

หมายเลข 80 กليبขนุน ขนาด 22x24 เซนติเมตร

กริด 5E-5F-5G

พบกลุ่มบัวหัวเสาวิหารปูนปั้น

กริด 5L

บัวปูนปั้น

กริด 6I-7K-7H-7I-8I-8K-8J-9I

ชิ้นส่วนลวดลายปูนปั้น

หมายเลข 1 ชิ้นส่วนกรอบซุ้มหน้าบ้านปูนปั้น

หมายเลข 2 เศียรนาคปูนปั้น

หมายเลข 3 กลีสืบขมุนปูนปั้น

หมายเลข 4 เศียรนาคปูนปั้น

หมายเลข 5 กติขงนูน ปูนปั้น

หมายเลข 6 เศียรนาก ปูนปั้น

หมายเลข 7 เศียรนาค ปูนปั้น

หมายเลข 8 กลีบขมุน ปูนปั้น

หมายเลข 9 กติบขนุน ปูนปั้น

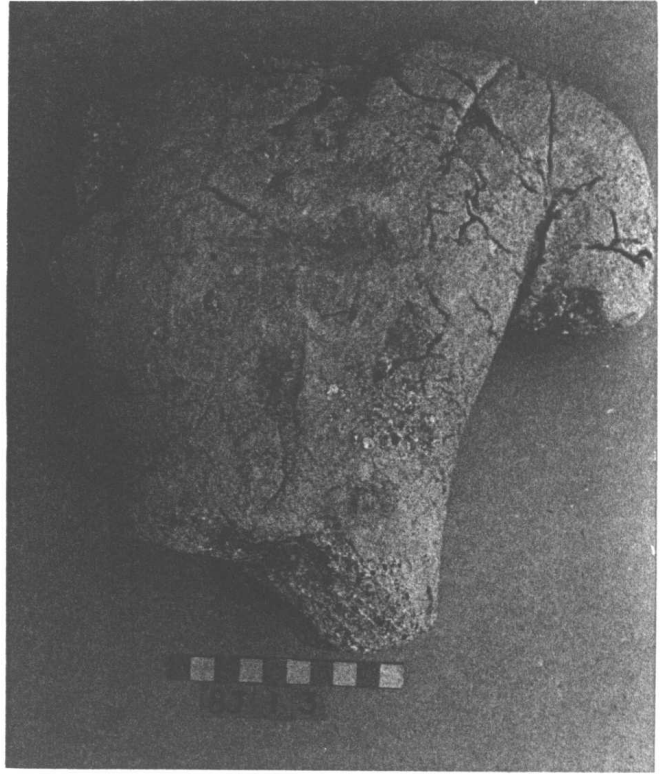
หมายเลข 10 กติบขนุน ปูนปั้น

หมายเลข 11 กลีบบขนน ปูนปั้น

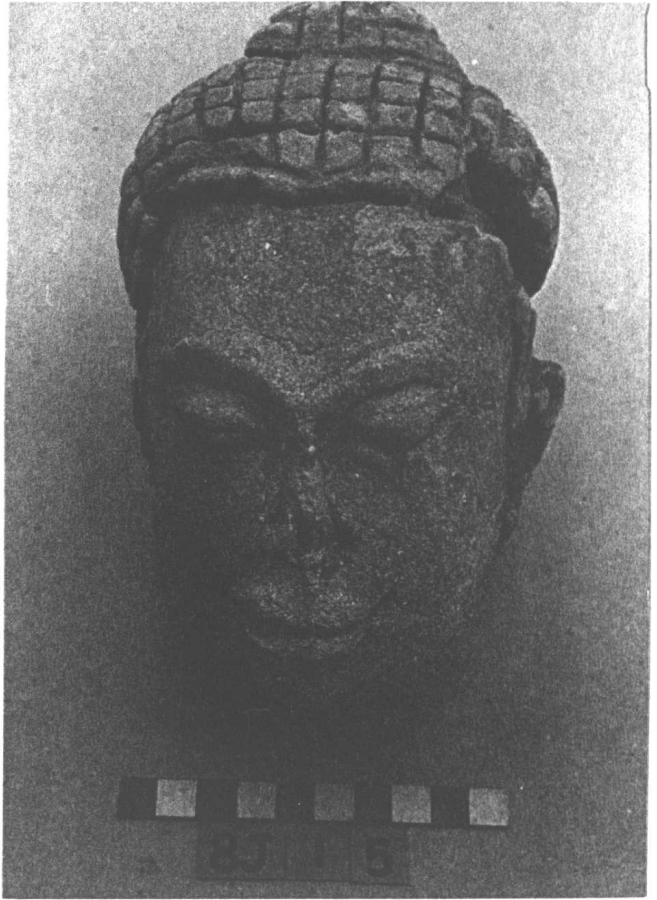
หมายเลข 12 เศียรนาค ปูนปั้น

หมายเลข 13 ลำตัวพระสาวก ปูนปั้น

หมายเลข 14 เสียรูปนุกถล ปูนปั้น

หมายเลข 15 เศียรพระสาวก ปูนปั้น

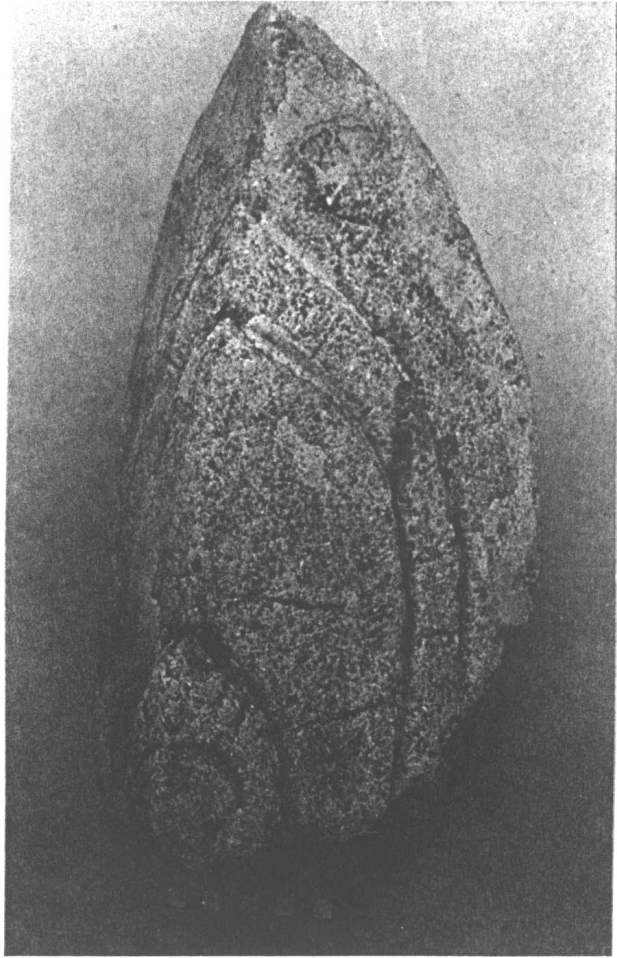

หมายเลข 16 กติขณูน ปูนปั้น

หมายเลข 17 กลีบบนปูนปั้น

หมายเลข 18 กลีบบนปูนปั้น

หมายเลข 19 ก्लीบขุ่น ปูนปั้น

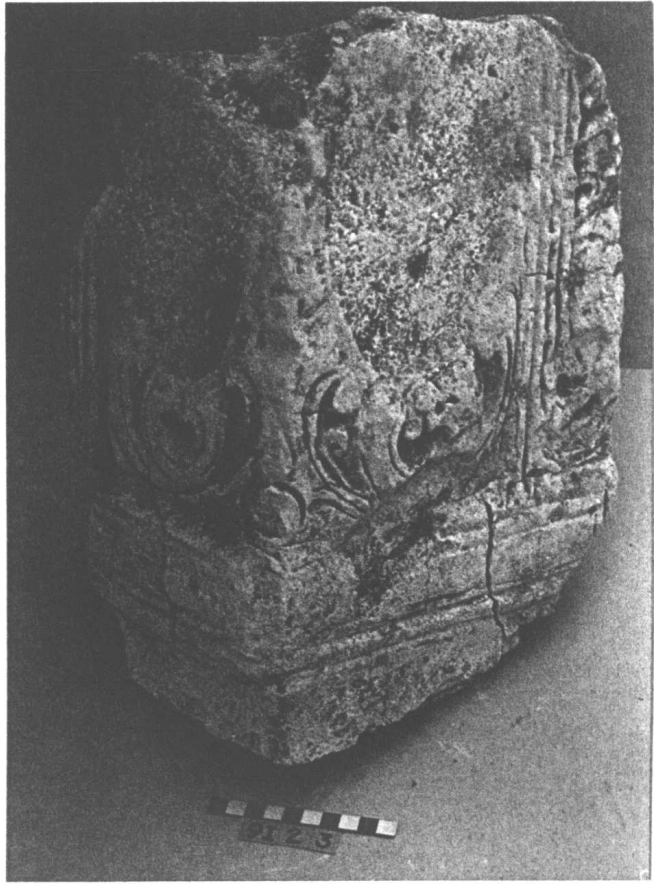

หมายเลข 20 ก्लीบขุ่น ปูนปั้น

หมายเลข 21 กลีบบขมุน ปูนปั้น

หมายเลข 22 กลีบบขมุน ปูนปั้น

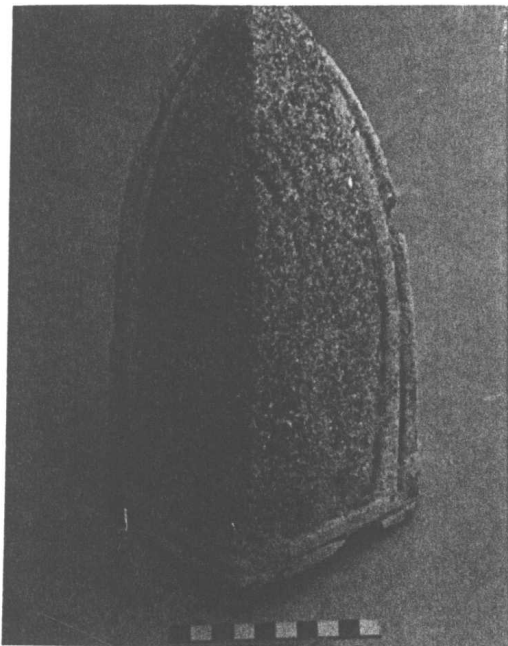

หมายเลข 23 กติบขนุน ปูนปั้น

หมายเลข 24 กติบขนุน ปูนปั้น

หมายเลข 25 เศียรนาค ปูนปั้น

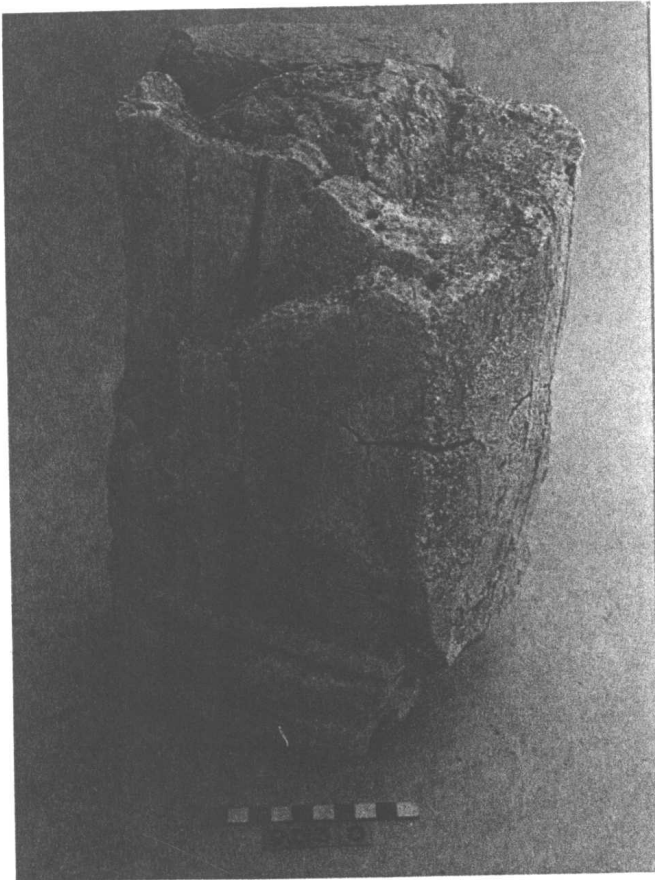
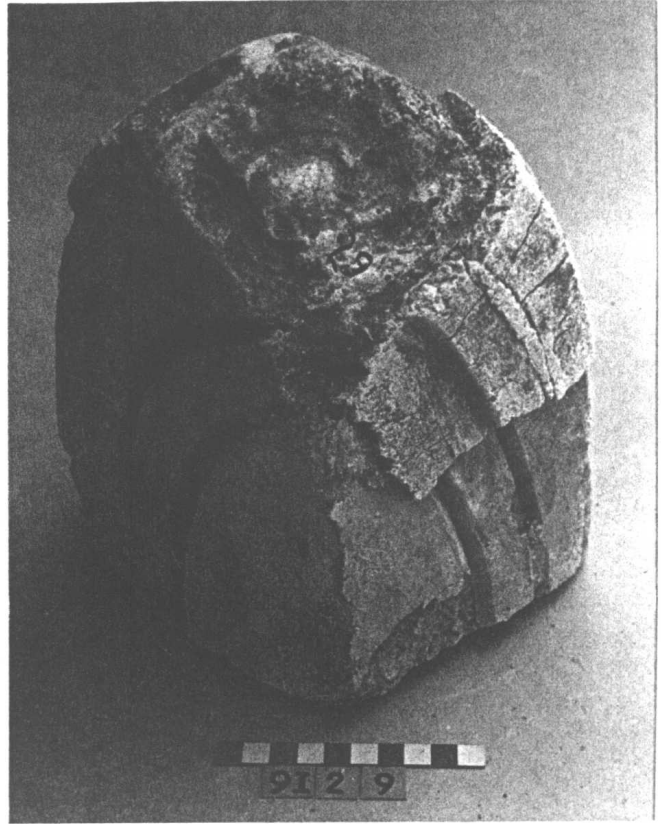
หมายเลข 26 ก่ลีบขมูน ปูนปั้น

หมายเลข 27 ก्लीบขนุน ปูนปั้น

หมายเลข 28 ก्लीบขนุน ปูนปั้น

หมายเลข 29 กติขนน ปูนปั้น

หมายเลข 30 กติขนน ปูนปั้น

หมายเลข 31 กليبขนุน ปูนปั้น

หมายเลข 32 กليبขนุน ปูนปั้น

หมายเลข 33 กติบขนูน ปูนปั้น

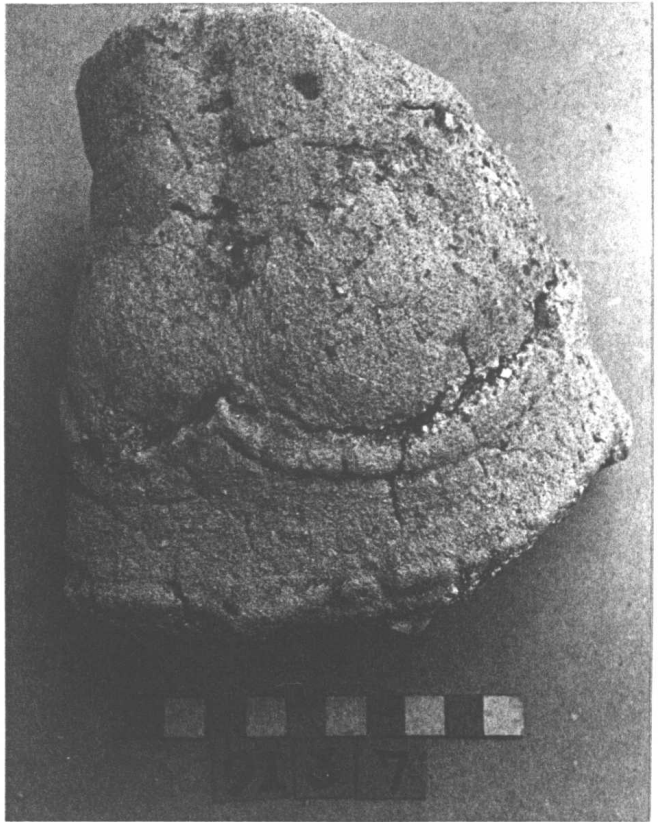
หมายเลข 34 กติบขนูน ปูนปั้น

หมายเลข 35 ชิ้นส่วนกรอบซุ้มหน้าบัน ปูนปั้น

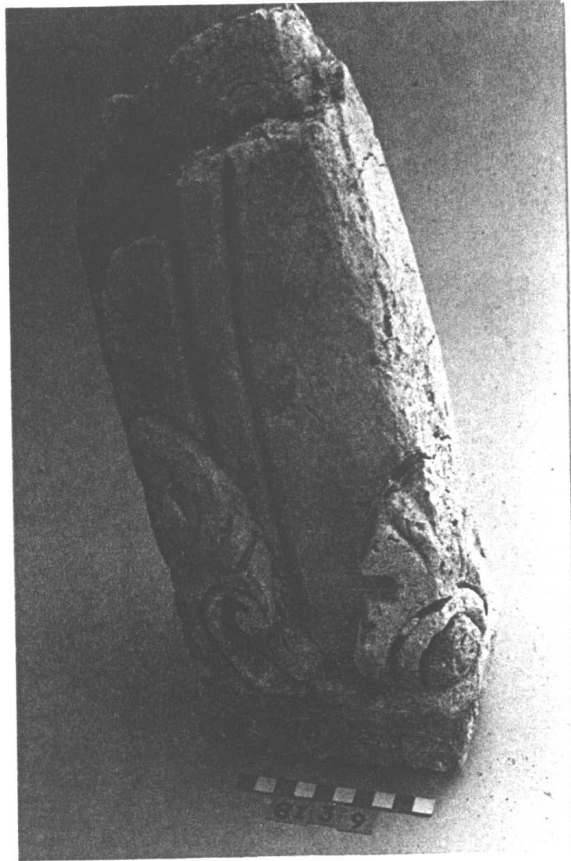
หมายเลข 36 เศียรพระสาวก ปูนปั้น

หมายเลข 37 ลำตัวพระสาวก ปูนปั้น

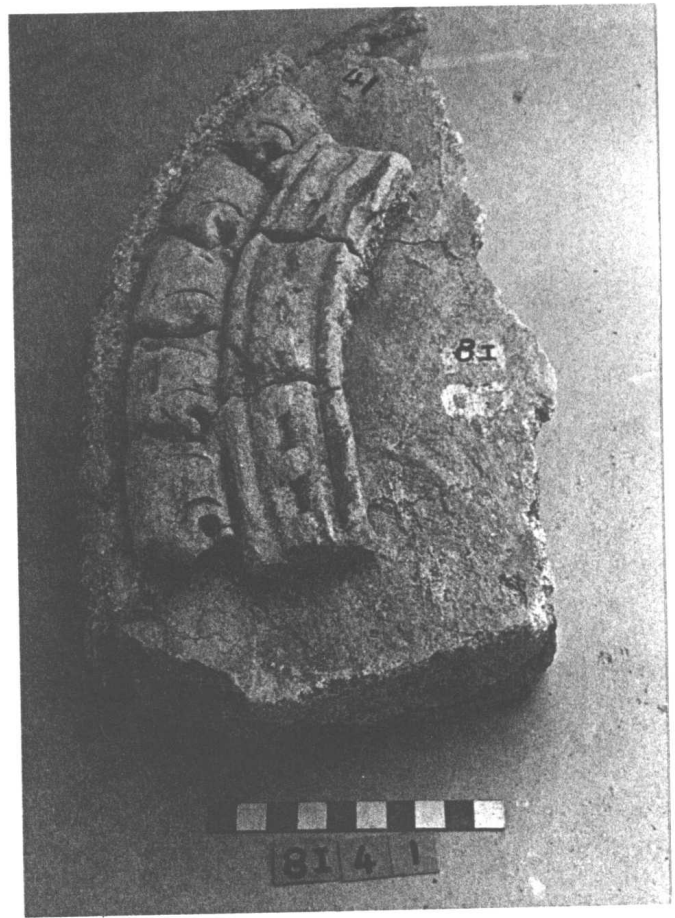
หมายเลข 38 ก्लीบขนุน ปูนปั้น

หมายเลข 39 ก्लीบขนุน ปูนปั้น

หมายเลข 40 ก्लीบขนุน ปูนปั้น

หมายเลข 41 กติบขมูน ปูนปั้น

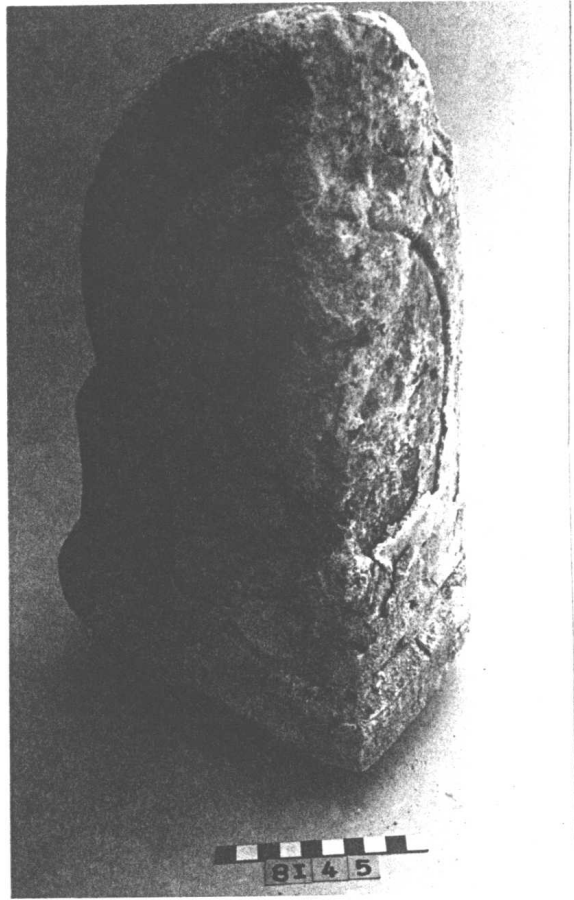
หมายเลข 42 กติบขมูน ปูนปั้น

หมายเลข 43 กติบขนุน ปูนปั้น

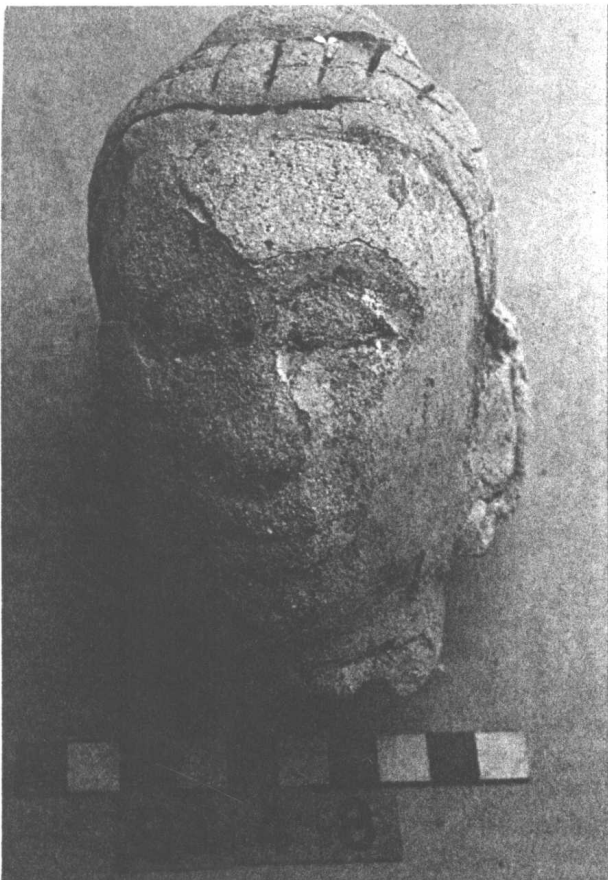
หมายเลข 44 กติบขนุน ปูนปั้น

หมายเลข 45 กลีบขนน ปูนปั้น

หมายเลข 46 เศียรนาค ปูนปั้น

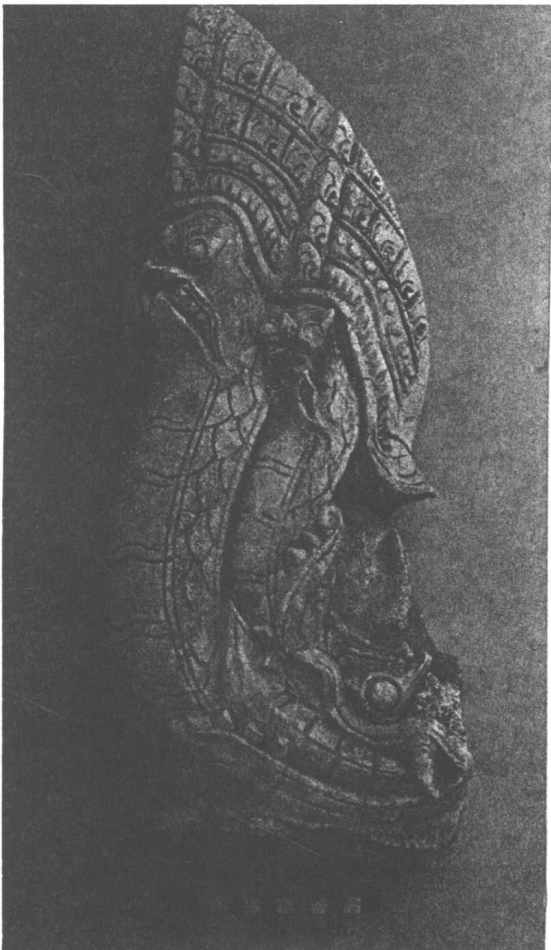
หมายเลข 47 เศียรนาค ปูนปั้น

หมายเลข 48 เศียรพระสาวก ปูนปั้น

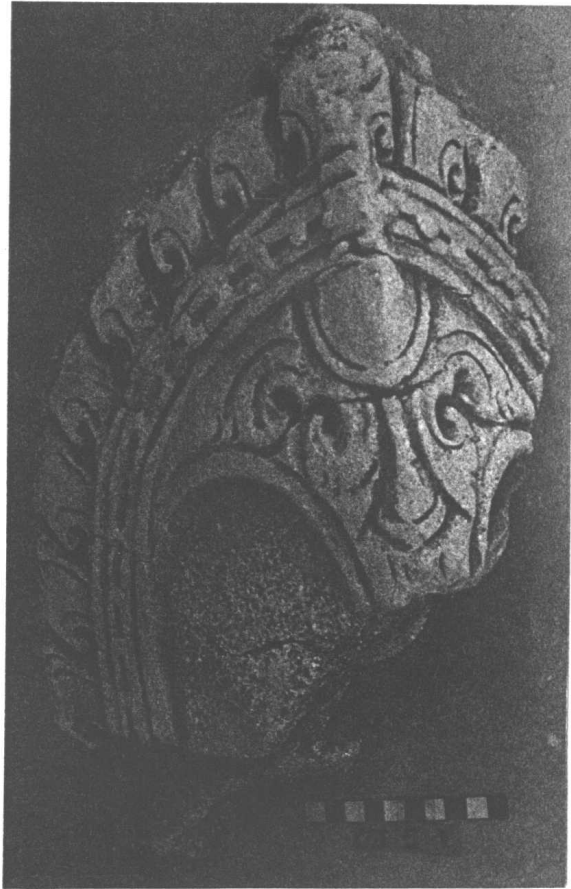

หมายเลข 49 บัว ปูนปั้น

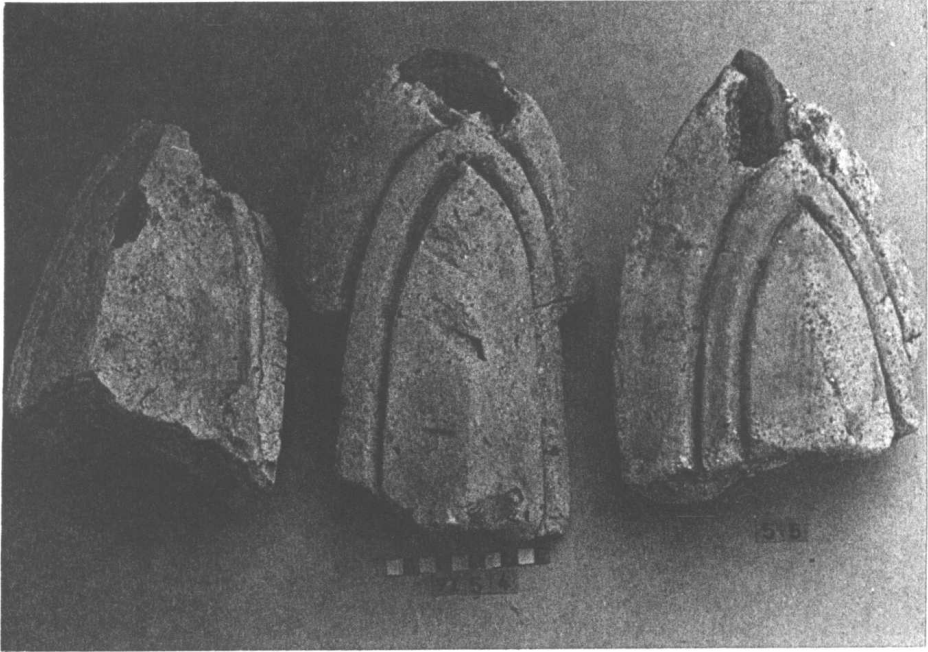

หมายเลข 50 เศียรนาค ปูนปั้น

หมายเลข 51 กลือขมูน ปูนปั้น

หมายเลข 52 กลือขมูน ปูนปั้น

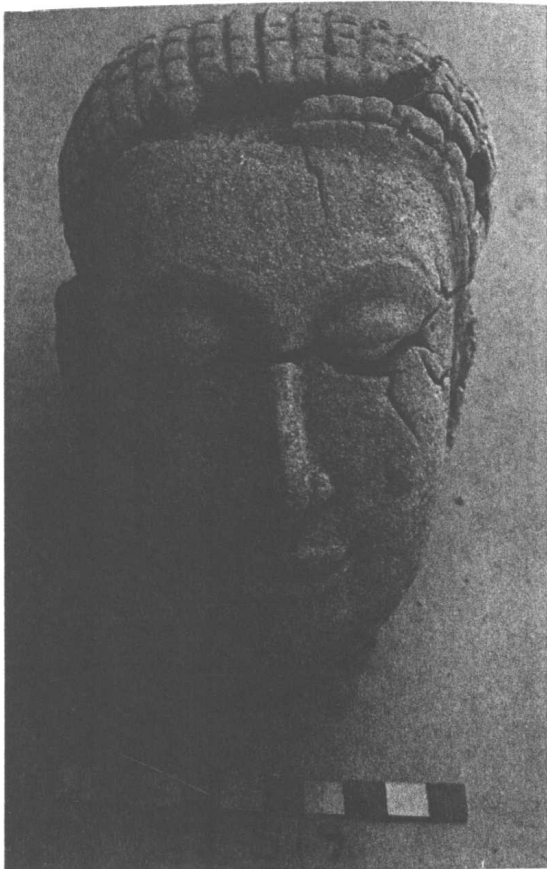

หมายเลข 53-54-55 กติบขนุน ปูนปั้น

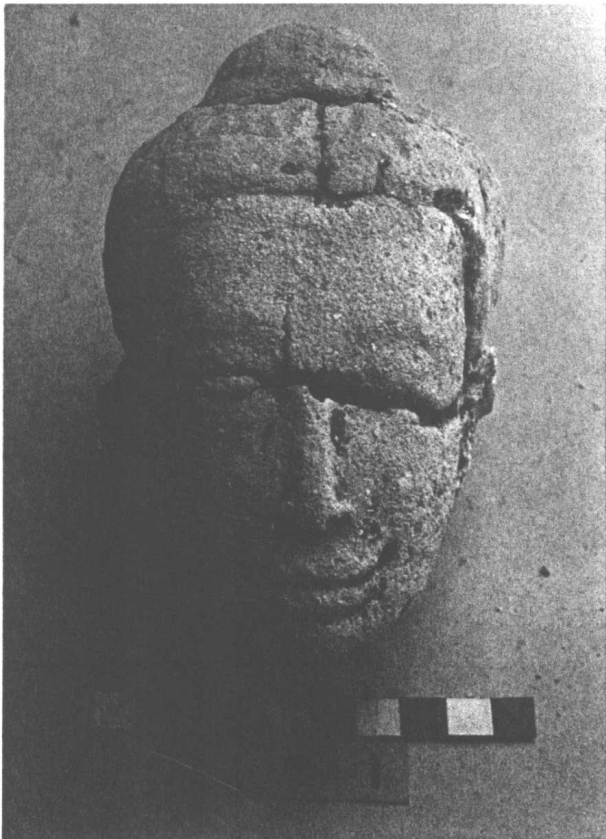
หมายเลข 56 เสียรนาค ปูนปั้น

หมายเลข 57 ลำตัวพระสาวก ปูนปั้น

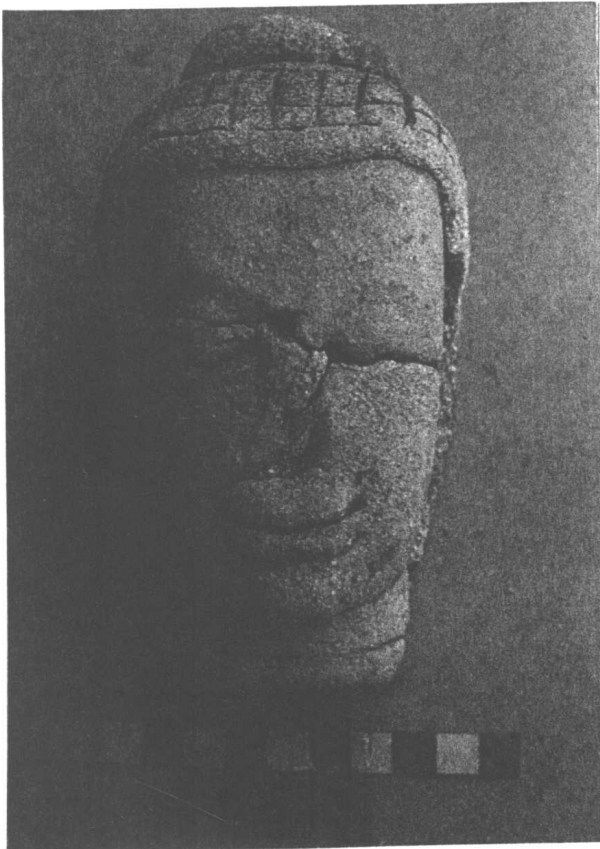
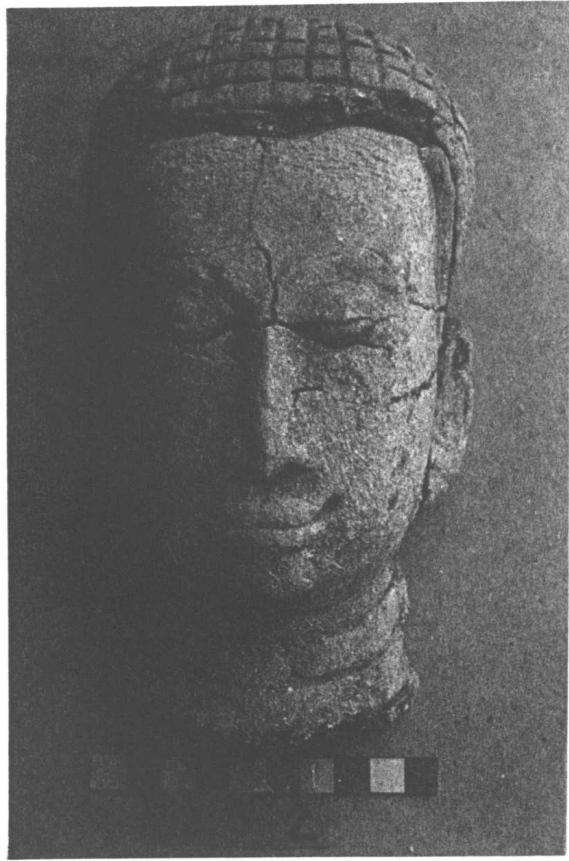
หมายเลข 59 เศียรพระสาวก ปูนปั้น

หมายเลข 60 เศียรพระสาวก ปูนปั้น

หมายเลข 61 เศียรพระสาวก ปูนปั้น

หมายเลข 62 เศียรพระสาวก ปูนปั้น

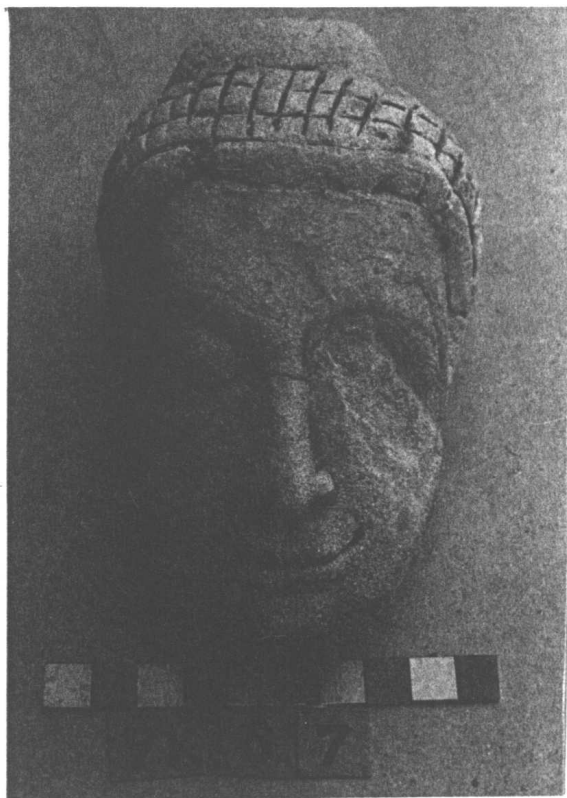
หมายเลข 63 เศียรพระสาวก ปูนปั้น

หมายเลข 64 ลำตัวพระสาวก ปูนปั้น

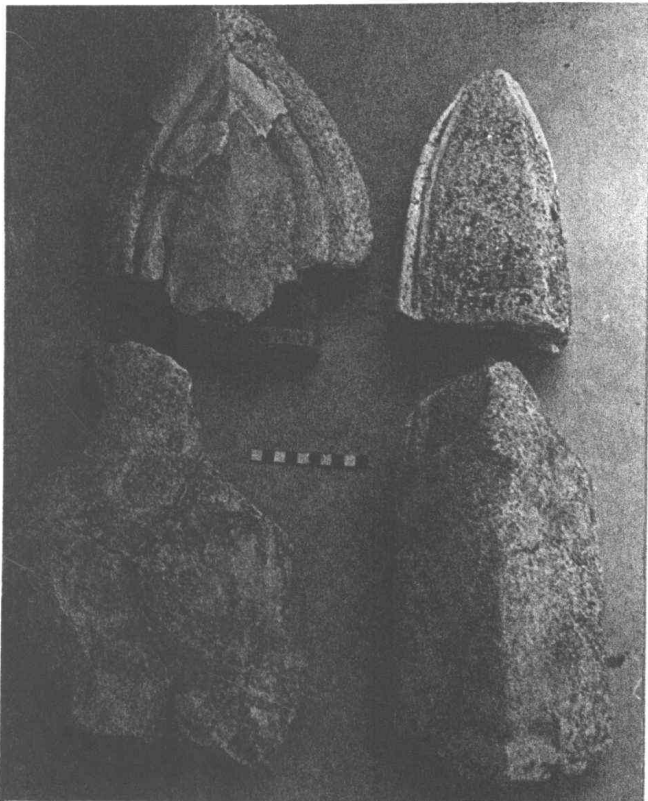
หมายเลข 65
ชิ้นส่วนกรอบซุ้มหน้าบัน ปูนปั้น

หมายเลข 67 เศียรพระสาวก ปูนปั้น

หมายเลข 68 กลีบขมุน ปูนปั้น

หมายเลข 69 เศียรนาค ปูนปั้น

หมายเลข 70-73-74 กลีบขมุน ปูนปั้น

หมายเลข 71

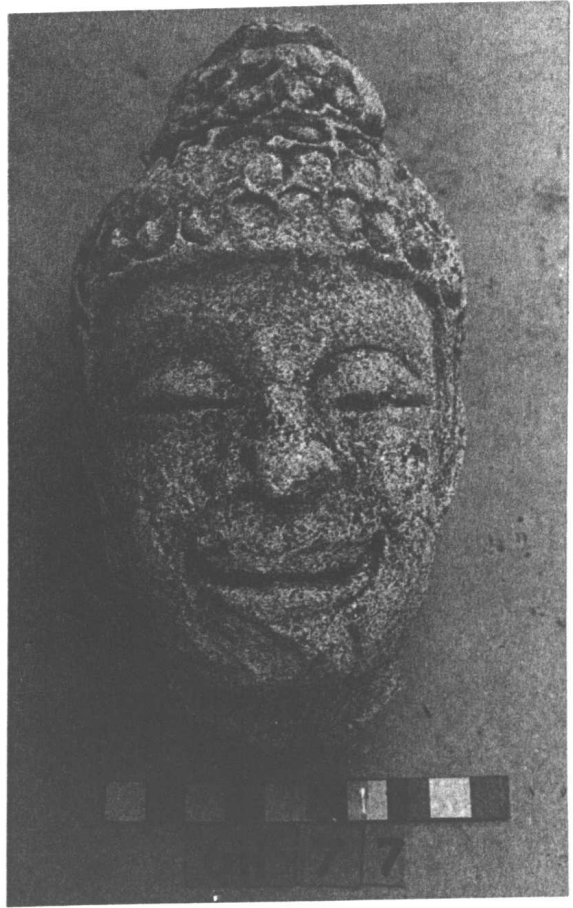
ชิ้นส่วนกรอบซุ้มหน้าบัน ปูนปั้น

หมายเลข 75 เศียรนาค ปูนปั้น

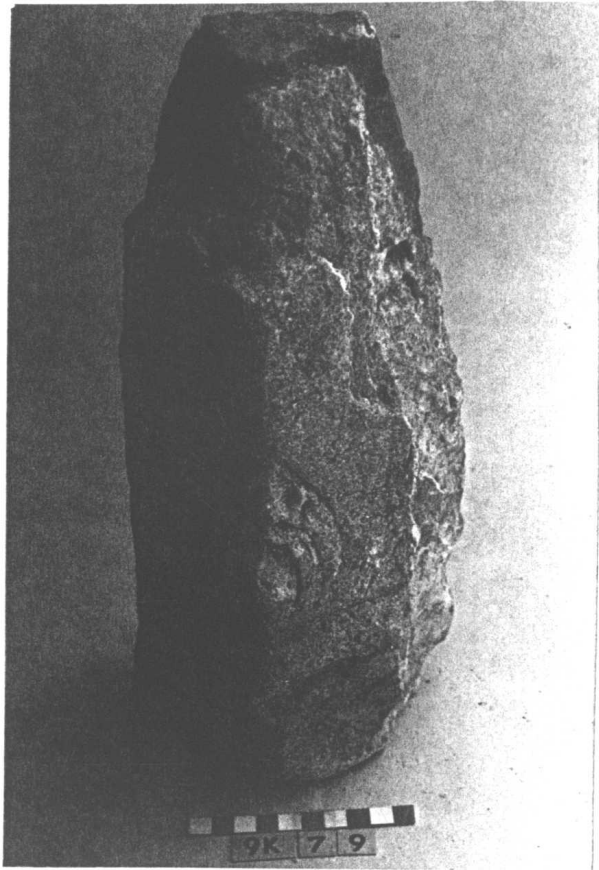
หมายเลข 76 องค์พระสาวก ปูนปั้น

หมายเลข 77 เศียรพระพุทธรูป ปูนปั้น

หมายเลข 78 กติขงนูน ปูนปั้น

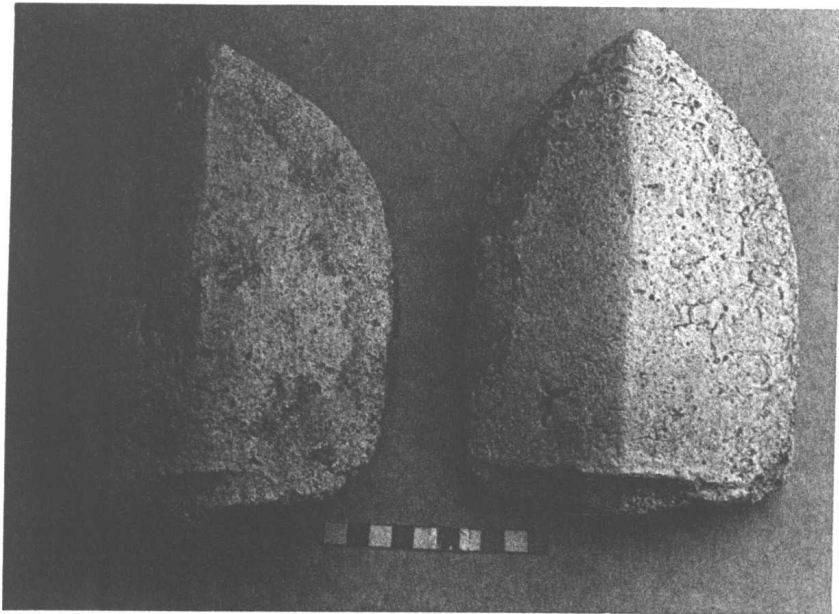
หมายเลข 79 ก्लीบขุ่น ปูนปั้น

หมายเลข 80 ก्लीบขุ่น ปูนปั้น

กริด SE-SF บัวหัวเสาวิหาร ปูนปั้น

กริด SL บัวปูนปั้น

กริด 6I-7K ชั้นส่วนลวดลายปูนปั้น

กริด 7H ชิ้นส่วนลวดลายปูนปั้น

กริด 71 ชิ้นส่วนลวดลายปูนปั้น

กริด 7I ชิ้นส่วนลวดลายปูนปั้น

กรีก SI ชิ้นส่วนลวดลายปูนปั้น

กริด SI ชั้นส่วนลวดลายปูนปั้น

กรีก SK-SI ชิ้นส่วนสวดลาบ ปูนปั้น

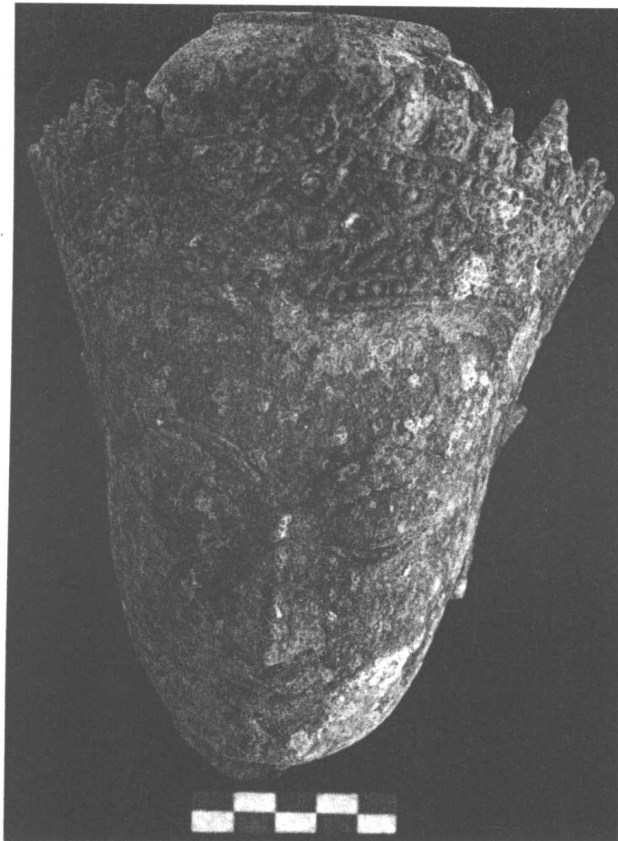

กิริติ 91 ชิ้นส่วนลวดลายปูนปั้น

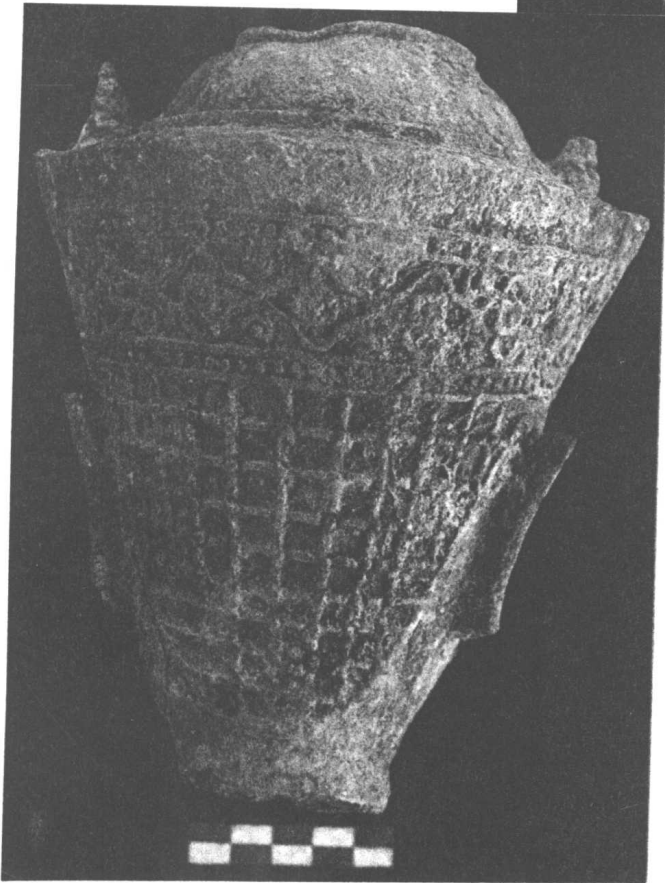
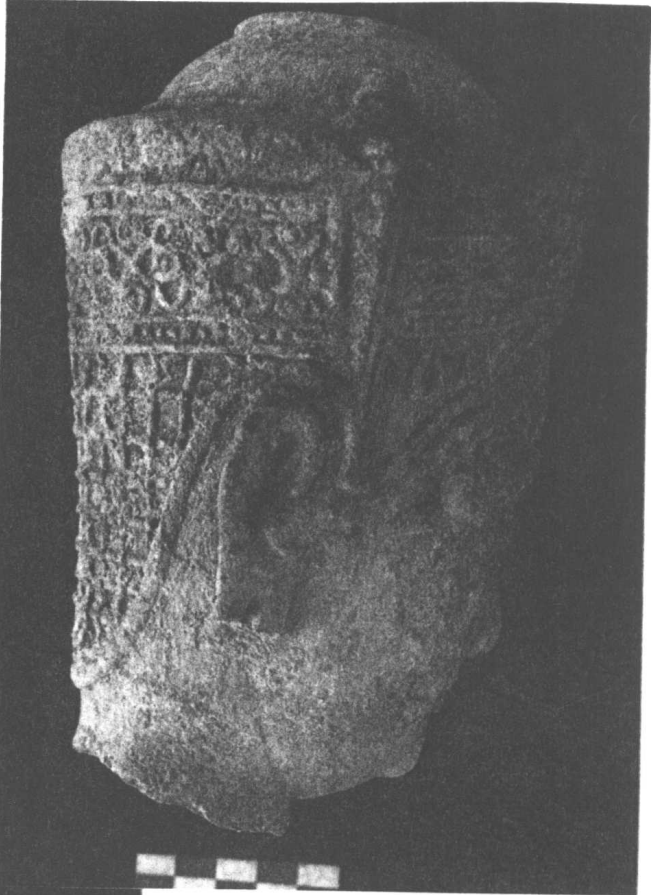
3.2 โบราณวัตถุที่เกี่ยวข้องรูปเคารพในศาสนา

พบที่บริเวณเจดีย์ หมายเลข 3

- ชิ้นส่วนของเศียรพระพุทธรูปสำริด ขนาดความกว้าง 15 เซนติเมตร ความสูง 18 เซนติเมตร สภาพชำรุดส่วนยอดฉีกจากเทริดขึ้นไปหักหาย เป็นพระพุทธรูปศิลปะสมัยอยุธยา-สุพรรณภูมิ ตอนกลางสร้างในสมัยสมเด็จพระชัยราชาธิราช (ค.ศ.1534-1546) ได้รับอิทธิพลศิลปะสุโขทัย สิ่งที่น่าสนใจคือ มีการแปลงยอดพระมงกุฎ ทรงเทริดมาเป็นแบบมีพระเกตุมาลาและมีเปลวรัศมี ไม่ทรงกนกพล(พุ่มชู) (สมเด็จพระดิโล่ห้เพชรรัตน์, “พระพุทธรูปศิลปะสมัยอยุธยา” พิมพ์ครั้งที่ พ.ศ. 2519,บริษัท ด้านสุทธาการพิมพ์ จำกัด กรุงเทพฯ)

เศียรพระพุทธรูปสำริด

เศียรพระพุทธรูปสำริด ด้านข้าง-ด้านหลัง

- ชิ้นส่วนพระพุทธรูปปางมารวิชัยสำริด ขนาดความสูง 9 เซนติเมตร หน้าตักกว้าง 10 เซนติเมตร สภาพพระเศียรขาดหายและส่วนฐานชำรุด

- ชิ้นส่วนพระพุทธรูปปางสมาธิ ขนาดความสูง 10 เซนติเมตร หน้าตักกว้าง 7 เซนติเมตร ฐานสูง 3 เซนติเมตร สภาพชำรุด พระเศียรขาดหาย

พระพุทธรูปสำริด

3.3 โบราณวัตถุ ประเภทเครื่องมือ เครื่องใช้

เจดีย์ หมายเลข 5

- ชิ้นส่วนเครื่องมือเหล็กคล้ายส้อม ตักขณะเป็นแท่งยาว ปลายแบบตัดตรง ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 1.1 เซนติเมตร ความยาว 17 เซนติเมตร

ชิ้นส่วนเครื่องมือเหล็ก

แนวกำแพงส่วนที่ 1 ด้านทิศตะวันตก

- ชิ้นส่วนเครื่องมือเหล็ก มีลักษณะเป็นแผ่นสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาดกว้าง 4.5 และ 5 ความยาว 8 เซนติเมตร จำนวน 2 ชิ้น สภาพชำรุด

ชิ้นส่วนเครื่องมือเหล็ก

3.4 ลักษณะดินเผาในประเทศ ประเภทเศษลักษณะดินเผา

3.4.1 ลักษณะดินเผาพื้นเมือง (made in chainat)

มณฑป หมายเลข 7

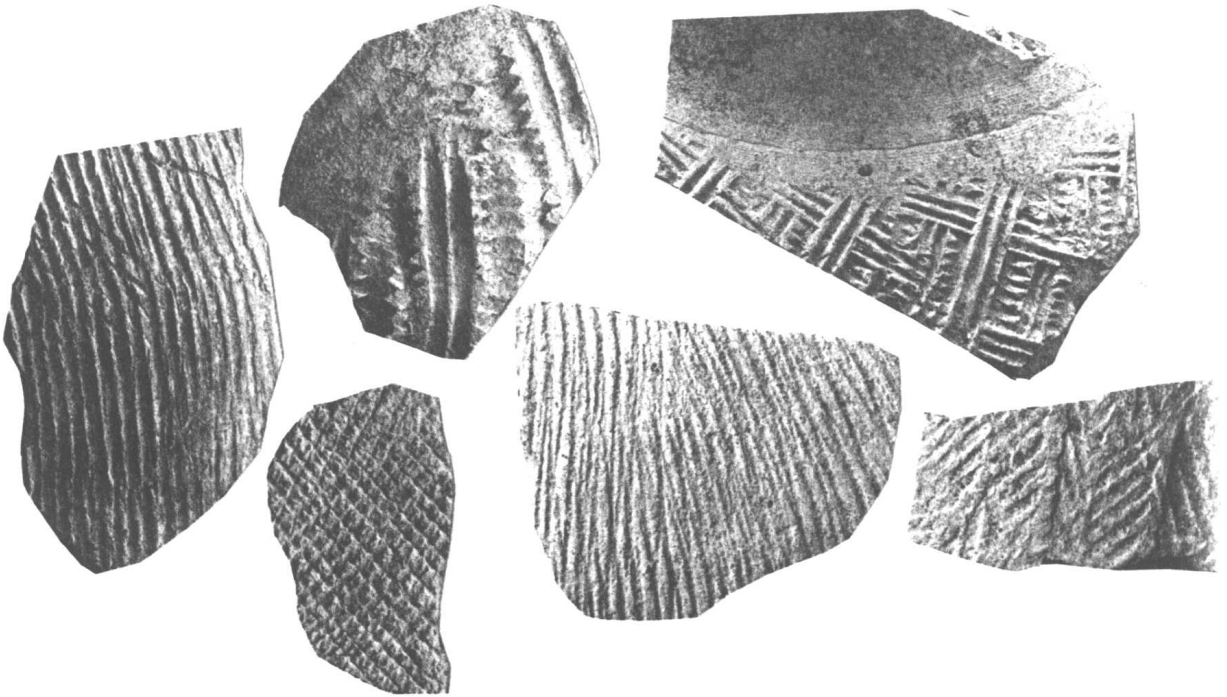
ปากภาชนะ

ปากภาชนะทรงบาตรพระ ปากภาชนะทรงหม้อก้นกลม และภาชนะทรงชาม อ่าง

ลวดลาย

พบลวดลายไม่มีลายและขัดมันสีดำทั้งด้านในและด้านนอก พบจำนวนมาก ลวดลายมีลาย ที่พบส่วนใหญ่เป็นลายขูดขีด ลายกดประทับ ได้แก่

- ลายขูดขีดเส้นขนาน และขูดขีดเป็นตารางสี่เหลี่ยม
- ลายเส้นคลื่น
- ลายกดประทับเส้นขนาน
- ลายกดประทับพื้นปลาชุกขนาน
- กดประทับเป็นลายก้างปลา
- ลายเชือกทาบ

ลายกดประทับและลายขูดขีด

แนวกำแพง ด้านทิศตะวันตก

ปาก

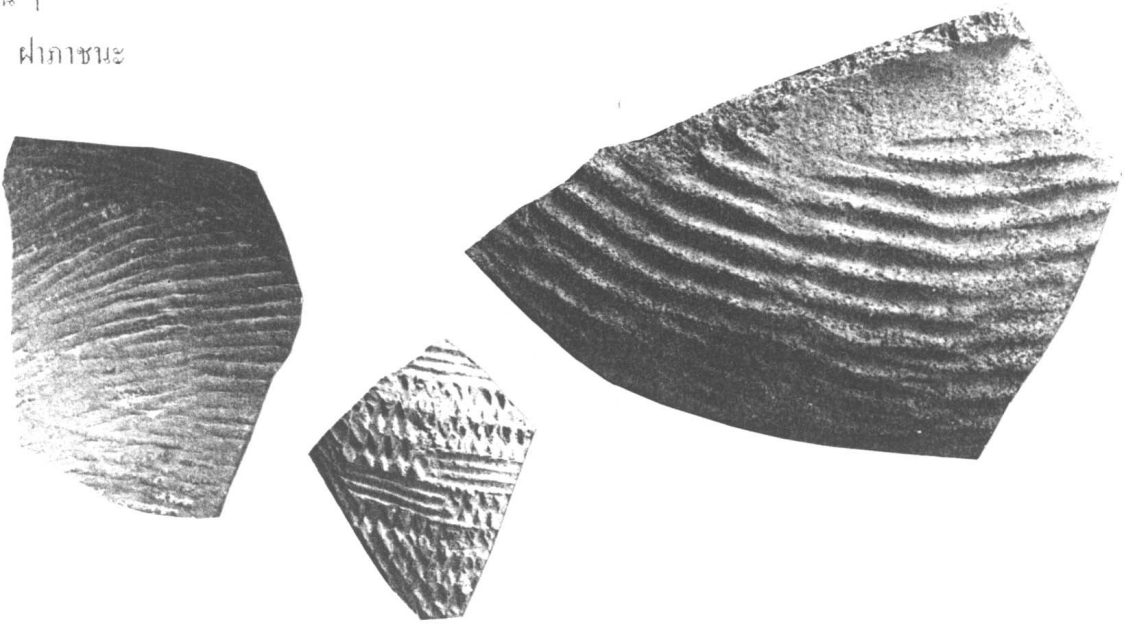
ปากภาชนะทรงหม้อก้นกลม ทรงสาม อ่าง

ลำตัว

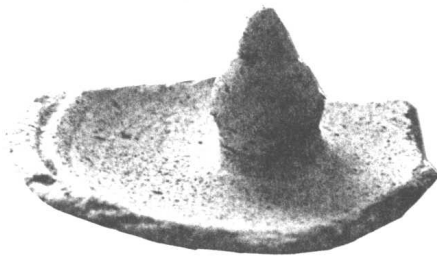
พบลำตัวมีการตกแต่งผิวภาชนะด้วยลายฟันปลา, ลายกดประทับเส้นขนาน และลำตัวเรียบ
อื่นๆ คือ ฝาภาชนะ

อื่นๆ

ฝาภาชนะ

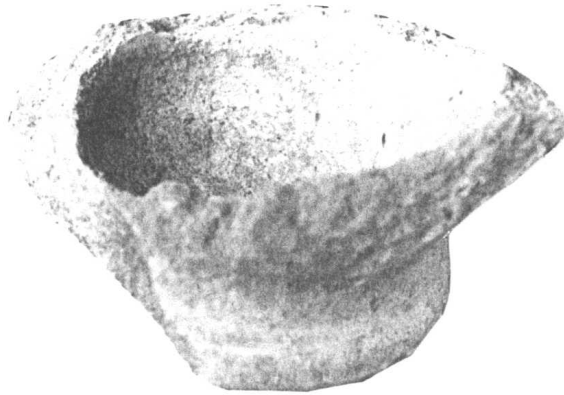
ลายกดประทับ

ชิ้นส่วนฝาภาชนะ

แนวกำแพง ด้านทิศตะวันออก

- ปากภาชนะทรงหม้อก้นกลม
- ลำตัวของภาชนะตกแต่งด้วยลายเชือกทาบ ลายกดประทับและลำตัวเรียบ
- ก้นภาชนะทรงกรก

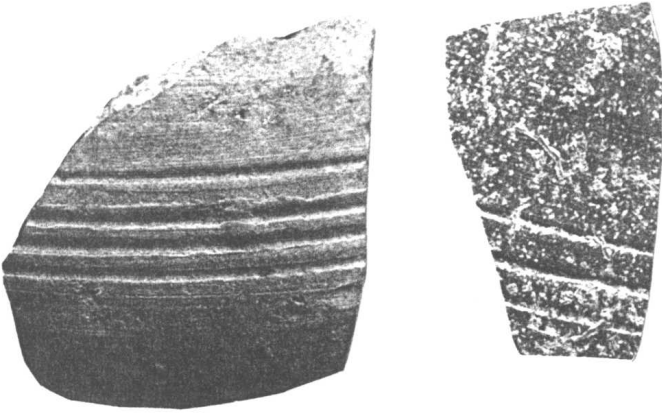
ก้นภาชนะทรงกรก

3.4.2 ลักษณะดินเผา จากแหล่งเตาแม่น้ำน้อย กำหนดอายุ พุทธศตวรรษที่ 20-23

มณฑป หมายเลข 7

เนื้อแกร่ง-ลำตัว

พบลำตัวภาชนะทรงไห ลายขูดเป็นร่องคู่ขนานจำนวน 2 ชั้น

ลายชุดเป็นร่องคู่ขนาน จากแหล่งเตาแม่ น้ำน้อย

แนวกำแพง ส่วนที่ 2 ด้านทิศใต้

เนื้อแกร่ง

ลำตัว พบลำตัวของภาชนะทรงไห ก้นภาชนะทรงกรก

ก้นภาชนะทรงกรก จากแหล่งเตาแม่ น้ำน้อย

แนวกำแพง ส่วนที่ 1 ด้านทิศตะวันตก

เนื้อแกร่ง

พบกันภาชนะทรงไห

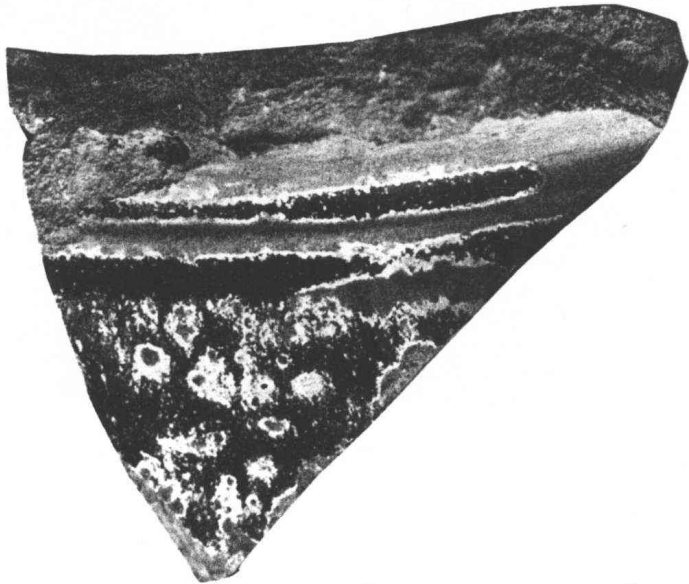

ชิ้นส่วนกันภาชนะ จากแหล่งเตาแม่ น้ำน้อย

แนวกำแพง ส่วนที่ 2 ด้านทิศตะวันออก

เนื้อแกร่งเคลือบ

พบ ชิ้นส่วนลำตัวภาชนะทรงไห

ชิ้นส่วนภาชนะทรงไห เคลือบสีน้ำตาล จากแหล่งเตาแม่ น้ำน้อย

มณฑป-วิหาร หมายเลข 6

เนื้อแกร่งจำพวกปากภาชนะทรงไห คอสั้นและไหคอสูง ลำตัวชุดเป็นร่องขนานโดยรอบ ก้นทึบแบนราบกับพื้น พบว่าเป็นชิ้นส่วนของภาชนะ 2 ใบ สภาพชำรุดแตกออกเป็นชิ้น ๆ ทั่วไป

3.4.3 ดาษะดินเผา จากแหล่งเตาเผาบ้านบางปูน กำหนดอายุ พุทธศตวรรษที่ 19-21

มณฑป หมายเลข 7

ลำตัว

พบ ลำตัวภาชนะทรงไห และอ่างทรงสูงตกแต่งผิวภาชนะด้วยการเคลือบสีน้ำตาล และ ลายจุดขีดเส้นขนาน

ก้น

พบ ชิ้นส่วนก้นภาชนะ

ชิ้นส่วนก้นภาชนะ จากแหล่งเตาบ้านบางปูน

แนวกำแพง ด้านทิศตะวันออก

ลำตัว

พบ การตกแต่งผิวภาชนะด้วยลายขูดขีดเป็นเส้นคลื่น

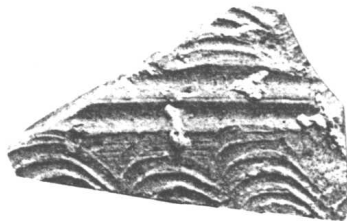
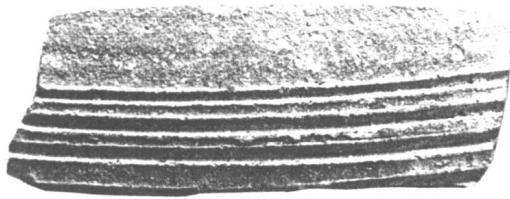
แนวกำแพง ส่วนที่ 1 ด้านทิศตะวันตก

ลำตัว

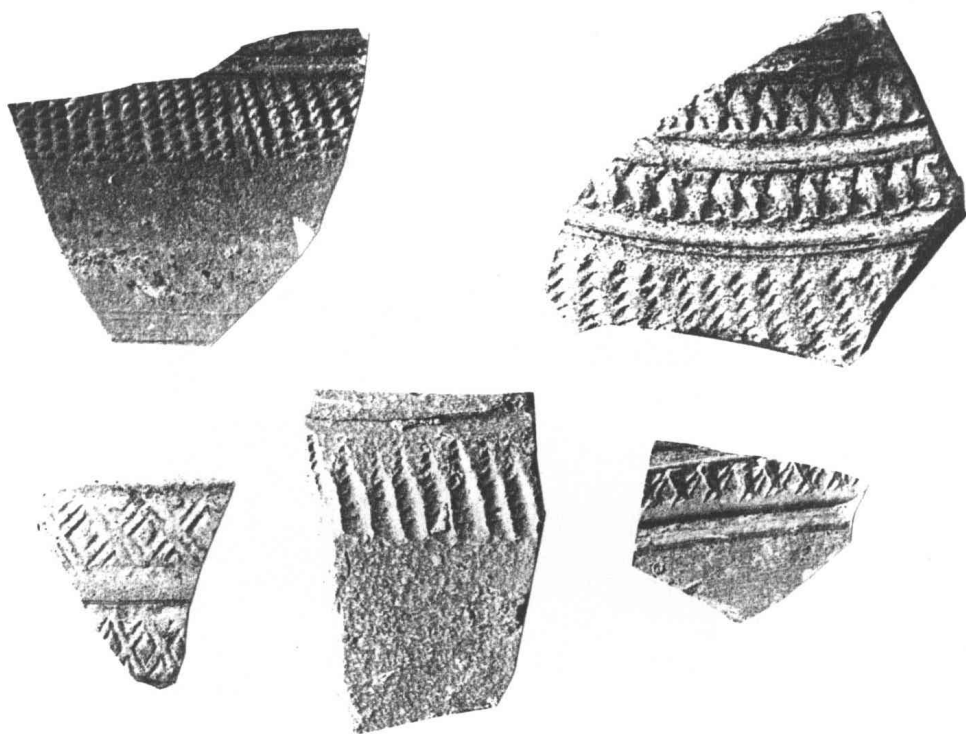
พบ ลำตัวภาชนะทรงไห เนื้อแกร่งตกแต่งด้วยลายกดประทับ และลายขูดขีด

ก้น

พบ ก้นภาชนะทรงกรก

ลายขูดขีด จากแหล่งเตาบ้านบางปูน

ลายกดประทับ และลายขูดขีด จากแหล่งเตาบ้านบางปูน

ชิ้นส่วนก้นภาชนะทรงกรก จากแหล่งเตาบ้านบางปูน

3.4.4 ลักษณะดินเผา จากแหล่งเตาเผาสุโขทัย

จากแหล่งเตาศรีสังขนาลัย

แนวกำแพง ส่วนที่ 2 ด้านทิศใต้

ฝาภาชนะเนื้อแกร่ง เขียนสีคำใต้เคลือบ จากแหล่งเตาศรีสังขนาลัย

ชิ้นส่วนฝาภาชนะ จากแหล่งเตาศรีสังขนาลัย

หมายเลข 7

ปากภาชนะทรงตลับเขียนลายสีคำใต้เคลือบ

ชิ้นส่วนปากภาชนะทรงตลับ จากแหล่งเตาศรีสังขนาลัย

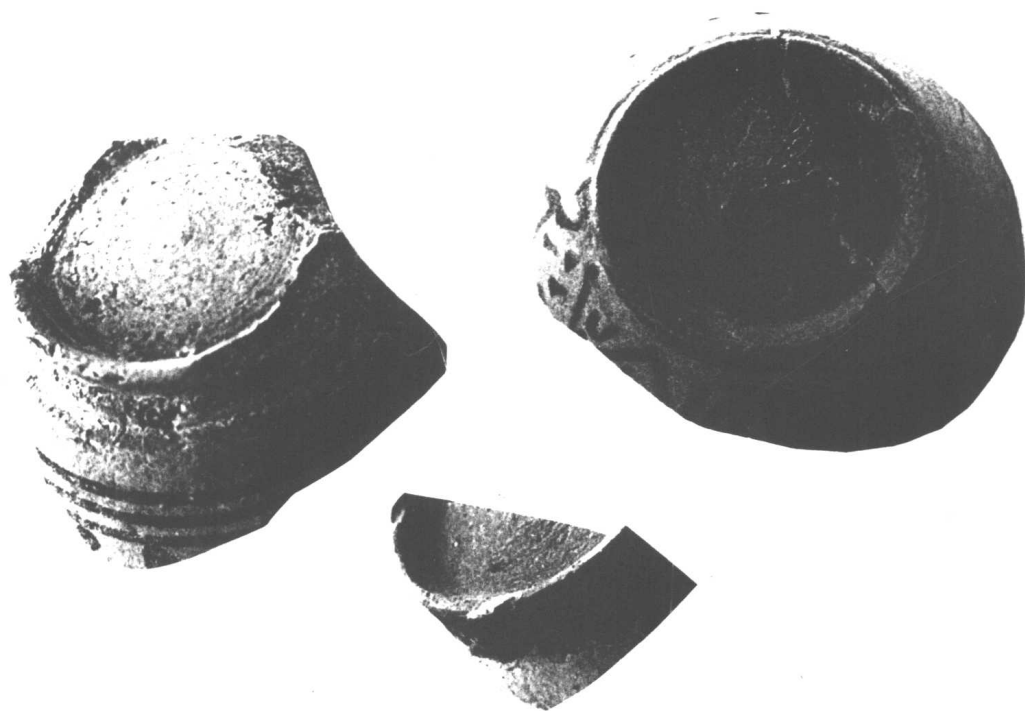
ลำตัวภาชนะ

พบ ลำตัวภาชนะทรงกลีบเขียนลายสีน้ำตาลได้เคลือบ เขียนลายสีน้ำเงินได้เคลือบและเคลือบสีน้ำตาล

ลำตัวภาชนะทรงชาม เคลือบสีเขียวลายขูดผา ร่องเป็นตาราง

ก้นภาชนะ

พบ ก้นภาชนะทรงขูด ทรงกระปุก ทรงชามเคลือบสีเขียวและเครื่องถ้วยเขียนลายสีน้ำตาลได้เคลือบ อายุราวปลายพุทธศตวรรษที่ 20-กลางพุทธศตวรรษที่ 21

ชิ้นส่วนก้นภาชนะ จากแหล่งเตาเผาสิริสะเกษนาถีย

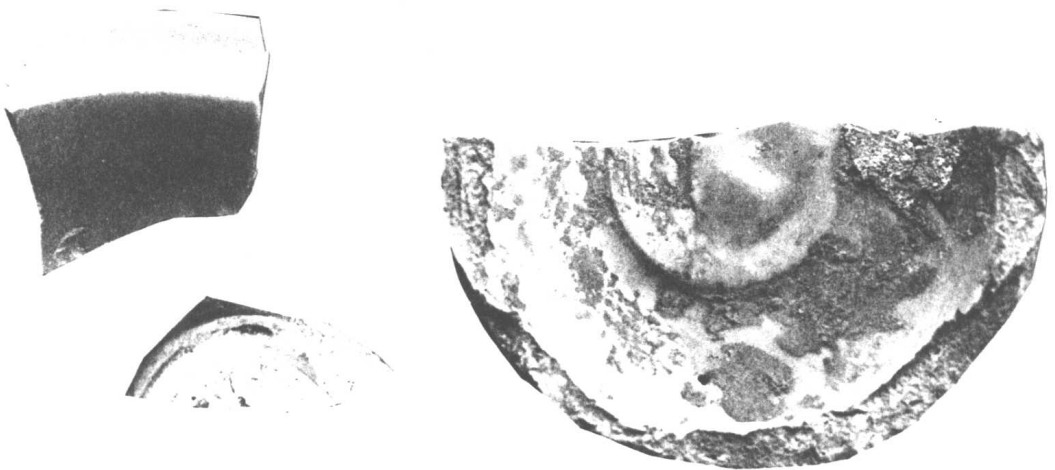
อื่นๆ คือ ฝาภาชนะลายเซาะร่อง เคลือบสีเขียว สีน้ำตาล เขียนลายสีค่าได้เคลือบ

ชิ้นส่วนฝาภาชนะ จากแหล่งเตาศรีสีชนาลัย

แนวกำแพง ส่วนที่ 1 ด้านทิศตะวันตก

ปากและก้นภาชนะทรงชาม เคลือบสีเขียว อูรูราวปลายพุทธศตวรรษที่ 20

ชิ้นส่วนปากและก้นภาชนะทรงชามเคลือบสีเขียว จากแหล่งเตาศรีสีชนาลัย

แนวกำแพง ส่วนที่ 2 ด้านทิศตะวันออก

- ปากภาชนะทรงแจกัน เคลือบสีน้ำตาล อายุราวต้น-ปลาย พุทธศตวรรษที่ 21
- ก้นภาชนะทรงกระปุก เคลือบสีน้ำตาล
- อื่น ๆ คือ ฝาภาชนะ เคลือบสีน้ำตาล

ชิ้นส่วนปากและก้นภาชนะ จากแหล่งเตาศรีสีชนาลัย

แหล่งเตาสู่โขทัย

แนวกำแพง ส่วนที่ 1 ด้านทิศตะวันตก

ลำตัวภาชนะทรงชาม เขียนลายสีคำใต้เคลือบ ลายพันธุ์พุกกษา อายุราวกลางพุทธศตวรรษที่ 20- ต้นพุทธศตวรรษที่ 21

ชิ้นส่วนภาชนะทรงชาม จากแหล่งเตาสู่โขทัย

3.5 ภาชนะดินเผาต่างประเทศ (only chinese) ประเภทเศษภาชนะดินเผา

3.5.1 เครื่องถ้วยจีน

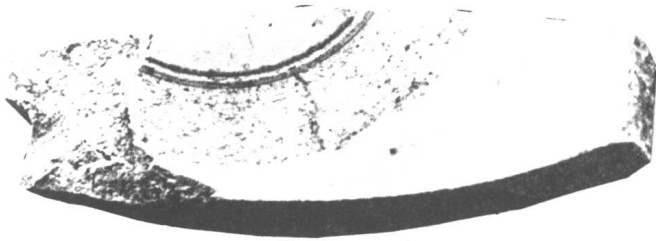
แนวกำแพง ส่วนที่ 2 ด้านทิศใต้

เคลือบเขียว

- ภาชนะทรงชาม สมัยราชวงศ์หยวน พุทธศตวรรษที่ 19-20
- ภาชนะทรงถ้วย สมัยราชวงศ์หมิง พุทธศตวรรษที่ 21-22

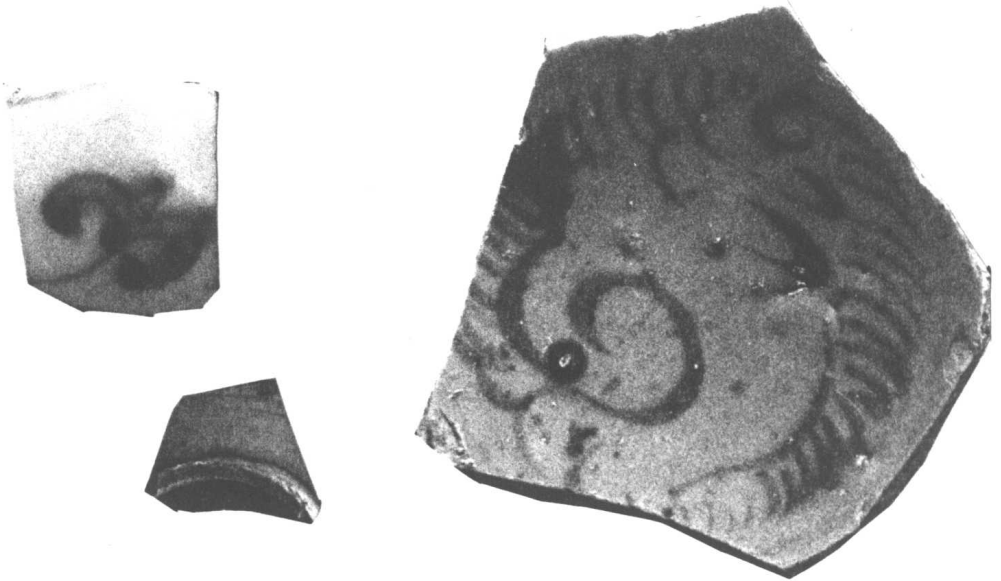
ชิ้นส่วนก้นภาชนะทรงชาม สมัยราชวงศ์หยวน พุทธศตวรรษที่ 19-20

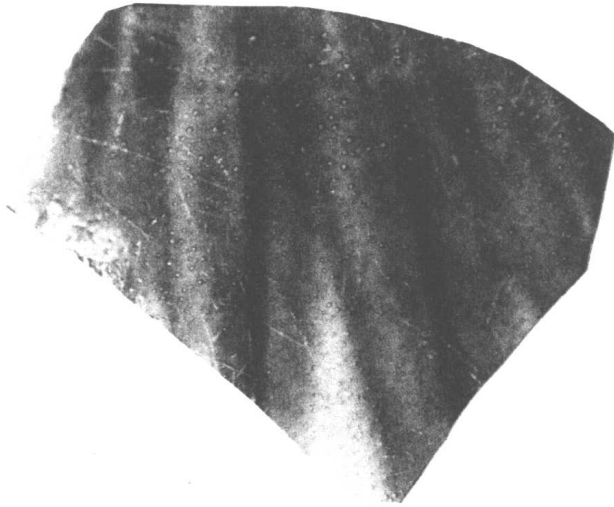
ชิ้นส่วนกันภาชนะทรงถ้วย สมัยราชวงศ์หมิง พุทธศตวรรษที่ 21-22

เขียนดินน้ำเงินใต้เคลือบ

- ภาชนะทรงถ้วย จำนวน 4 ชิ้น มีใบหนึ่งด้านในเขียนรูปหอยสังข์ สมัยราชวงศ์หมิง พุทธศตวรรษที่ 21
- ภาชนะทรงชาม จำนวน 1 ชิ้น สมัยราชวงศ์หมิง พุทธศตวรรษที่ 22

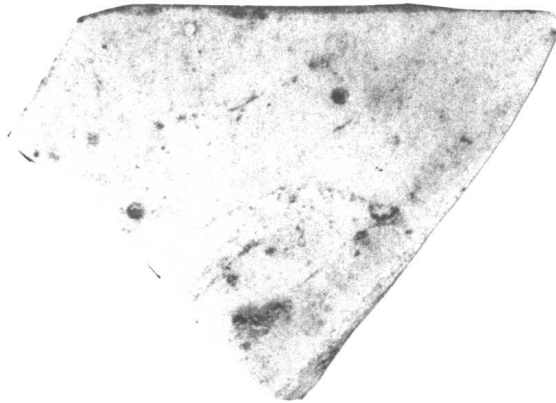
ชิ้นส่วนภาชนะทรงถ้วย สมัยราชวงศ์หมิง พุทธศตวรรษที่ 21

ชิ้นส่วนภาชนะทรงสาม สมัยราชวงศ์หมิง พุทธศตวรรษที่ 22

เขียนหลายสี

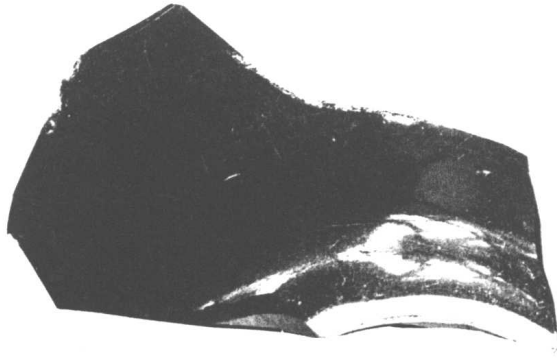
- ภาชนะทรงถ้วยจำนวน 1 ชิ้น สมัยราชวงศ์หมิง พุทธศตวรรษที่ 22

ชิ้นส่วนภาชนะทรงถ้วย สมัยราชวงศ์หมิง พุทธศตวรรษที่ 22

เคลือบสีเขียว

- ภาชนะทรงถ้วยจำนวน 1 ชิ้น เคลือบสีน้ำเงินด้านนอก สมัยราชวงศ์หมิง พุทธศตวรรษที่ 22

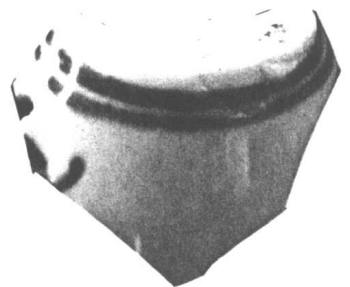
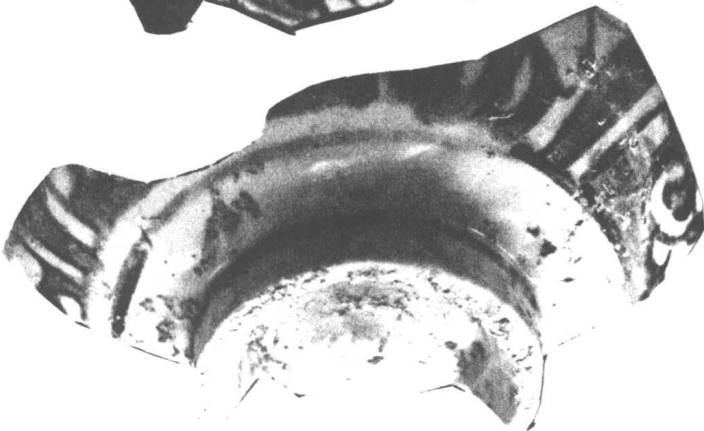
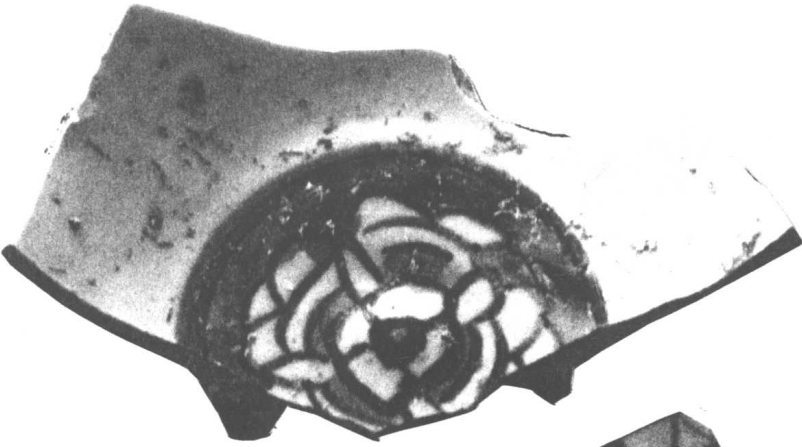

ภาชนะทรงถ้วย สมัยราชวงศ์หมีง พุทธศตวรรษที่ 22

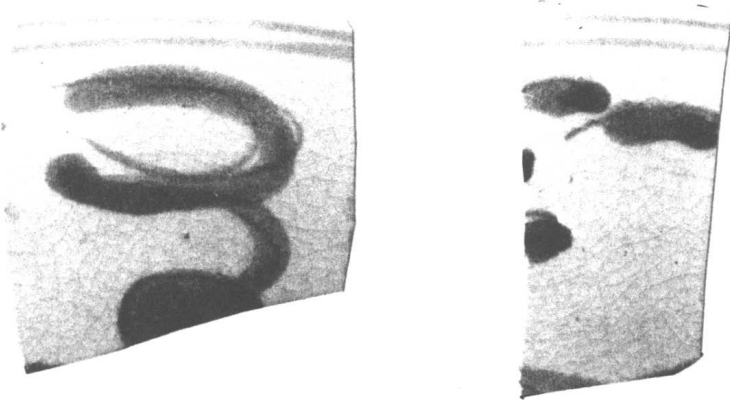
มณฑป หมายเลข 7

ลายคราม (Blue & White) เขียนสีน้ำเงินใต้เคลือบ

- ภาชนะทรงถ้วย สมัยราชวงศ์หมีง พุทธศตวรรษที่ 21-22-23

ชิ้นส่วนกันภาชนะทรงถ้วย สมัยราชวงศ์หมีง พุทธศตวรรษที่ 21

ชิ้นส่วนปากภาชนะทรงถ้วย สมัยราชวงศ์หมิง พุทธศตวรรษที่ 22

ชิ้นส่วนปากภาชนะทรงถ้วย สมัยราชวงศ์หมิง พุทธศตวรรษที่ 22-23

เขียนหลายสี (Poly Chrome)

- ภาชนะทรงถ้วย พบจำนวน 2 ชิ้น สมัยราชวงศ์หมิง พุทธศตวรรษที่ 22

แนวกำแพง ส่วนที่ 1 ด้านทิศตะวันตก

เขียนสีน้ำเงินได้เคลือบ

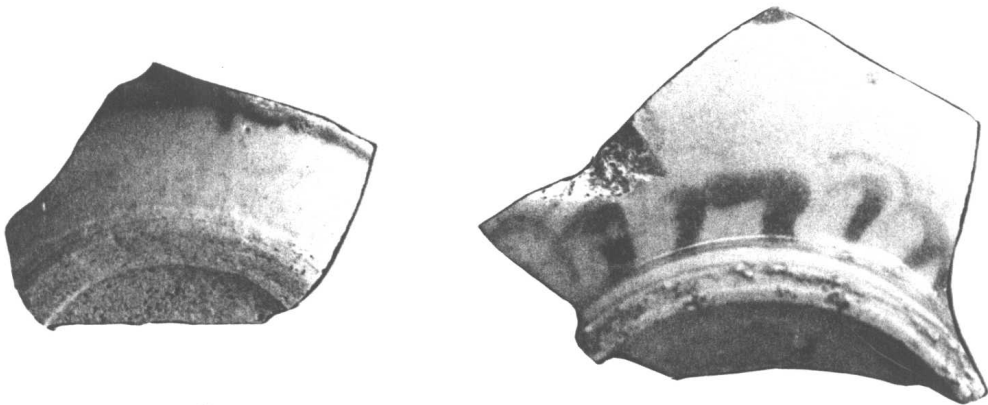
- ภาชนะทรงถ้วย พบจำนวน 5 ชิ้น สมัยราชวงศ์หมิง พุทธศตวรรษที่ 21-22

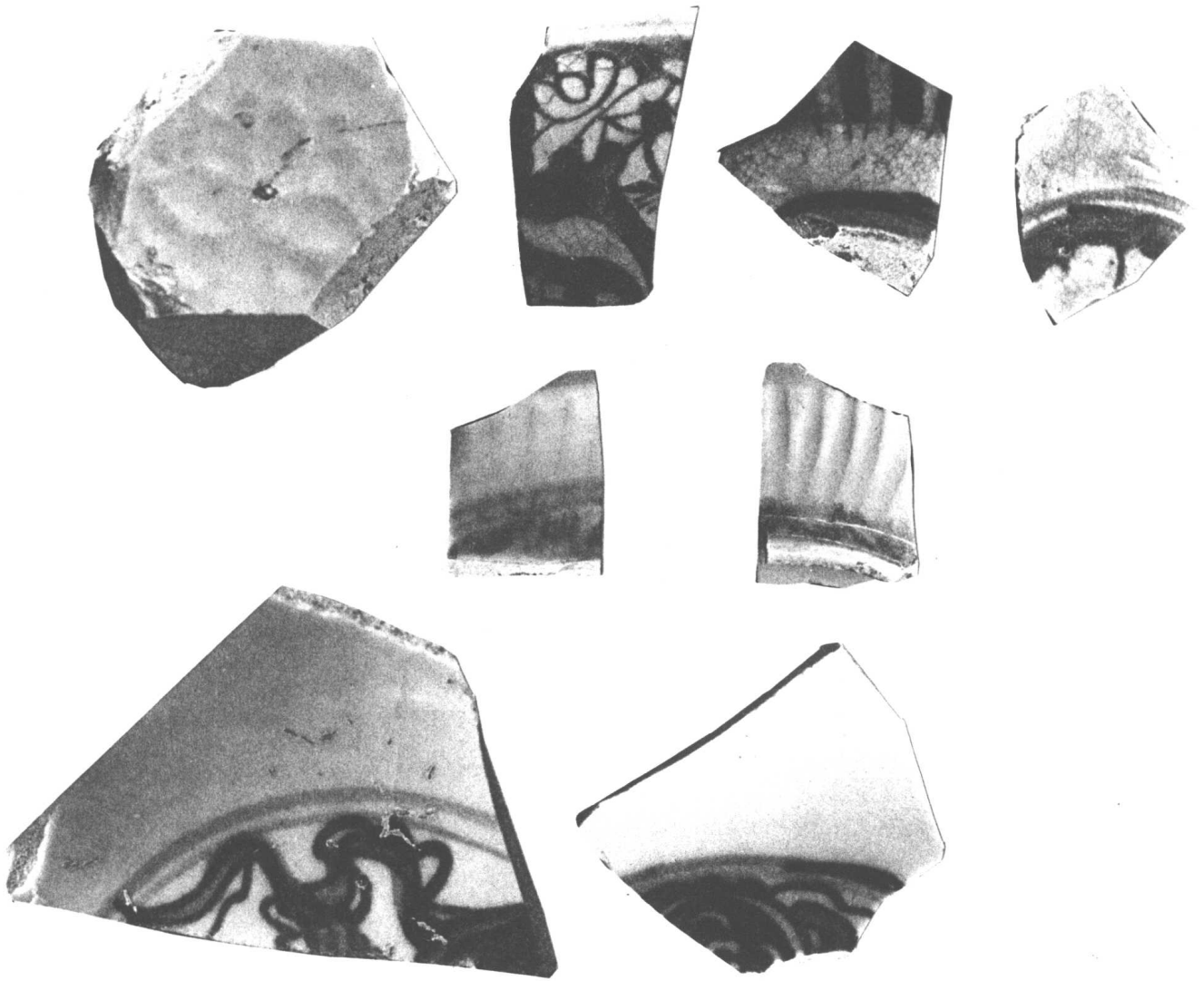
ชิ้นส่วนภาชนะทรงถ้วย สมัยราชวงศ์หมิง พุทธศตวรรษที่ 21-22

แนวกำแพง ส่วนที่ 2 ด้านทิศตะวันออก

- ภาชนะทรงถ้วย 2 ชิ้น มี 1 ชิ้น เป็นภาชนะทรงถ้วยที่เรียกว่า “กระเบื้องฐานหลุม” ผลิตจากเตาในมณฑลฟูเจี้ยน อายุพุทธศตวรรษที่ 21 สมัยราชวงศ์หมิง
- ภาชนะทรงถ้วย-ชาม สมัยราชวงศ์หมิง พุทธศตวรรษที่ 22

ชิ้นส่วนกันภาชนะทรงถ้วย สมัยราชวงศ์หมิง พุทธศตวรรษที่ 21

ชิ้นส่วนภาชนะทรงถ้วย-ชาม สมัยราชวงศ์หมีง พุทธศตวรรษที่ 22

เขียนหลายสี

- ภาชนะทรงถ้วย 4 ชิ้น มีชิ้นหนึ่งเขียนสีน้ำเงินใต้เคลือบที่ก้นฐานด้านนอก เขียนหลายสี สมัยราชวงศ์หมีง พุทธศตวรรษที่ 22

ลักษณะดินเผาประเภทสมบูรณ์และค่อนข้างสมบูรณ์

ลักษณะดินเผาพื้นเมือง

มณฑป หมายเลข 7

- ตะคันดินเผา ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางปาก 6.5 เซนติเมตร สูง 1.5 เซนติเมตรสภาพชำรุด

ตะคันดินเผา

มณฑป หมายเลข 7

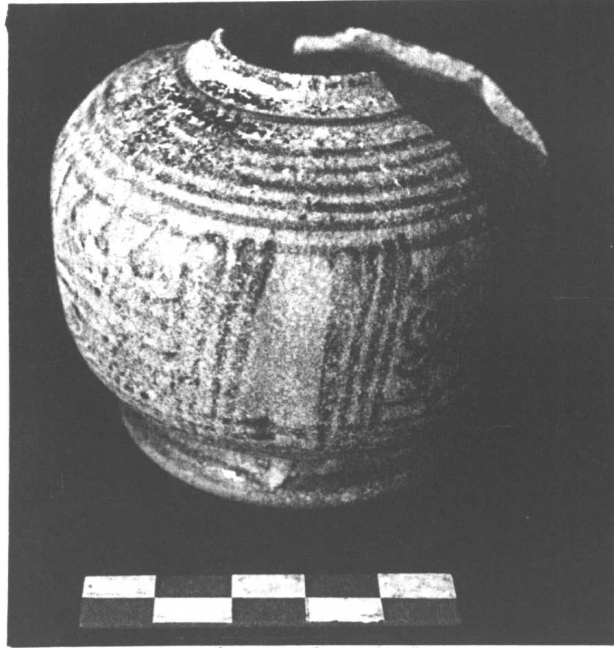
ลักษณะดินเผาจากแหล่งตาครีส์ขนำลัย

- ภาชนะทรงตลับรูปกลม ขอบปากมีลักษณะผายออกคล้ายกับเชิงพานแต่เตี้ยกว่า เขียนลวดลาย สีน้ำตาลใต้เคลือบ ลวดลายฝักกับตลับ ไม่เหมือนกันแต่มีลักษณะกลมกลืนกัน เป็นลายเรขาคณิตเคลือบทั้งภายในและภายนอก แต่ฝาจะเคลือบเฉพาะด้านนอกเท่านั้นขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางปาก 7 เซนติเมตร สูง 6 เซนติเมตร สภาพค่อนข้างสมบูรณ์

ภาชนะทรงตลับ จากแหล่งตาครีส์ขนำลัย

- ภาชนะทรงกระปุกเล็กเขียนลายสีดำได้เคลือบ ลำตัวเขียนลายช่องกระจกรูปสี่เหลี่ยมภายในเขียนลายพันธุ์ไม้ ผลิตจากเตาเมืองศรีสัชนาลัย (บ้านป่ายางหรือบ้านเกาะน้อย) ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางปาก 2.5 เซนติเมตร สูง 6.5 เซนติเมตร สภาพชำรุดตั้งแต่ขอบปากลงไปถึงลำตัว

ภาชนะทรงกระปุกเขียนลายสีดำได้เคลือบจากแหล่งเตาศรีสัชนาลัย

แนวคำแพง ส่วนที่ 2

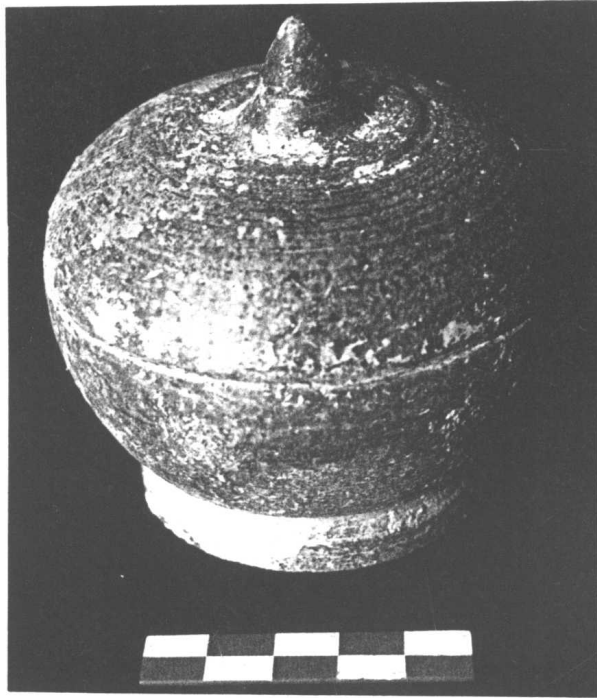
- ภาชนะทรงกระปุกเล็กเขียนลายสีดำได้เคลือบผลิตจากเตาเมืองศรีสัชนาลัย (บ้านป่ายางหรือบ้านเกาะน้อย) เขียนลายสีดำบนพื้นสีนวลได้เคลือบลักษณะเป็นลายเส้นทึบ บริเวณรอบคอและลำตัว ในช่วงระหว่างเส้นทึบตรงกลางเขียนลายประดับปลายพู่กันเป็นกลุ่มคล้ายต้นไม้ ขนาดความกว้างของลำตัว 4.5 เซนติเมตร สูง 3 เซนติเมตร สภาพชำรุดแตกร้าวทั้งใบ ส่วนปากแตกหักหายไป

ภาชนะทรงกระปุกเขียนลายสีดำได้เคลือบ จากแหล่งเตาศรีสัชนาลัย

แนวกำแพง ส่วนที่ 1 ด้านทิศตะวันออก (ขุมประตู่) ด้านนอก

- ภาชนะทรงคล้ายกลม เคลือบสีน้ำตาลเข้มเป็นเครื่องปั้นดินเผาจากแหล่งเตาศรีสำเนาชัย จะเคลือบก่อนไปไม่เคลือบภาชนะทั้งใบ ส่วนฝาภาชนะรูปเป็นร่องขนานกัน 7-8 ร่อง ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 9 เซนติเมตร สูง 9 เซนติเมตร สภาพชำรุด ขอบปากแตกหักหายไปบางส่วน

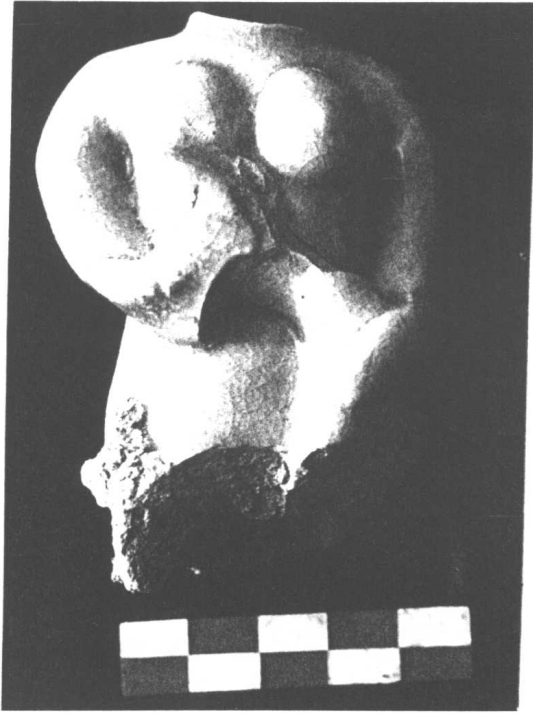

ภาชนะทรงคล้ายกลม เคลือบสีน้ำตาล จากแหล่งเตาศรีสำเนาชัย

อื่น ๆ

มณฑป หมายเลข 7

- ชิ้นส่วนตุ๊กตารูปคนอุ้มเด็กเคลือบสีเขียว ผลิตจากเตาเมืองศรีสำเนาชัย อายุราวต้นถึงปลายพุทธศตวรรษที่ 21 ขนาดความกว้าง 6 เซนติเมตร สภาพชำรุดส่วนหัวและช่วงดักขาดหายไป

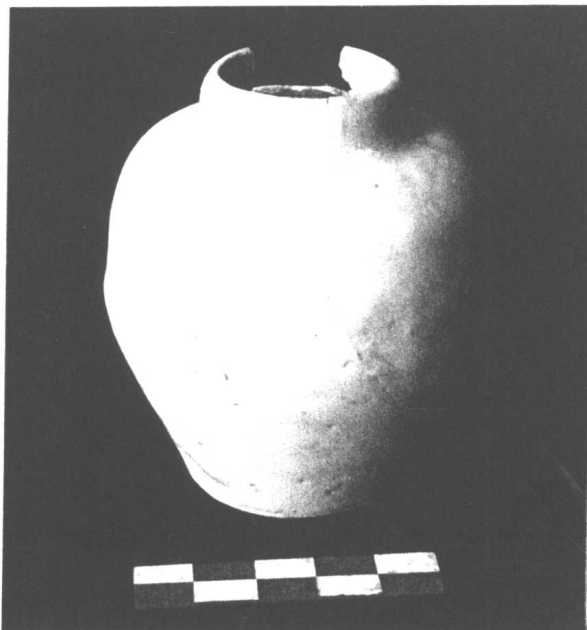

ชิ้นส่วนตุ๊กตาเคลือบสีเขียว จากแหล่งเตาศรีสำเนาถ้ำ

ลักษณะดินเผาต่างประเทศ

แนวกำแพง ส่วนที่ 1 ด้านทิศตะวันออก (ขุมประตู่) ด้านนอก

- ภาชนะดินเผาเคลือบสีขาวทรงกระปุกเขียนสีเขียว ใต้เคลือบใส สมัยราชวงศ์หมิง ช่วงพุทธศตวรรษที่ 21-22 ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 3 เซนติเมตร สูง 8 เซนติเมตร สภาพชำรุดช่วงขอบปากแตกหักหายไปบางส่วน

ภาชนะทรงกระปุกเคลือบสีขาว สมัยราชวงศ์หมิง พุทธศตวรรษที่ 21-22

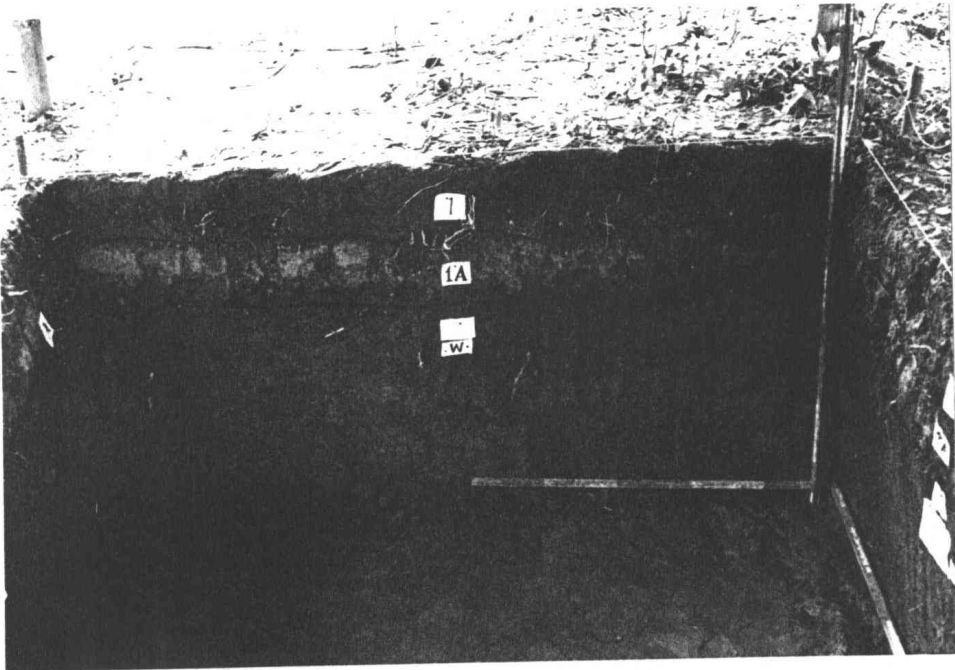
บทที่ 4

การขุดค้นทางโบราณคดี

การขุดค้นที่วัดโตนดหลาย เป็นการศึกษาระดับชั้นดินการอยู่อาศัย (ชั้นวัฒนธรรม) โดยการจำแนกจากชั้นดินธรรมชาติและโบราณวัตถุเป็นสำคัญ เพื่อศึกษากำหนดอายุ จัดทำลำดับพัฒนาการของการอยู่อาศัยของแหล่งโบราณคดีวัดโตนดหลาย

4.1 หลุมขุดค้นที่ 1

หลุมขุดค้นที่ 1 ขนาด 2x2 เมตร กริด 3c อยู่ด้านหน้าเจดีย์ราย หมายเลข 5 ภายในแนวกำแพงแก้วส่วนที่ 1 พบ ชั้นดินธรรมชาติ 3 ชั้นด้วยกันดังนี้

ชั้นดินหลุมขุดค้นที่ 1

ชั้นดินธรรมชาติที่ 1

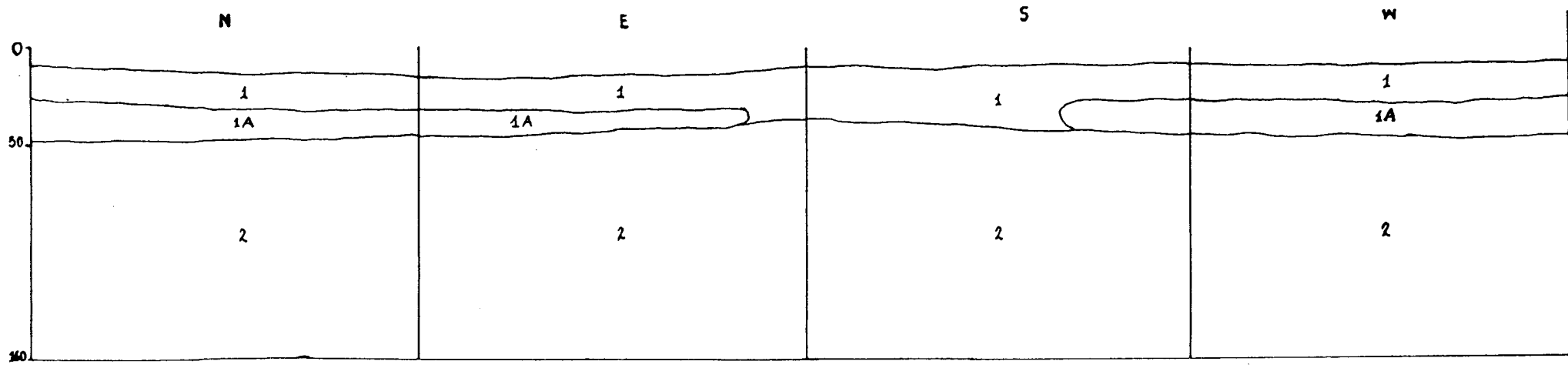
เป็นชั้นดินธรรมชาติ ชั้นบนสุดมีความหนาประมาณ 20-30 เซนติเมตร ลักษณะเป็นดินร่วนสีดํา (10YR 3/2 very dark grayish brown) พบโบราณวัตถุปริมาณเล็กน้อย

ชั้นดินธรรมชาติที่ 1A

เป็นชั้นแทรก หนาประมาณ 10-20 เซนติเมตร ลักษณะเป็นดินเหนียว สีดําปนอิฐเผาไฟ (7.5YR 4/4 dark brown) มีก้อนอิฐปะปนในชั้นดิน

ชั้นดินธรรมชาติที่ 2

หนาประมาณ 110-120 เซนติเมตร ลักษณะเป็นดินเหนียวสีแดง (10YR 4/4 dark yellowish brown)

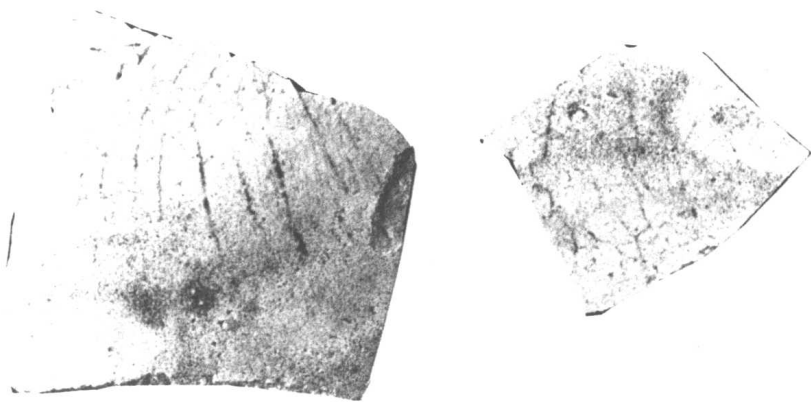

ผังชั้นดินหลุมขุดค้นที่ 1.

โบราณวัตถุจากหลุมขุดค้นที่ 1

หลุมขุดค้นที่ 1 พบโบราณวัตถุเฉพาะชั้นดินธรรมชาติที่ 1 ฉะนั้น จึงมีเพียงวัฒนธรรมเดียว โบราณวัตถุที่พบได้แก่

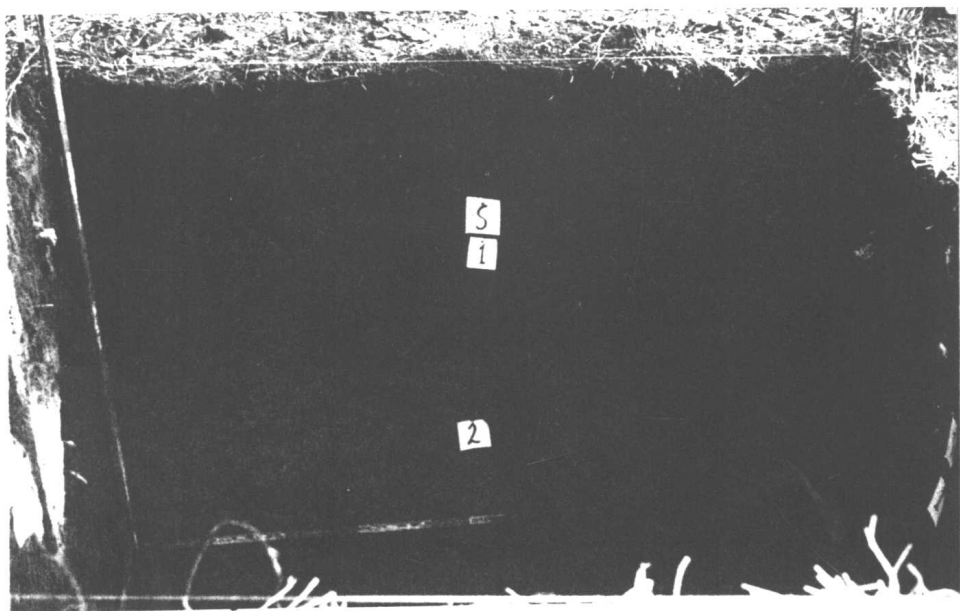
1. เครื่องถ้วยเวียดนาม 2 ชิ้น เป็นชิ้นส่วนของภาชนะทรงสาม-ถ้วย เขียนสีน้ำเงินได้เคลือบ กำหนดอายุราวพุทธศตวรรษที่ 20-21

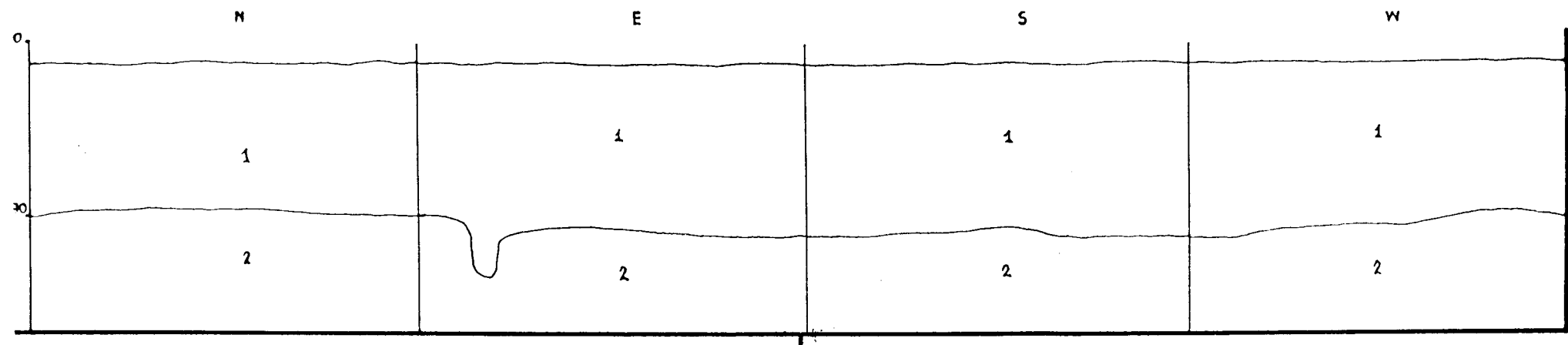
ชิ้นส่วนลำตัว เครื่องถ้วยเวียดนาม ชั้นดินธรรมชาติที่ 1 หลุมขุดค้นที่ 1

4.2 หลุมขุดค้นที่ 2

หลุมขุดค้นที่ 2 ขนาด 2x2 เมตร กริด 16c อยู่ภายในส่วนกำแพงแก้วส่วนที่ 2 ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของ มณฑป หมายเลข 7 พบ ชั้นดินธรรมชาติ 2 ชั้น ด้วยกัน ดังนี้

ชั้นดินหลุมขุดค้นที่ 2

0 20 40 60 80 m.

ผังชั้นดินหลุมขุดค้นที่ 2.

ชั้นดินธรรมชาติที่ 1

เป็นชั้นดินธรรมชาติ ชั้นบนสุดมีความหนาประมาณ 70-80 เซนติเมตร ลักษณะเป็นดินร่วนสี
ดำ (10YR 3/2 very dark grayish brown) พบ โบราณวัตถุปริมาณมาก

ชั้นดินธรรมชาติที่ 2

หนาประมาณ 50-60 เซนติเมตร ลักษณะเป็นดินเหนียวสีแดง (10YR 4/4 dark yellowish
brown) ไม่พบโบราณวัตถุใดๆ

โบราณวัตถุจากหลุมขุดค้นที่ 2

พบชั้นดินอยู่อาศัยเพียงชั้นดินเดียว คือ ชั้นดินธรรมชาติที่ 1 และ พบเศษภาชนะดินเผา
ประเภทเนื้อดินธรรมดา (EARTHEN WARE) เพียงอย่างเดียว

ชั้นดินธรรมชาติที่ 1

1. ปาก

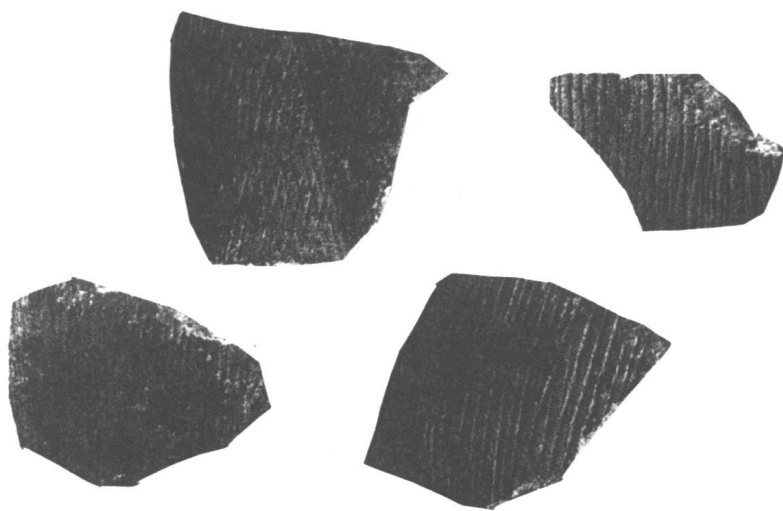
1.1แบบที่ 1 หม้อมีสัน ขอบปากเป็นสันยาวยื่นออกด้านนอกขนานขอบปาก และขอบปากตัด
เฉียง กอขาว ช่วงไหล่ทำเป็นสันนูนแหลม ลำตัวตกแต่งด้วยลายขูดขีด เนื้อหยาบ สีเหลืองอมส้มและ
รอยไหม้สีดำที่ลำตัว ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 14 เซนติเมตร

- 1.2 แบบที่ 2 หม้อก้นกลม ปากผายออก คอสั้น ขอบปากเรียวมนและกลมมน บางชิ้นตัดตรงด้านในเรียบ บางชิ้นมีร่องกว้าง ๆ ขนานโดยรอบขอบปาก เนื้อดินหยาบ มีส่วนผสมของกรวดและทรายมาก สีเหลือง ส้ม สีเทา และสีดำ ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางตั้งแต่ 12-24 เซนติเมตร เนื้อหนา (จากแบบปากที่ 2 และ 3 ตารางที่ 3)
- 1.3 แบบที่ 3 ชามมีสัน ปากเอนเข้า ขอบปากกลมมน ช่วงปากถึงไหล่ ภาชนะมีสันนูนแหลมคั่นระหว่างกลาง 1 เส้น เนื้อค่อนข้างหยาบ สีเหลืองนวล ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางปาก 18-28 เซนติเมตร (จากแบบปากที่ 4 ตารางที่ 3)
- 1.4 แบบที่ 4 ชามอ่าง ปากเอนเข้า ขอบปากกลมมนและตัดตรงลำตัวเรียบบางชิ้นมีการตกแต่งด้วยลายกดประทับ เนื้อดินหยาบ สีเหลืองนวล เหลืองอมส้ม เทา และสีดำ ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางปากตั้ง 20-46 เซนติเมตร (จากแบบปากที่ 6 ตารางที่ 3)
- 1.5 แบบที่ 5 ภาชนะทรงชามอ่าง ปากเอนออก ขอบปากเอนออก ขอบปากเรียวมน ลำตัวเรียบ เนื้อหยาบสีเหลืองอมส้มและมีรอยไหม้สีดำ ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางปาก 18-26 เซนติเมตร (จากปากแบบปากที่ 7 ตารางที่ 3)
- 1.6 ภาชนะทรงชาม ปากเอนออกด้านนอก ขอบปากทำเป็นสันเล็ก ๆ ยื่นออกด้านนอก ขนาน ขอบปากเนื้อค่อนข้างละเอียด สีส้ม น้ำตาล และเทา ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางปากตั้งแต่ 16-28 เซนติเมตร (จากแบบปากที่ 9 ตารางที่ 3)
- 1.7 ปากภาชนะทรงหม้อก้นกลม คอสูง ปากผายออก ขอบปากตัดเฉียงออกด้านนอก เนื้อดินหยาบมีเกล็ดของกรวดทรายสีเทาและเหลืองอมส้ม ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางปาก 24 เซนติเมตร (จากแบบปากที่ 10 ตารางที่ 3)
- 1.8 ปากภาชนะทรงหม้อก้นกลม ช่วงคอสั้น แคบ ปากตั้งตรง ขอบปากตัดเฉียงออกด้านนอก เนื้อดินค่อนข้างละเอียดสีเหลืองนวล ลำตัวตกแต่งด้วยลายกดประทับ ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางปาก 16 เซนติเมตร (จากแบบปากที่ 11 ตารางที่ 3)

2. ลำตัวมีลาย

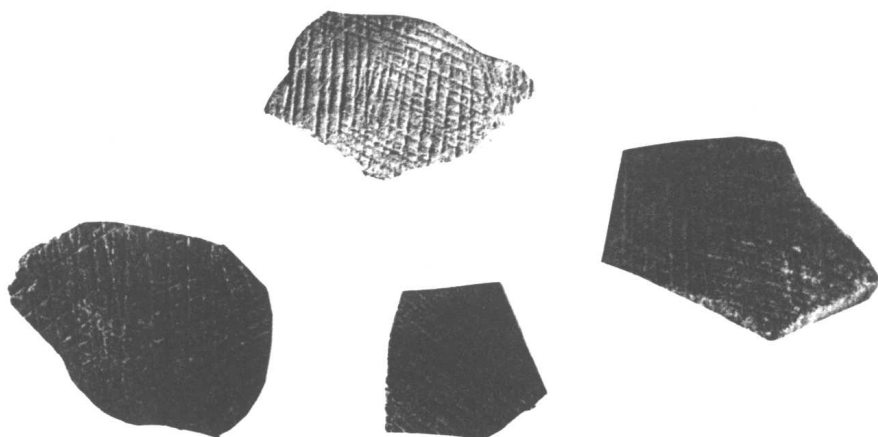
ลำตัวมีลายพบเพียงประเภทเดียว คือ ลำตัวภาชนะเนื้อดินธรรมดา แบบพื้นเมือง ลำตัวมีลายแบ่งตามลักษณะการตกแต่งผิวด้วยวิธีการ ขูดขีดและกดประทับ ได้ดังนี้

- 2.1 **ลายขูดขีดสันขนาน** นิยมตกแต่งผิวภาชนะบริเวณไหล่ ถึงลำตัวภาชนะ รูปทรงภาชนะดินเผาที่พบ ได้แก่ ภาชนะทรงหม้อมีสันเนื้อดินหยาบ สีส้ม สีน้ำตาล และสีดำ

ลายขูดขีดเส้นขนาน ชั้นดินธรรมชาติที่ 1 หลุมขุดค้นที่ 2

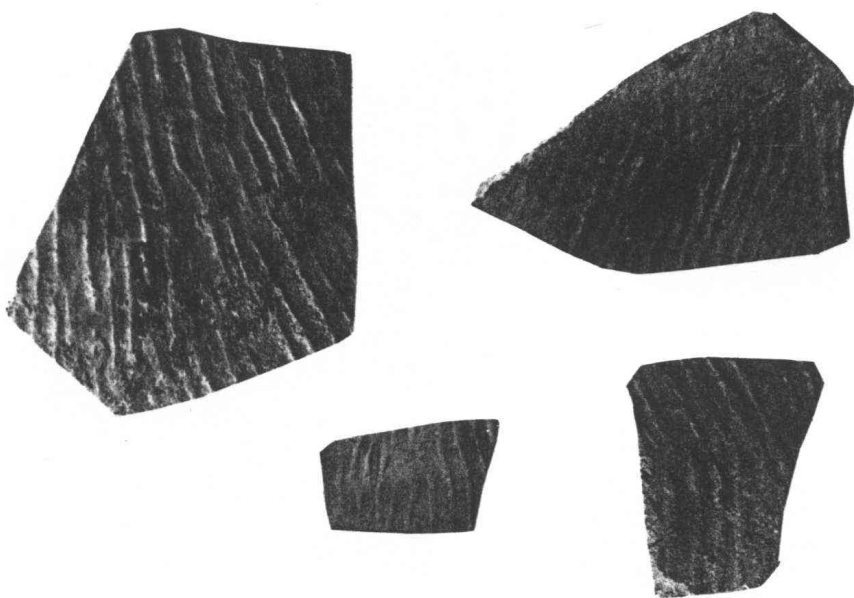
2.2 ลายขูดขีดเป็นตารางสี่เหลี่ยมและตารางข้าวหลามตัด ตกแต่งผิวบริเวณไหล่ถึงลำตัวภาชนะรูปทรงภาชนะที่หีบ ได้แก่ ภาชนะทรงหม้อมีสัน เนื้อหยาบ มีเม็ดกรวดทรายปนสีน้ำตาล สีเทาสีดำ

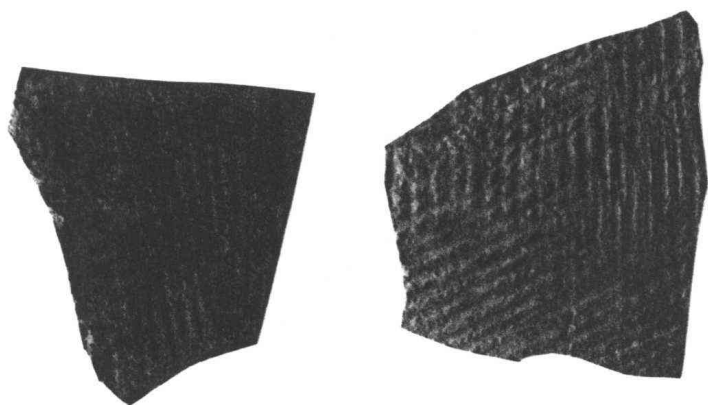
ลายขูดขีดเป็นตารางสี่เหลี่ยม ชั้นดินธรรมชาติที่ 1 หลุมขุดค้นที่ 2

2.3 ลายกลประทับเส้นขนานและลายกลประทับเป็นตารางสี่เหลี่ยม ตกแต่งผิวบริเวณไหล่ถึงลำตัว รูปทรงภาชนะที่

พบ ได้แก่ ภาชนะทรงสามอ่าง ภาชนะทรงหม้อก้นกลม เนื้อดินหยาบ และก้อนขี้เถ้าละเอียด สี ส้ม สีน้ำตาล สีเทา-ดำ

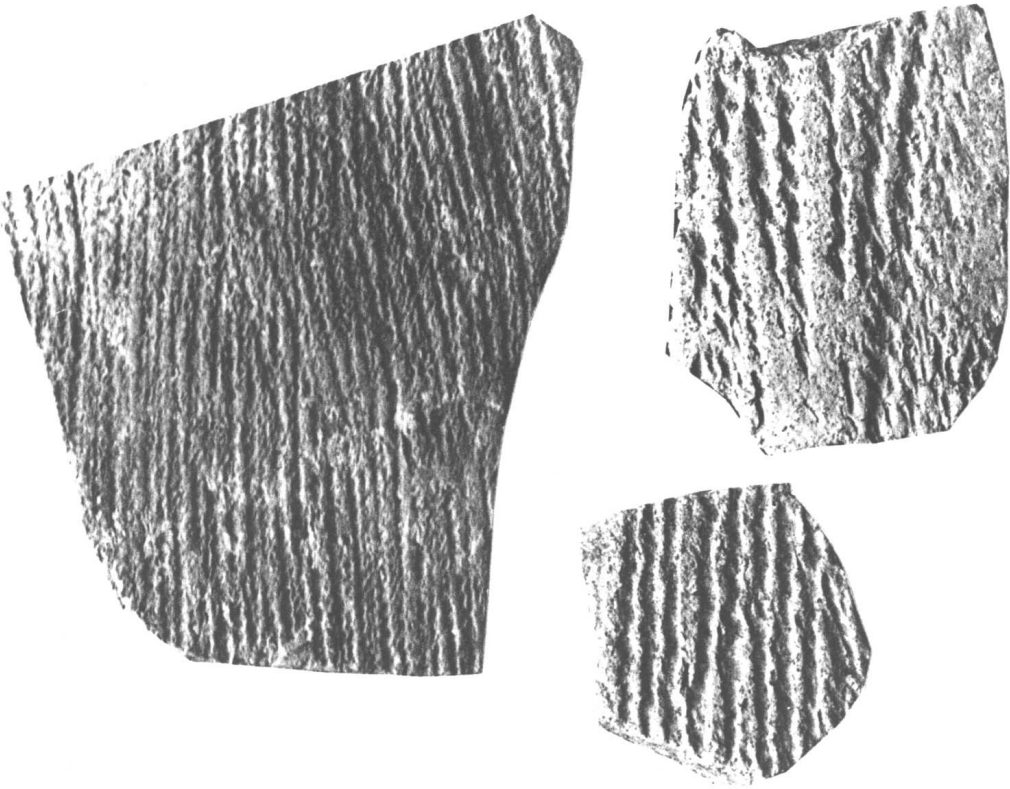

ลายกลประทับเส้นขนาน ชั้นดินธรรมชาติที่ 1 หลุมขุดค้นที่ 2

ลายกลประทับตารางสี่เหลี่ยม ชั้นดินธรรมชาติที่ 1 หลุมขุดค้นที่ 2

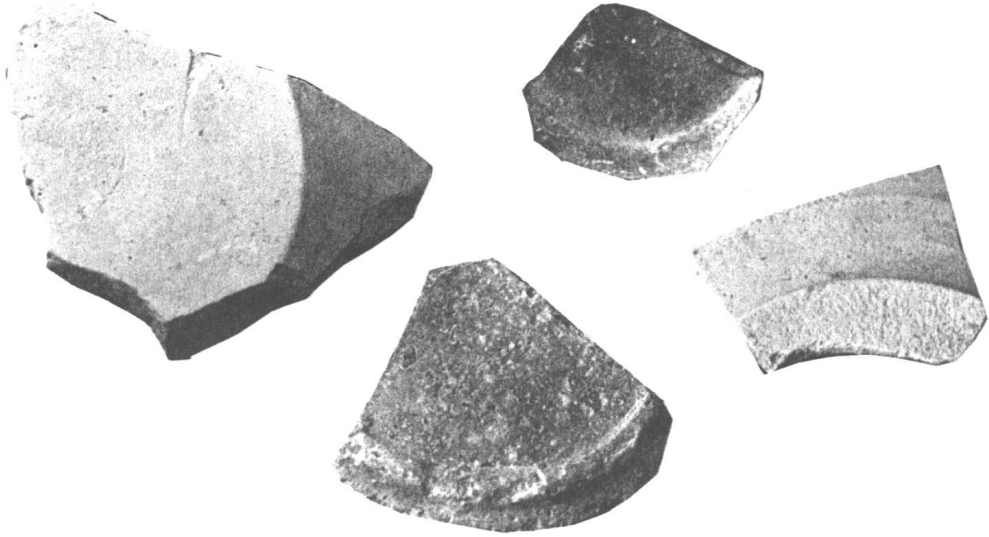
2.4 **ลายเชือกทาบชั้นละเอียด** ตกแต่งผิวบริเวณไหล่ถึงลำตัวภาชนะ รูปทรงภาชนะที่พบ ได้แก่ ภาชนะทรงหม้อก้นกลม ภาชนะทรงหม้อมีสัน เนื้อหยาบ สีน้ำตาล สีส้ม สีน้ำตาลอมส้ม และสีเทาดำ

ลายเชือกทาบ ชั้นดินธรรมชาติที่ 1 หลุมขุดค้นที่ 2

3. ก้นภาชนะ

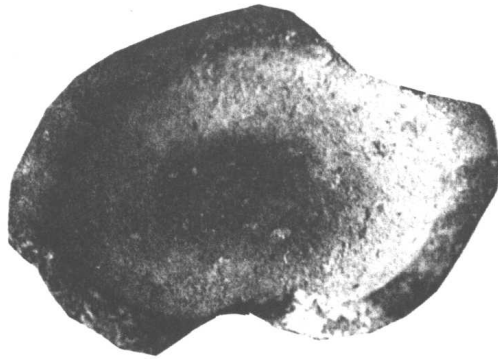
พบเพียงรูปแบบเดียว คือ ก้นภาชนะแบนราบกับพื้น พบจำนวน 4 ชิ้น ส่วนใหญ่เป็นก้นของภาชนะที่มีเนื้อดินค่อนข้างละเอียดสีส้ม ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางขนาด 6-10 เซนติเมตร

ก้นภาชนะ ชั้นดินธรรมชาติที่ 1 หลุมขุดค้นที่ 2

4. อื่น ๆ

4.1 ตะก้นดินเผาขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางปากขนาด 6 เซนติเมตร ก้นโค้งมนขึ้นด้านในตรงกลาง ฐานขึ้นเล็กน้อย สภาพชำรุดขอบปากหักหายบางส่วน เนื้อหยาบ สีส้ม มีรอยไหม้บางส่วน

ตะก้นดินเผา ชั้นดินธรรมชาติที่ 1 หลุมขุดค้นที่ 2

ตารางที่ 1 แสดงปริมาณและน้ำหนักชิ้นส่วนโลหะดินเผา
หมวดชุดคันที่ 2

ชั้นดิน	ประเภท	ชิ้นส่วน	ปริมาณ	
			จำนวน (ชิ้น)	น้ำหนัก (g)
ธรรมชาติที่ 1	เนื้อเครื่องดิน (EARTHEN WARE)	ปาก	48	2,630
		ลำตัว (มีลาย)	84	2,437
		ลำตัว (เรียบ)	184	4,790
		ก้น	4	155
		สัน	20	1,360
		รวม	340	11,372

ตารางที่ 2 แสดงปริมาณและน้ำหนักการตกแต่งผิวภาชนะดินเผา

หมวดหมู่คันที่ 2

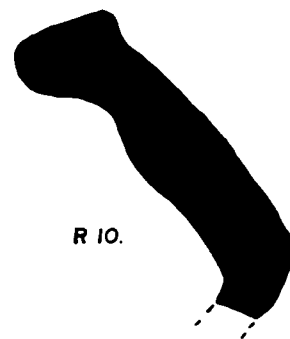
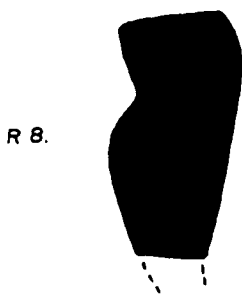
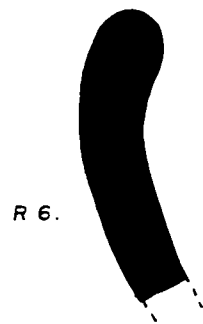
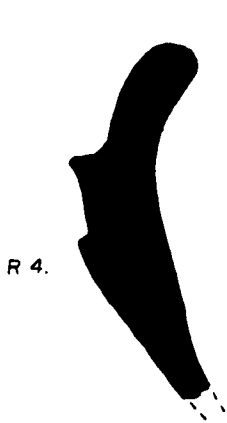
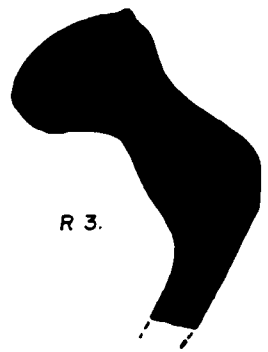
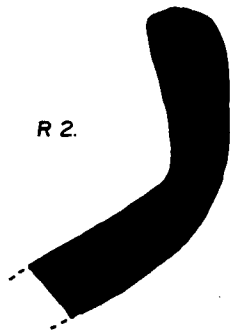
ชั้นดิน	ประเภท	ชิ้นส่วน	ปริมาณ	
			จำนวน (ชิ้น)	น้ำหนัก (g)
ธรรมชาติที่ 1	เนื้อเครื่องดิน (EARTHEN WARE)	ลายจุดขีดเส้นขนาน	26	650
		ลายจุดขีดเป็นตารางสี่เหลี่ยม	17	375
		ลายจุดขีดเป็นตารางข้าวหลามตัด	5	92
		ลายกดประทับเส้นขนาน	23	775
		ลายกดประทับเป็นตารางสี่เหลี่ยม	2	175
		ลายเชือกทาบ	11	370
		รวม		84

**ตารางที่ 3 แสดงรูปแบบปากภาชนะหลุมขุดค้นที่ 2
(แบบพื้นเมือง)**

ชั้นดิน	แบบที่	รูปแบบ	ขนาด เส้นผ่า ศูนย์กลาง	ปริมาณ	
				จำนวน (ชิ้น)	น้ำหนัก (กรัม)
วัฒนธรรมที่ 1 (ธรรมชาติ ที่ 1)	1.	ภาชนะทรงหม้อมีสัน ขอบปาก เป็นสันยาว ยื่นออกด้านนอก โดยขนานขอบปากคอยาว ช่วงไหล่ทำเป็นสันนูนแหลม ลำตัวตกแต่ง ด้วยลายจุดขีด เนื้อดินหยาบสีเหลืองนวลอม ส้มรอยไหม้สีดำที่ลำตัว	14	1	115
	2.	ปากภาชนะทรงหม้อก้นกลม คอสั้น ปาก ผายออก ขอบปากเรียวมน เนื้อหยาบมีส่วน ผสมของกรวดทรายมาก สีส้มและสีเทา	12-22	9	520
	3.	ปากภาชนะทรงหม้อก้นกลม คอสั้น ปาก ผายออก ขอบปากกลมมนและขอบปากตัด ตรงด้านในเรียบบางขึ้นทำเป็นร่องกว้าง ๆ ขนานโดยรอบ ขอบปากด้านในเนื้อดินหยาบ สีเหลืองนวล เหลืองอมส้ม และสีดำ(เนื้อ หนา)	18-24	4	495
	4.	ปากภาชนะทรงกลม มีสันปากเอนเข้าขอบ ปากกลมมน ช่วงปากถึงไหล่ภาชนะ มีสัน นูนแหลมคั่นระหว่างกลาง 1 เส้น เนื้อค่อนข้าง หยาบ สีเหลืองนวล	18-28	4	185
	5.	ปากภาชนะทรงหม้อมีสัน ขอบปากตัดเฉียง ด้านนอก ช่วงไหล่ทำเป็นสันนูนแหลม โดย รอบภาชนะ เนื้อดินหยาบ สีดำ	14	1	45
	6.	ปากภาชนะทรงกลม-อ่าง ปากเอนเข้า ขอบ ปากกลมมน และขอบปากตัดตรง ลำตัวเรียบ และตกแต่งด้วยลายกดประทับ เนื้อดินหยาบ สีเหลืองนวล เหลืองอมส้ม สีเทาและสีดำ	20-46	7	250

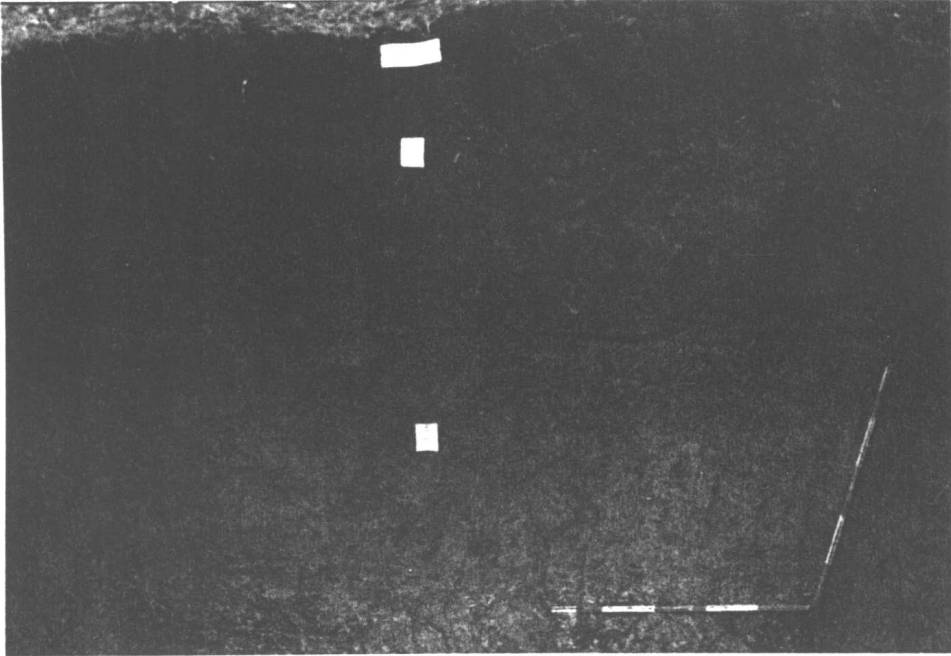
**ตารางที่ 3 แสดงรูปแบบปากภาชนะหลุมขุดค้นที่ 2
(แบบพื้นเมือง)**

ชั้นดิน	แบบที่	รูปแบบ	ขนาด เส้นผ่า ศูนย์กลาง	ปริมาณ	
				จำนวน (ชิ้น)	น้ำหนัก (g)
วัฒนธรรมที่ 1 (ธรรมชาติ ที่ 1)	7.	ปากภาชนะทรงสาม-อ่าง ปากเอนออก ขอบปากเรียบมน ลำตัวเรียบ เนื้อหยาบ สีเหลืองอมส้มและมีรอยไหม้สีดำ	18-26	4	355
	8.	ปากภาชนะทรงสาม-อ่าง ขอบปากกลมมนเป็นสันนูนเล็ก ๆ ขึ้นออกด้านนอกขนานโดยรอบ สีเหลืองนวลเนื้อละเอียด	18-32	8	420
	9.	ปากภาชนะทรงสาม ปากเอนออกด้านนอก ขอบปากทำเป็นสันเล็ก ๆ ขึ้นออกด้านนอกขนานโดยรอบขอบปาก เนื้อค่อนข้างละเอียด สีส้ม น้ำตาลและเทา	16-28	7	120
	10.	ปากภาชนะทรงหม้อก้นกลม คอสูง ปากผายออก ขอบปากตัดเฉียงออกด้านนอก เนื้อดินหยาบ มีเกล็ดของกรวดทราย สีเทาและสีเหลืองอมส้ม	24	2	100
	11.	ปากภาชนะทรงก้นกลม ช่วงคอสั้นแคบปากตั้งตรง ขอบปากตัดเฉียงออกด้านนอก เนื้อบางและค่อนข้างละเอียด สีเหลืองนวล ลำตัวตกแต่งด้วยลายกคประทับ	16	1	25

4.3 หลุมขุดค้นที่ 3

หลุมขุดค้นที่ 3 ขนาด 3x3 เมตร กรอบถล่มกริด 14k กับ 15k อยู่นอกแนวกำแพงแก้ว ส่วนที่ 1 ทางทิศตะวันตกของ มณฑป หมายเลข 7 พบชั้นดินธรรมชาติ 3 ชั้นด้วยกันดังนี้

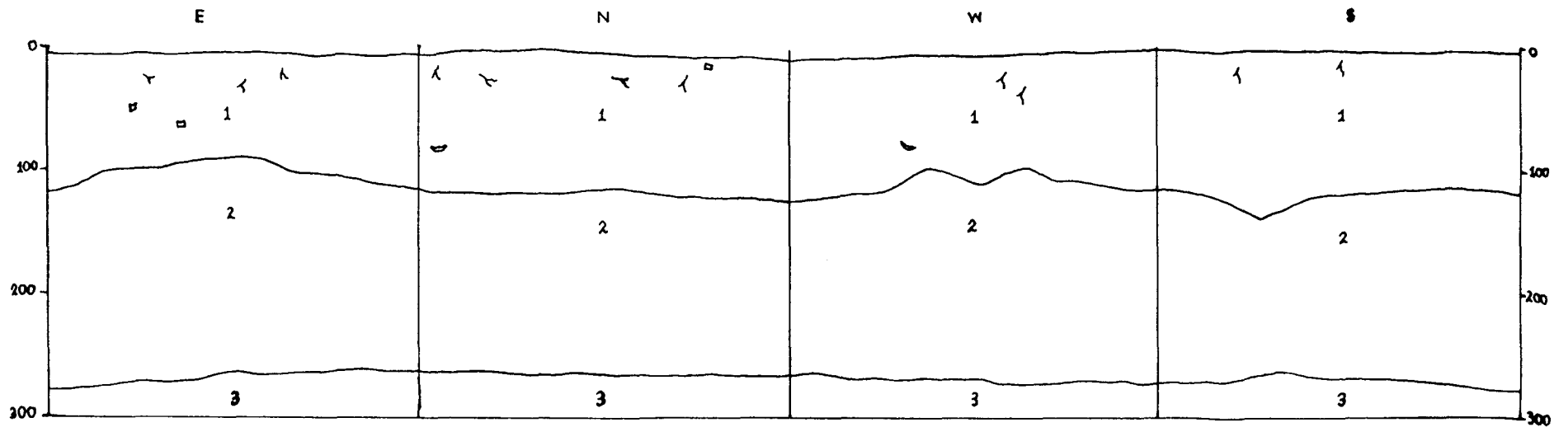

ชั้นดินหลุมขุดค้นที่ 3

ชั้นดินธรรมชาติที่ 1 เป็นชั้นดินธรรมชาติบนสุด มีความหนาประมาณ 100-120 เซนติเมตร ลักษณะเป็นดินร่วนสีดํา (10YR 3/2 very dark grayish brown) พบโบราณวัตถุเศษภาชนะดินเผาปริมาณมาก

ชั้นดินธรรมชาติที่ 2 หนาประมาณ 140-160 เซนติเมตร ลักษณะเป็นดินเหนียวปนทราย สีแดง (10YR 4/4 very dark grayish brown) พบโบราณวัตถุปริมาณน้อยกว่าชั้นดินธรรมชาติที่ 1

ชั้นดินธรรมชาติที่ 3 เป็นชั้นดินดานในชั้นดินนี้ไม่พบโบราณวัตถุใด ๆ จัดเป็นชั้นดินที่ไม่ปรากฏร่องรอยกิจกรรมมนุษย์ในอดีต หรือชั้นก่อนวัฒนธรรม (sterile)

0 20 40 60 80 cm.

ผังชั้นดินหลุมขุดค้นที่ 3.

- ☾ เศษภาชนะดินเผา
- เศษอิฐ
- | รากไม้

โบราณวัตถุจากหุมขุดค้นที่ 3 จำแนกตามชั้นดินธรรมชาติ ซึ่งพบโบราณวัตถุในชั้นดินธรรมชาติ 2 ชั้น
ดังนั้น การอยู่อาศัยมี 2 ชั้น วัฒนธรรม ดังนี้

ชั้นวัฒนธรรมที่ 1 ได้แก่ ชั้นดินธรรมชาติที่ 2 ซึ่งจำแนกโบราณวัตถุได้ดังต่อไปนี้

1. ปาก ภาชนะเนื้อดินธรรมดา

1.1 ภาชนะทรงหม้อก้นกลม คอสูง ปากผายออก ขอบปากกลมมน เนื้อก่อนข้างหยาบมีส่วนผสมของแกลบขาว ใสในสีคำ ผิวสีเหลืองนวล ถึงสีส้ม เนื้อภาชนะก่อนข้างหนา ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางปากตั้งแต่ 14-20 เซนติเมตร (จากแบบปากที่ 1 ตารางที่ 6)

1.2 ภาชนะทรงหม้อก้นกลม คอสั้น ปากผายออก ขอบปากเรียวมนและกลมมนบางชั้นตัดตรง บางชั้นด้านในทำเป็นร่องกว้าง ๆ ขนานโดยรอบขอบปาก เนื้อดินพบตั้งแต่เนื้อก่อนข้างละเอียด มีความวาวจากเม็ดกรวดทราย และหยาบซึ่งมีส่วนผสมของแกลบขาว สีเหลืองนวล ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางปากตั้งแต่ 10-24 เซนติเมตร (จากแบบปากที่ 2 และ 3 ตารางที่ 6)

1.3 ภาชนะทรงหม้อก้นกลม คอสูง ปากผายออก ขอบปากเรียวมนเนื้อภาชนะบาง เนื้อก่อนข้างหยาบสีเหลือง ใสในสีคำ ความพรุนสูงขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางปากตั้งแต่ 14-22 เซนติเมตร (จากแบบปากที่ 4 ตารางที่ 6)

1.4 ภาชนะทรงชามมีสัน ปากโค้งเข้าด้านใน ขอบปากกลมมนมีสันนูนแหลมขนานโดยรอบ พบว่ามี 2 แบบ คือ แบบที่ขอบปากนอกเรียบและขอบปากทำสันนูนแหลมก้นช่วงขอบปากถึงช่วงไหล่ที่ 1 สัน ลำตัวตกแต่งด้วยลายจุดขีดและลำตัวเรียบ ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางปากตั้งแต่ 22-36 เซนติเมตร (จากแบบปากที่ 10 และ 11 ตารางที่ 6)

1.5 ปากภาชนะทรงหม้อมีสัน ขอบปากตัดเฉียงมีร่องตื้น ๆ ขนานโดยรอบขอบปาก ช่วงไหล่ทำเป็นสันนูนแหลมเล็ก ๆ ขนานโดยรอบเนื้อก่อนข้างหยาบ ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 20 เซนติเมตร (จากแบบปากที่ 5 ตารางที่ 6)

1.6 ปากภาชนะทรงชามอ่าง พบ 3 แบบ คือ ขอบปากตัดเฉียงเข้าด้านในขอบปากกลมมนทำเป็นสันยื่นเข้าด้านใน และขอบปากตัดเฉียงด้านนอกทำเป็นร่องตื้น ๆ ขนานรอบขอบปากพบตั้งแต่เนื้อดินหยาบใสในสีคำมีแกลบขาวผสม และแบบเนื้อละเอียดสีส้ม ลำตัวเรียบและลำตัวตกแต่งด้วยการกดประทับเป็นลายเชือกทาบ ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางปากตั้งแต่ 22-34 เซนติเมตร (จากแบบปากที่ 6, 8 และ 9 ตารางที่ 6)

1.7 ปากภาชนะทรงชาม ปากเอนออกด้านนอก ขอบปากทำเป็นสันเล็ก ๆ ยื่นออกด้านนอก ขนานโดยรอบเนื้อดินก่อนข้างละเอียด สีเหลืองนวลจนถึงสีส้ม ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางตั้งแต่ 16-18 เซนติเมตร (จากแบบปากที่ 7 ตารางที่ 6)

2. ลำตัวมีลาย

ลำตัวภาชนะพบเฉพาะเนื้อดินธรรมดาแบบพื้นเมืองลำตัวมีลายแบ่งตามลักษณะการตกแต่งผิวด้วยวิธีการขูดขีดและกดประทับได้ดังนี้

2.1 ลายขูดขีดเส้นขนาน นิยมตกแต่งผิวภาชนะบริเวณไหล่ถึงลำตัวภาชนะรูปทรงภาชนะดินเผาที่ พบ ได้แก่ ภาชนะทรงหม้อมีสัน เนื้อดินหยาบ สีส้ม สีน้ำตาล สีน้ำตาลอมส้ม สีดำ

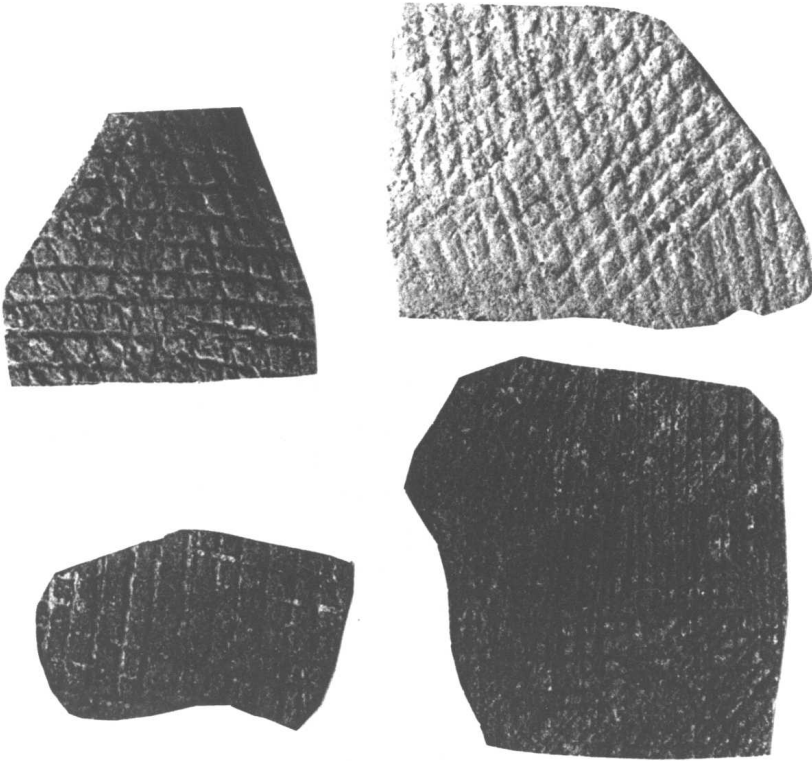

ลายขูดขีดเส้นขนาน ชั้นดินธรรมดาที่ 2 หลุมขุดค้นที่ 3

2.2 ลายขูดขีดเป็นตารางสี่เหลี่ยมและตารางข้าวหลามตัด ตกแต่งผิวบริเวณไหล่ถึงลำตัวภาชนะรูปทรงภาชนะที่พบ ได้แก่ ภาชนะทรงหม้อมีสัน เนื้อหยาบ สีน้ำตาลอมส้ม สีดำ สีน้ำตาล

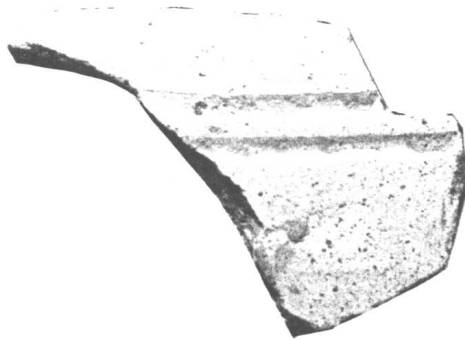

ลายขูดขีดเป็นตารางข้าวหลามตัด ชั้นดินธรรมดาที่ 2 หลุมขุดค้นที่ 3

ลายขูดขีดตารางสี่เหลี่ยม ชั้นดินธรรมชาติที่ 2 หลุมขุดค้นที่ 3

2.3 ลายขูดเป็นร่องคู่ขนาน 2 ร่อง ในแนวนอน ตกแต่งผิวบริเวณไหล่ ภาชนะเนื้อก่อนข้าง
ละเอียด สีส้มค้ำในสีเทา จำนวน 1 ชิ้น

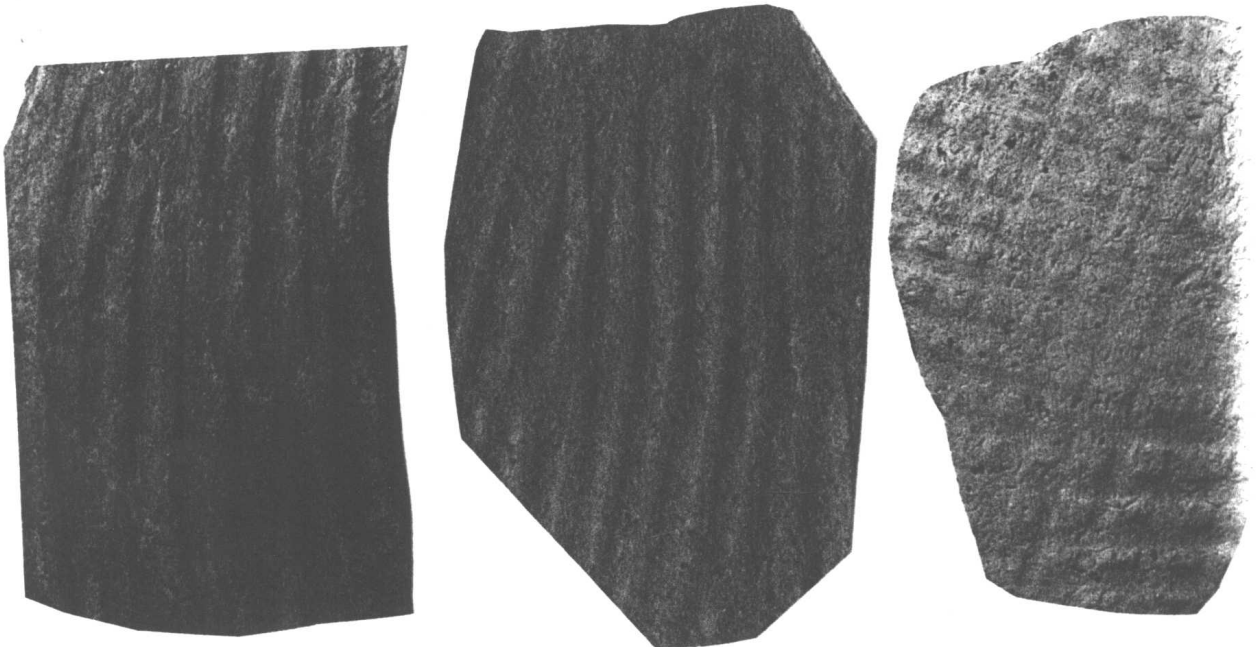
ลายขูดเป็นร่องคู่ขนาน ชั้นดินธรรมชาติที่ 2 หลุมขุดค้นที่ 3

2.4 ลายเส้นคลื่น 1 เส้น ข้างล่างจุดขีดเป็นเส้นในแนวนอนตกแต่งผิวบริเวณไหล่ภาชนะ เนื้อหยาบมีเม็ดกรวดทรายปน สีน้ำตาลแดง

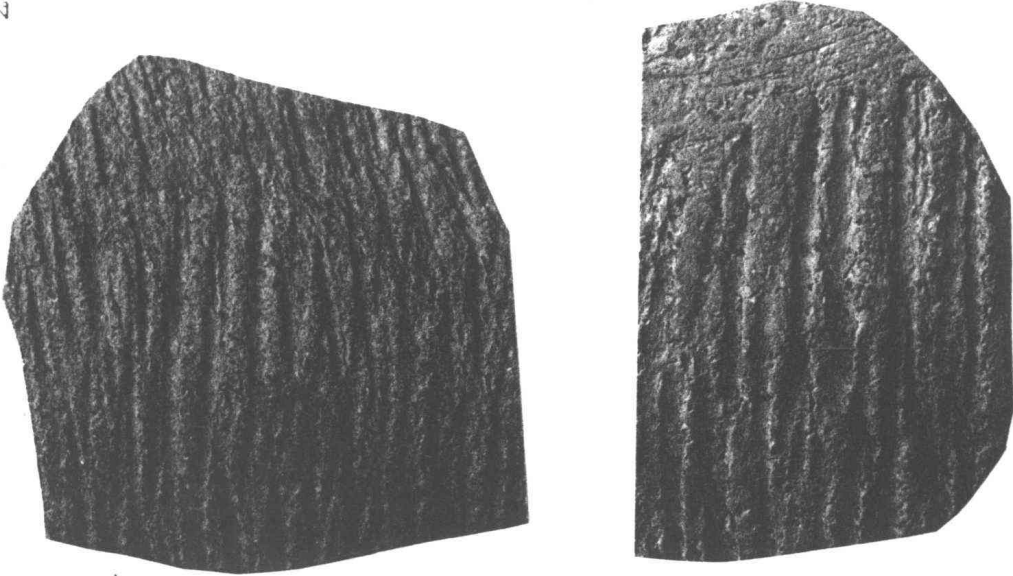
ลายเส้นคลื่น ชั้นดินธรรมชาติที่ 2 หลุมขุดค้นที่ 3

2.5 ลายกดประทับเส้นขนานและตารางสี่เหลี่ยม นิยมตกแต่งผิวภาชนะบริเวณไหล่ถึงลำตัว ภาชนะ เนื้อดินหยาบสีส้ม, สีน้ำตาล สีน้ำตาลอมส้ม สีดำ รูปทรงภาชนะดินเผาที่พบได้แก่ ภาชนะทรงหม้อก้นกลม

ลายกดประทับเส้นขนาน และตารางสี่เหลี่ยม ชั้นดินธรรมชาติที่ 2 หลุมขุดค้นที่ 2

2.6 **ลายเชือกทาบ** เส้นละเอียดชนิดคมตักแต่งผิวภาชนะบริเวณไหล่ ถึงลำตัวภาชนะ สีน้ำตาล สีส้ม เนื้อดินหยาบไล่กลางสีดำ รูปทรงภาชนะดินเผาที่พบ ได้แก่ ภาชนะทรงหม้อมีสัน ภาชนะทรงชามอ่าง

ลายเชือกทาบ ชั้นดินธรรมชาติที่ 2 หลุมขุดค้นที่ 3

3. ก้นภาชนะ

พบรูปแบบของก้นภาชนะเพียง 2 แบบ คือ แบบฐานเรียบแบนราบกับพื้นและแบบที่มีสันเล็ก ๆ โคจรอบ เนื้อดินละเอียด สีส้ม และเนื้อหยาบสีดำ พบเพียง 1 ชิ้น ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางตั้งแต่ง 8-12 เซนติเมตร

ก้นภาชนะ ชั้นดินธรรมชาติที่ 2 หลุมขุดค้นที่ 3

4. อื่น ๆ

พวยกา เนื้อคินก่อนข้างละเอียคสีส้ม จำนวน 1 ชิ้น

ชั้นดินธรรมชาติที่ 1 (ชั้นวัฒนธรรมที่ 2) โบราณวัตถุที่พบได้แก่

1. ปาก

1.1 ปากภาชนะทรงหม้อก้นกลม ปากผายออก คอสูง ขอบปากกลมมน และเรียวมน เนื้อหยาบ มีเม็ดกรวดทราย และแบบมีส่วนผสมของเกลบขาว สีเหลืองนวล สีส้ม น้ำตาล เทา จนถึงสีดำ ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางตั้งแต่ 16-30 เซนติเมตร (จากแบบปากที่ 4 ตารางที่ 6)

1.2 ปากภาชนะทรงหม้อก้นกลม คอล้น ปากผายออก ขอบปากตัดตรงและคดเฉียงออกด้านนอก เนื้อดินหยาบ พบว่ามีทั้งแบบที่ เนื้อผสมเกลบขาว และกรวดทราย สีเหลืองนวล สีส้ม สีน้ำตาล จนถึงสีดำ ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางปากตั้งแต่ 14-28 เซนติเมตร อีกแบบ คือ ขอบปากมีสันยื่นออกด้านนอกและมีร่องตื้น ๆ บนแนวสันขนานโดยรอบ เนื้อก่อนข้างละเอียค สีเหลืองนวลถึงสีส้ม ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางตั้งแต่ 18-24 เซนติเมตร (จากแบบปากที่ 1,2 และ 3,13,14 และ 15 ตารางที่ 6)

1.3 ปากภาชนะทรงหม้อมีสัน ขอบปากตัดตรง คอยาว พบ 2 แบบคือแบบแรกปากถึงไหล่ เรียบช่วงไหล่ทำเป็นสันนูนแหลม ขนานโดยรอบภาชนะ แบบที่สอง ช่วงคอเป็นร่องกว้างโดยทำเป็นสันนูนแหลมก้นกลาง ลำตัวตกแต่งด้วยลายจุดขีด สีเหลืองอมส้ม และสีเทาอมส้มปนรอยไหม้สีดำ เนื้อก่อนข้างหยาบ มีเม็ดกรวดทรายปน ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางตั้งแต่ 18-28 เซนติเมตร(จากแบบปากที่ 5 และ 12 ตารางที่ 6)

1.4 ปากภาชนะทรงชามอ่าง ปากเอนเข้า ขอบปากกลมมน ขอบปากตัดตรงและขอบปากทำเป็นสันยื่นเข้าด้านใน อีกแบบคือ ด้านนอกทำเป็นสันยื่นเข้าด้านใน เนื้อดินพบว่ามี 2 แบบ คือแบบเนื้อก่อนข้างละเอียคสีเหลืองอมส้ม และแบบเนื้อหยาบ ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางตั้งแต่ 12-34 เซนติเมตร (จากแบบปากที่ 6,8,9 และ 17 ตารางที่ 6)ทำเป็นสันยื่นออกด้านนอก ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางปากตั้งแต่ 22-28 เซนติเมตร

1.5 ปากภาชนะทรงชาม ปากเอนออกด้านนอก ขอบปากทำเป็นสันเล็ก ๆ ยื่นออกด้านนอก เนื้อก่อนข้างละเอียคสีเหลืองอมส้ม ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางตั้งแต่ 20-24 เซนติเมตร (จากแบบปากที่ 7 ตารางที่ 6)

1.6 ปากภาชนะทรงแจกัน ปากผายออก ขอบปากเรียวมน ช่วงขอบปากจุดเป็นร่องตื้น ๆ ขนานกับขอบปากโดยรอบ เนื้อละเอียค สีเหลืองนวล ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางปากตั้งแต่ 10-16 เซนติเมตร (จากแบบปากที่ 16 ตารางที่ 6)

1.7 ปากภาชนะทรงสามเหลี่ยม ปากเอนขอบปากตัดตรง ท้นเป็นลายหยักสลับ รอบขอบปากด้านนอก ลำตัวตกแต่งด้วยการขูดขีดเป็นลายเส้นตรงในแนวตั้ง ผิวในสีส้ม ด้านนอกสีน้ำตาลเข้ม เนื้อหยาบป่นเม็ดกรวดทราย ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางปาก 28 เซนติเมตร (จากแบบปากที่ 18 ตารางที่ 6)

2. ลำตัวภาชนะมีลาย

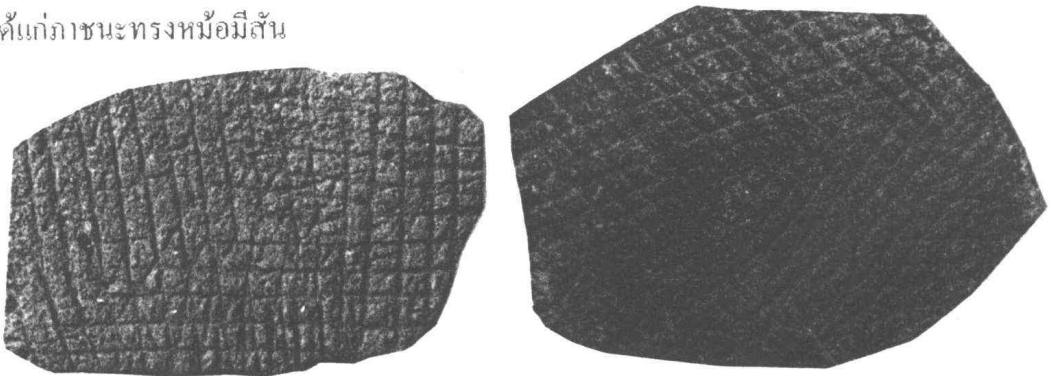
ลำตัวมีลาย เนื้อดินธรรมดาแบบพื้นเมือง แบ่งตามลักษณะการตกแต่งผิวด้วยวิธีขูดขีด และกดประทับได้ ดังนี้

2.1 ลายขูดขีดเส้นขนานนิยมตกแต่งผิวภาชนะบริเวณไหล่ถึงลำตัวภาชนะ เนื้อหยาบ สีส้ม สีน้ำตาล สีน้ำตาลอมส้ม รูปทรงภาชนะดินเผาที่พบได้แก่ ภาชนะทรงหม้อมีสัน

ลายขูดขีดเส้นขนาน ชั้นดินธรรมชาติที่ 1 หลุมขุดค้นที่ 3

2.2 ลายขูดขีดเป็นตารางสี่เหลี่ยม และตารางข้าวหลามตัด ตกแต่งผิวภาชนะบริเวณไหล่ถึงลำตัวภาชนะ เนื้อหยาบ สีน้ำตาล สีน้ำตาลอมส้ม สีเทาและสีคำ รูปทรงภาชนะดินเผาที่พบได้แก่ภาชนะทรงหม้อมีสัน

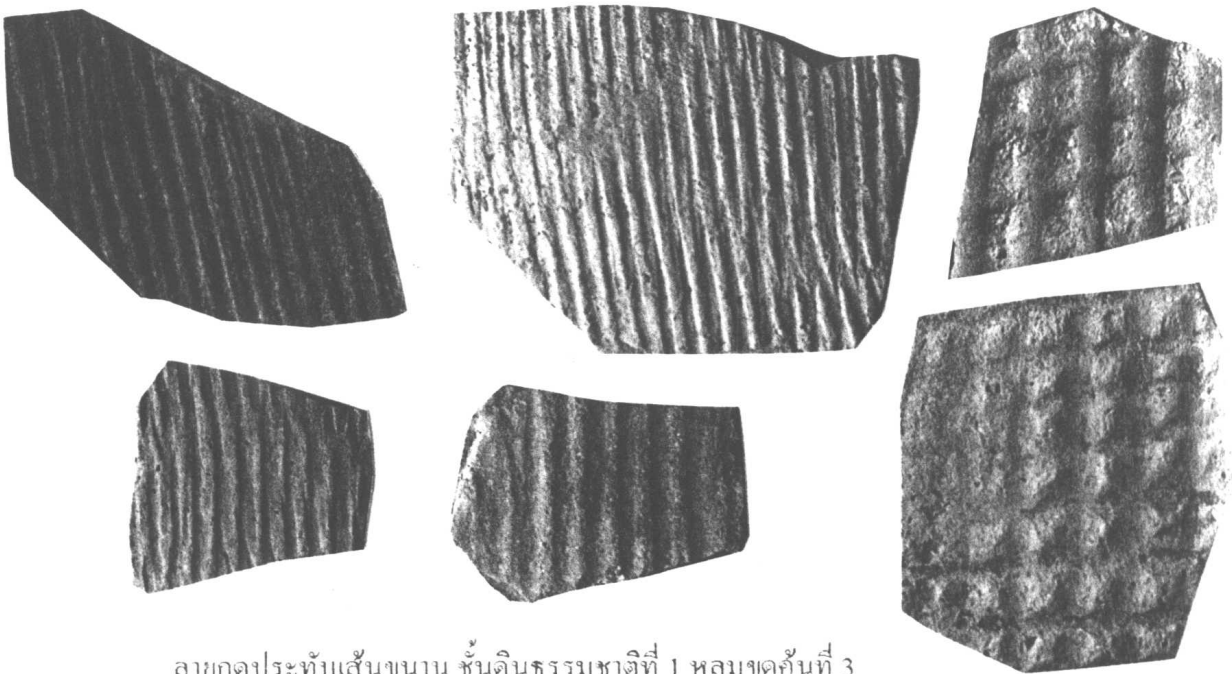

ลายขูดขีดเป็นตารางสี่เหลี่ยม ชั้นดินธรรมชาติที่ 1 หลุมขุดค้นที่ 3

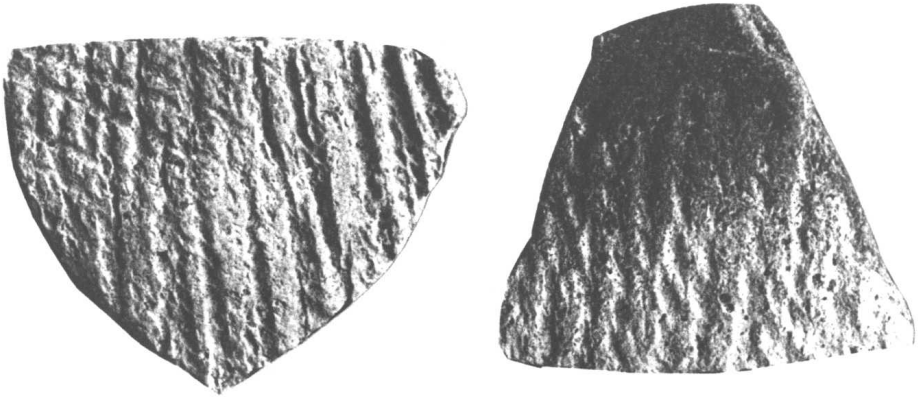
ลายขูดขีดเป็นตารางข้าวหลามตัด ชั้นดินธรรมชาติที่ 1 หลุมขุดค้นที่ 3

2.3 ลายกดประทับเส้นขนานและเป็นตารางสี่เหลี่ยม นิยมตกแต่งผิวภาชนะบริเวณไหล่ถึงลำตัวภาชนะ เนื้อดินหยาบ สีน้ำตาล สีส้ม สีน้ำตาลอมส้ม สีเทา และสีดำ รูปทรงภาชนะดินเผาที่พบ ได้แก่ ภาชนะทรงหม้อก้นกลม

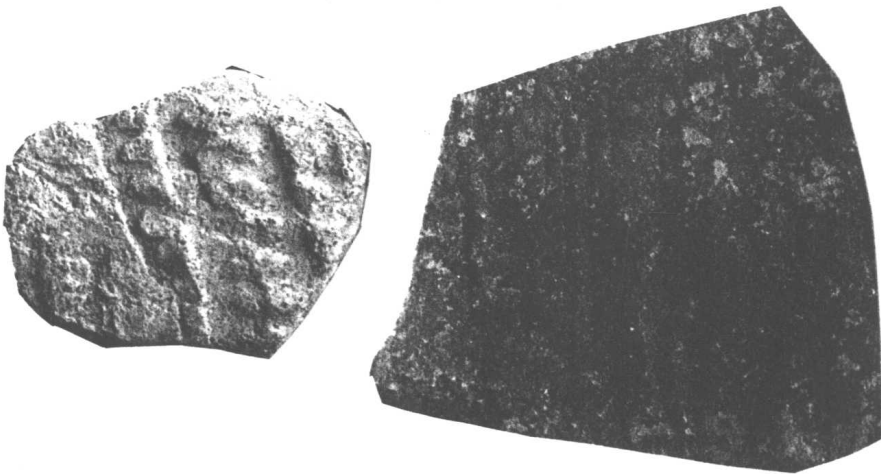
ลายกดประทับเส้นขนาน ชั้นดินธรรมชาติที่ 1 หลุมขุดค้นที่ 3

2.4 ลายเชือกทาบเส้นละเอียด ตกแต่งบริเวณไหล่ถึงลำตัวภาชนะเนื้อหยาบ สีน้ำตาลและสีน้ำตาลอมส้ม รูปทรงภาชนะที่ พบได้แก่ ภาชนะทรง หม้อมีสัน

ลายเชือกทาบ ชั้นดินธรรมชาติที่ 1 หลุมขุดค้นที่ 3

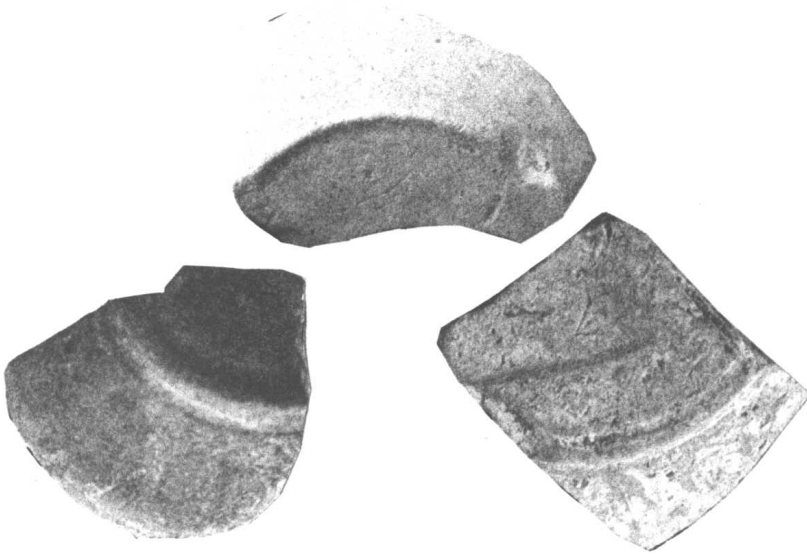
2.5 ลายกดประทับพื้นปลาช่อนนาน ตกแต่งบริเวณไหล่ และลำตัวภาชนะเนื้อหยาบ มีเม็ดกรวด
ทรายปน สีดำ สีน้ำตาลอมส้ม

ลายพื้นปลา ชั้นดินธรรมชาติที่ 1 หลุมขุดค้นที่ 3

3. ก้นภาชนะ

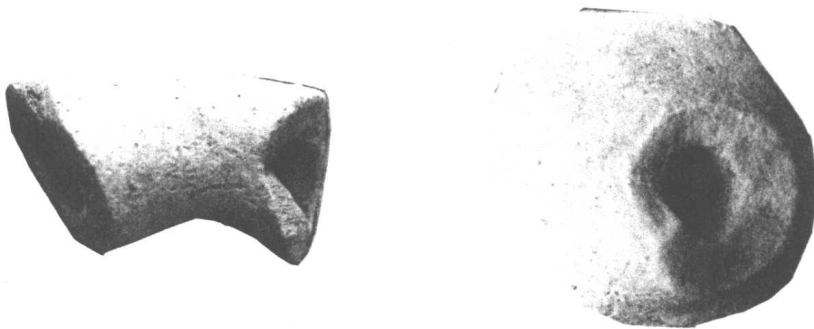
ก้นภาชนะพบเพียงประเภทเนื้อเครื่องดิน พบ 3 รูปแบบ คือ แบบฐานเรียบแบนราบ แบบฐานราบมีสันเล็กที่ก้น และแบบฐานเตี้ย ๆ มีลักษณะเป็นวงแหวนโดยรอบพื้นก้นด้านนอก เป็นก้นของภาชนะทรงกระปุก เนื้อละเอียด สีเหลืองนวล สีส้ม และสีน้ำตาล ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางก้นตั้งแต่ 8-12 เซนติเมตร

ก้นภาชนะ ชั้นดินธรรมชาติที่ 1 หลุมขุดค้นที่ 3

4. อื่น ๆ

พวยกา เนื้อดินค่อนข้างละเอียด สีส้ม จำนวน 2 ชิ้น

พวยกา ชั้นดินธรรมชาติที่ 1 หลุมขุดค้นที่ 3

ตารางที่ 4 แสดงปริมาณและน้ำหนักชิ้นส่วนภาชนะดินเผา

หมวดหมู่ที่ 3

ชั้นดิน	ประเภท	ชิ้นส่วน	ปริมาณ		
			จำนวน (ชิ้น)	น้ำหนัก (g)	
ธรรมชาติที่ 2	เนื้อเครื่องดิน (EARTHEN WARE)	ปาก	58	2,895	
		ลำตัว (มีลาย)	504	8,945	
		ลำตัว (เรียบ)	136	3,000	
		ก้น	6	250	
		สัน	26	1,840	
		พวยกา	1	65	
		รวม	731	16,995	
ธรรมชาติที่ 1	เนื้อเครื่องดิน (EARTHEN WARE)	ปาก	117	4,310	
		ลำตัว (มีลาย)	105	2,980	
		ลำตัว (เรียบ)	1,140	18,200	
		ก้น	13	615	
		สัน	97	4,350	
		พวยกา	2	38	
		กระเบื้องมุงหลังคาดินเผา	25	1,350	
	เนื้อเครื่อง หิน(STONE WARE)	ลำตัว (ลาย)	1	15	
		ก้น	2	270	
	เนื้อเครื่อง เคลือบ (PORCELAIN)	ปาก	1	15	
		ลำตัว	5	40	
			รวม	1,508	32,183

**ตารางที่ 5 แสดงปริมาณและน้ำหนัก การตกแต่งผิวภาชนะดินเผา
หลุมขุดค้นที่ 3**

ชั้นดิน	ประเภท	ชิ้นส่วน	ปริมาณ	
			จำนวน (ชิ้น)	น้ำหนัก (g)
ธรรมชาติที่ 2	เนื้อเครื่องดิน (EARTHEN WARE)	- ลายขูดขีดเส้นขนาน	53	1,272
		- ลายขูดขีดเป็นตารางสี่เหลี่ยม	18	365
		- ลายขูดขีดเป็นตารางข้าวหลามตัด	3	84
		- ลายขูดขีดเป็นร่องคู่ขนาน 2 ร่อง	1	13
		- ลายเส้นคลื่นขีด 1 เส้น ด้านล่างขูด เป็นเส้นในแนวนอน	1	46
		- ลายกดประทับเส้นขนาน	18	570
		- ลายกดประทับเป็นตารางสี่เหลี่ยม	2	65
		- ลายเชือกทาบ	9	565
		รวม		105
ธรรมชาติที่ 1	เนื้อเครื่องดิน (EARTHEN WARE)	- ลายขูดขีดเส้นขนาน	232	3,520
		- ลายขูดขีดเป็นตารางสี่เหลี่ยม	50	800
		- ลายขูดขีดเป็นตารางข้าวหลามตัด	15	220
		- ลายกดประทับเส้นขนาน	191	3,900
		- ลายกดประทับเป็นตารางสี่เหลี่ยม	3	60
		- ลายเชือกทาบ	8	220
		- ลายกดประทับพื้นปลาคู่ขนาน	2	40
		- ลายขูดเป็นร่องคู่ขนาน 4-5 ร่อง	2	170
		- ลายขูดเป็นร่องคู่ขนานข้างบนเป็น ลายขูดขีดกากบาท ด้านล่างกด ประทับริ้วหักแนวตั้ง	1	15
		รวม		504

**ตารางที่ 6 แสดงรูปแบบปากภาชนะหลุมขุดค้นที่ 3
(แบบพื้นเมือง)**

ชั้นดิน	แบบที่	รูปแบบ	ขนาด เส้นผ่า ศูนย์กลาง	ปริมาณ	
				จำนวน (ชิ้น)	น้ำหนัก (กรัม)
วัฒนธรรมที่ 1 (ธรรมชาติ ที่ 2)	1.	ภาชนะหม้อก้นกลม คอสูง ปากผายออก ขอบปากกลมมน เนื้อดินค่อนข้างหยาบมี ส่วนผสมของแกลบข้าว ใสในสีดำ ผิวสี เหลืองนวลจนถึงสีส้ม(เนื้อค่อนข้างหนา)	14-20	11	500
	2.	ภาชนะทรงหม้อก้นกลม คอสั้น ปากผาย ออก ขอบปากมีทั้งเรียวมนและกลมมน เนื้อดินพหุทั้งแบบเนื้อหยาบ มีส่วนผสม ของแกลบข้าว ผิวสีเหลืองนวล และเนื้อ ดินค่อนข้างละเอียดมีความวาวจากเม็ด กรวดทราย	10-22	6	330
	3.	ภาชนะทรงหม้อก้นกลม คอสั้น ปากผาย ออกขอบปากกลมมน และขอบปากตัดตรง ทำเป็นร่องกว้าง ๆ ขนานโดยรอบขอบปาก ด้านในเนื้อดินหยาบ(เนื้อภาชนะหนา)	20-24	5	560
	4.	ภาชนะทรงหม้อก้นกลม คอสูง ปากผาย ออก ขอบปากเรียวมน เนื้อบาง ค่อนข้าง หยาบ สีเหลืองใสในสีดำ ความพรุนสูง	14-22	7	170
	5.	ปากภาชนะทรงหม้อมีสัน ขอบปากตัดเฉียง มีร่องสั้น ๆ ขนานโดยรอบขอบปาก ช่วง ไหล่ทำเป็นสันนูนแหลมเล็ก ๆ โดยรอบลำ ตัว เนื้อค่อนข้างหยาบ มีเม็ดกรวดทรายปน สีดำ	20	1	120
	6.	ปากภาชนะทรงสาม-อ่าง ขอบปากตัดเฉียง เข้าด้านในและขอบปากเรียวมน บริเวณลำ ตัวเรียบและตกแต่งด้วยการขูดขีดเป็นลาย เชือกทาบ เนื้อดินหยาบ ใสในสีดำ มีความ พรุนมาก เคลือบน้ำดิน สีส้ม	26-34	6	300

**ตารางที่ 6 แสดงรูปแบบปากกาขณะหลุมชุดคันที่ 3
(แบบพื้นเมือง)**

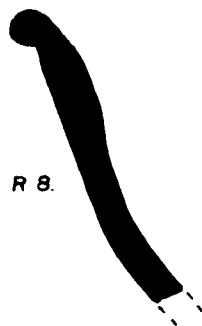
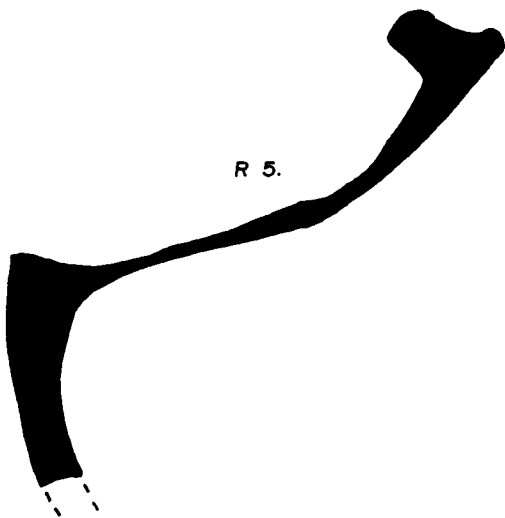
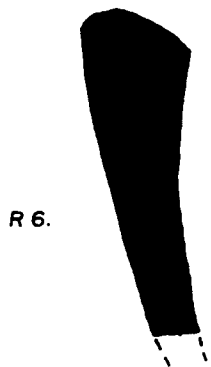
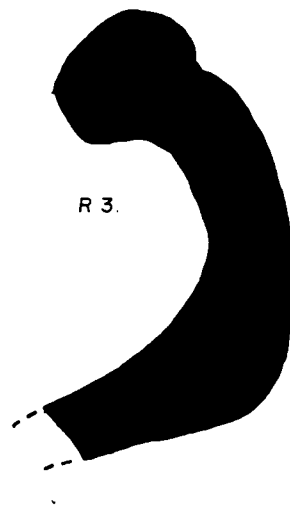
ชั้นดิน	แบบที่	รูปแบบ	ขนาด เส้นผ่า ศูนย์กลาง	ปริมาณ	
				จำนวน (ชิ้น)	น้ำหนัก (กรัม)
วัฒนธรรมที่ 1 (ธรรมชาติดี 2)	7.	ปากกาขณะทรงสาม ปากเอนออกด้านนอก ขอบปากทำเป็นสันเล็ก ๆ ขึ้นออกด้านนอก ขนานโดยรอบเนื้อดินค่อนข้างละเอียด สีเหลืองนวลจนถึงสีเข้ม	16-28	3	50
	8.	ปากกาขณะทรงสาม-อ่าง ขอบปากกลมมน และขอบปากตัดเฉียง ด้านนอกทำเป็นร่อง ลื่น ๆ ขนานโดยรอบขอบปาก พบทั้งเนื้อดินละเอียดสันและเนื้อค่อนข้างหยาบสีดำ	22-26	7	285
	9.	ปากกาขณะทรงสาม-อ่าง ขอบปากกลมมน ทำเป็นสันยื่นเข้าด้านในขนานโดยรอบ สีเหลืองอมส้ม ใสในสีดำ เนื้อหยาบมีเกล็ดขาวปน	30	1	40
	10.	ปากกาขณะทรงสามมีสัน ปากโค้งเข้าด้านในเป็นขอบปากกลมมน มีสันที่ช่วงไหล่ ลักษณะขนานโดยรอบ สีเหลืองนวล ใสในสีดำ เนื้อหยาบ มีเกล็ดขาวปน ส่วตัวตกแต่งด้วยลวดลายตีประทับ	22-36	6	220
	11.	ปากกาขณะทรงสามมีสัน ปากเอนเข้าขอบปากกลมมน ช่วงปากถึงไหล่ลักษณะทำสันนูนแหลมคัน 1 เส้น เนื้อหยาบ เคลือบน้ำดินสีส้มใตกลางสีดำ ส่วตัวตกแต่งด้วยลายจุดขีดและส่วตัวเรียบ	24-32	5	320

**ตารางที่ 6 แสดงรูปแบบปากลักษณะหลุมขุดค้นที่ 3
(แบบพื้นเมือง)**

ชั้นดิน	แบบที่	รูปแบบ	ขนาด เส้นผ่า ศูนย์กลาง	ปริมาณ	
				จำนวน (ชิ้น)	น้ำหนัก (กรัม)
วัฒนธรรมที่ 2 (ธรรมชาติ ที่ 1)	1.	ภาชนะหม้อก้นกลม คอสูง ปากผายออก ขอบปากโค้งออกด้านนอก ขอบปากกลม มน เนื้อดินค่อนข้างหยาบ มีส่วนผสมของ แกลบข้าว และบางชิ้นมีส่วนผสมของกรวด ทราย สีเหลืองนวลจนถึงสีส้ม	16-24	10	485
	2.	ปากภาชนะทรงหม้อก้นกลม ' คอสั้น ปาก ผายออก ตัดตรงและตัดเฉียง ขอบปาก เรียวและกลมมน เนื้อดินพบทั้งผสมแกลบ ข้าว และเนื้อผสมกรวดทราย สีเหลือง นวล สีส้ม สีนํ้าตาล จนถึงสีดำ	14-28	21	710
	3.	ปากภาชนะทรงหม้อก้นกลม คอสั้น ปาก ผายออก ขอบปากตัดเฉียงออกด้านนอก เนื้อดินหยาบ มีส่วนผสมของแกลบข้าวสี เหลืองนวลถึงสีส้ม	20-26	3	710
	4.	ปากภาชนะทรงหม้อก้นกลม คอสูง ปาก ผายออก ขอบปากเรียวมน เนื้อหยาบมีเม็ด กรวดทรายปะปนมาก สีส้ม นํ้าตาล เทา จน ถึงสีดำ	16-30	18	310
	5.	ปากภาชนะทรงหม้อมีสัน ขอบปากตัดตรง คอกว้าง ช่วงไหล่ทำเป็นสันนูนแหลมขนาน โดยรอบภาชนะ สีเหลืองอมส้ม เนื้อค่อนข้าง หยาบมีเม็ดกรวดทรายปน	28	1	240

ตารางที่ 6 แสดงรูปแบบปากกาขณะหลุมขุดค้นที่ 3
(แบบพื้นเมือง)

ชั้นดิน	แบบที่	รูปแบบ	ขนาด เส้นผ่า ศูนย์กลาง	ปริมาณ	
				จำนวน (ชิ้น)	น้ำหนัก (กรัม)
วัฒนธรรมที่ 2 (ธรรมชาติ ที่ 1)	6.	ปากกาขณะทรงสาม-อ่าง ปากเอนเข้า ขอบปากกลมมนและขอบปากตัดตรง บริเวณลำตัวตกแต่งด้วยลายกดประทับและลำตัวเรียบ เนื้อดินหยาบ มีส่วนผสมของกรวดทราย สีเหลืองนวล เหลืองอมส้ม จนถึงสีเทาเข้ม	20-24	7	85
	7.	ปากกาขณะทรงสาม ปากเอนนอกด้านนอก ขอบปากทำเป็นสันเล็ก ๆ ยื่นออกด้านนอก ขนานโดยรอบขอบปาก เนื้อดินค่อนข้างละเอียด สีเหลืองอมส้ม	20-24	7	85
	8.	ปากกาขณะทรงสาม-อ่าง ขอบปากกลมมน ด้านนอกทำเป็นร่องสั้น ๆ ขนานโดยรอบ ขอบปากเนื้อค่อนข้างละเอียด สีเหลืองอมส้ม	12-26	22	355
	9.	ปากกาขณะทรงสาม-อ่าง ขอบปากกลมมน ทำเป็นสันยื่นเข้าด้านใน ขนานโดยรอบเนื้อดินค่อนข้างหยาบ สีส้มและสีเทาดำ	22-34	7	415
	10.	ปากกาขณะทรงหม้อมีสัน ขอบปากกลมมน ลอยยาว ช่วงคอเป็นร่องกว้างๆ 2 ร่องโดยทำเป็นสันนูนแหลมก้นกลางไหล่กาชนะเป็นสันนูนแหลม ลำตัวตกแต่งด้วยลายจุดขีด สีเทาอมส้มปนรอยไหม้สีดำ	18-22	4	420
	11.	ปากกาขณะทรงหม้อก้นกลม ปากเอนออก ช่วงคอสั้น ขอบปากทำเป็นสันยื่นออกด้านนอกและมีร่องสั้น ๆ บนแนวสันขนานโดยรอบ เนื้อค่อนข้างละเอียด สีเหลืองนวลถึงสีส้ม	18-24	4	170

R 9.

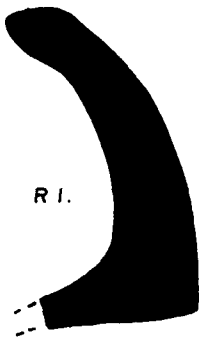
R 10.

R 11.

รูปแบบปากภาชนะดินเผา ชั้นดินธรรมดาที่ 1. หลุมขุดค้นที่ 3.

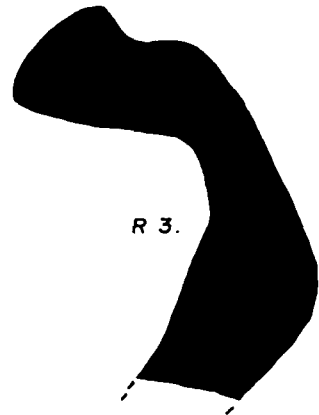
1/1

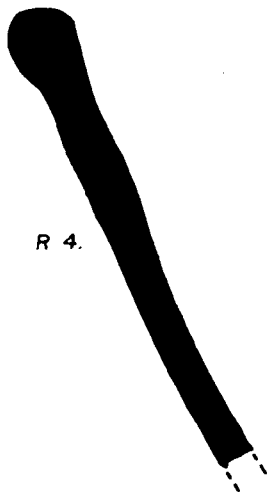
R 1.

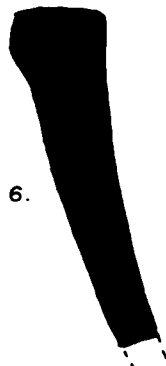
R 2.

R 3.

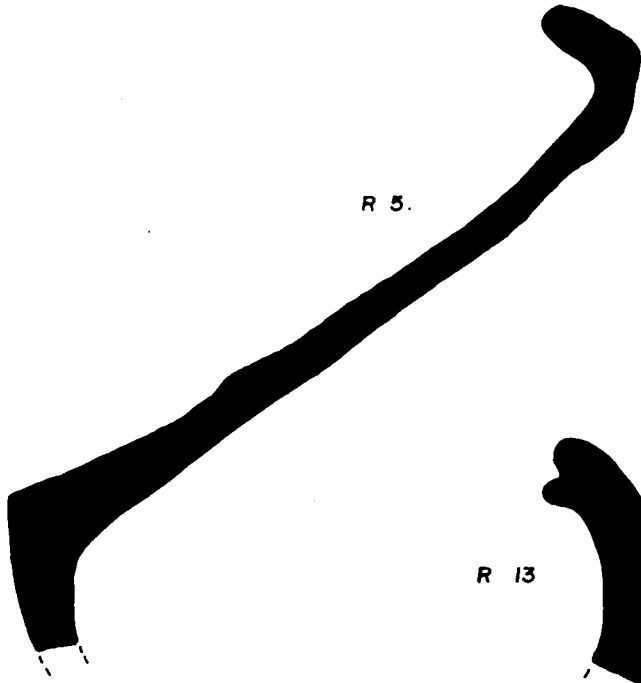
R 4.

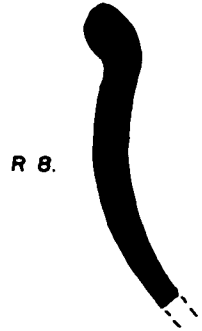
R 6.

R 7.

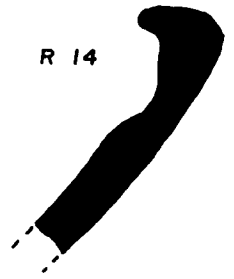
R 5.

R 8.

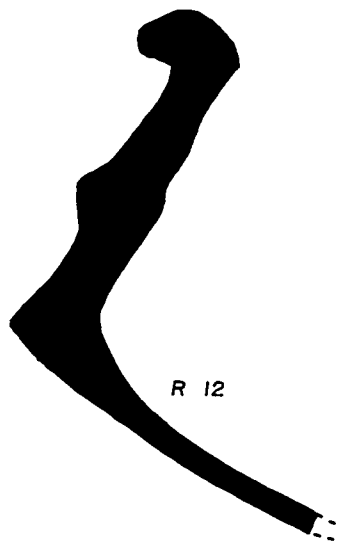
R 13

R 14

R 9.

R 12

R 15

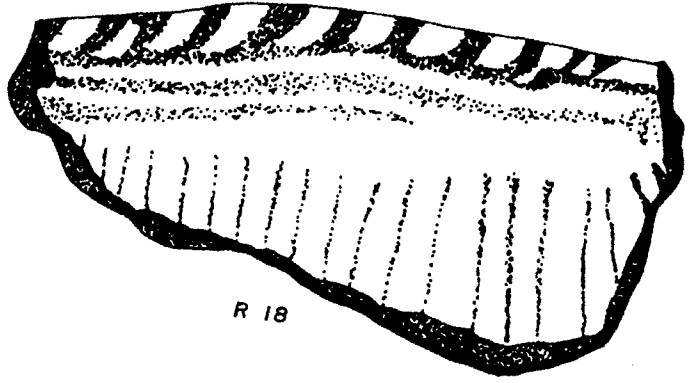

R 16

R 18

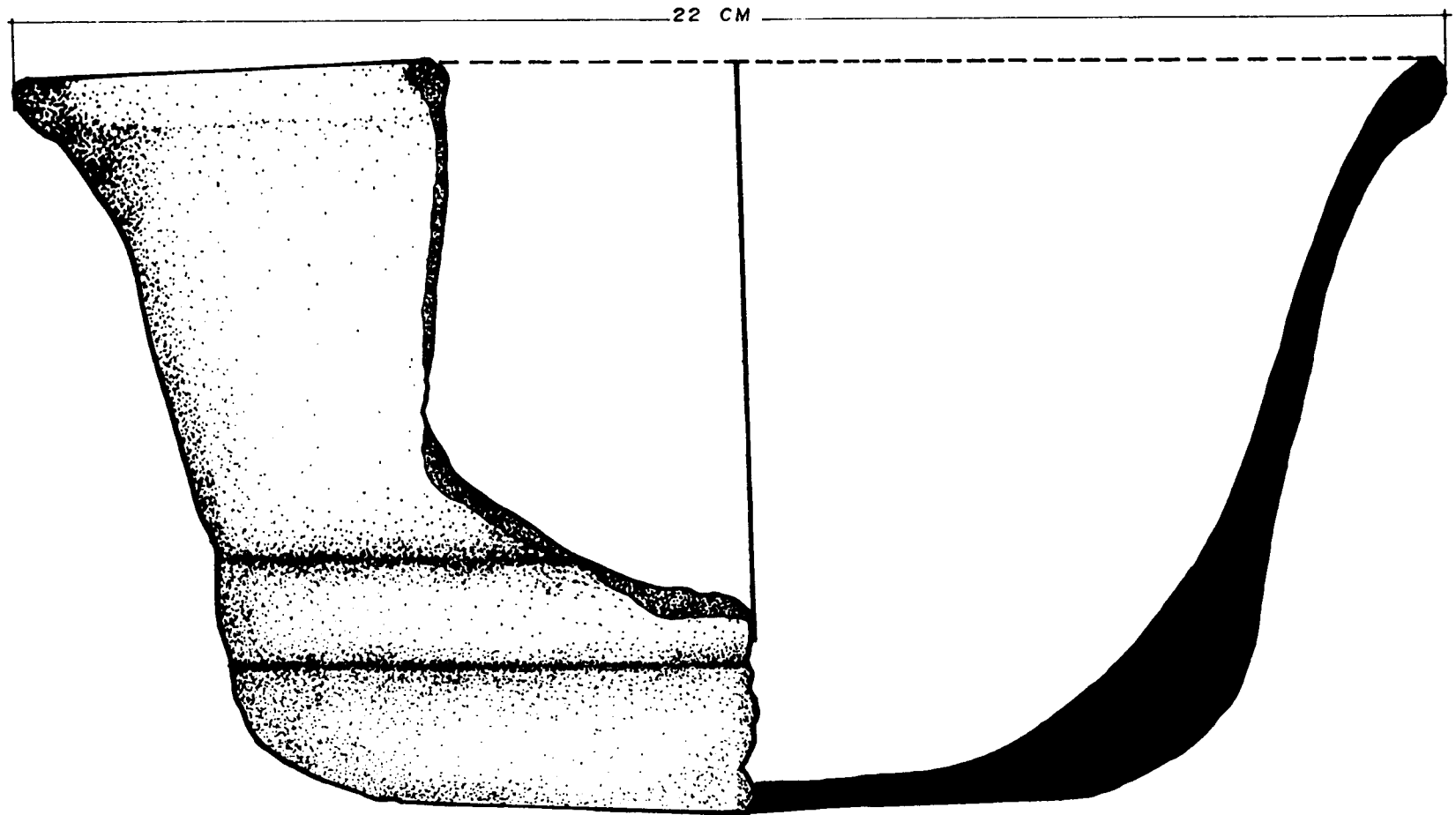

R 18

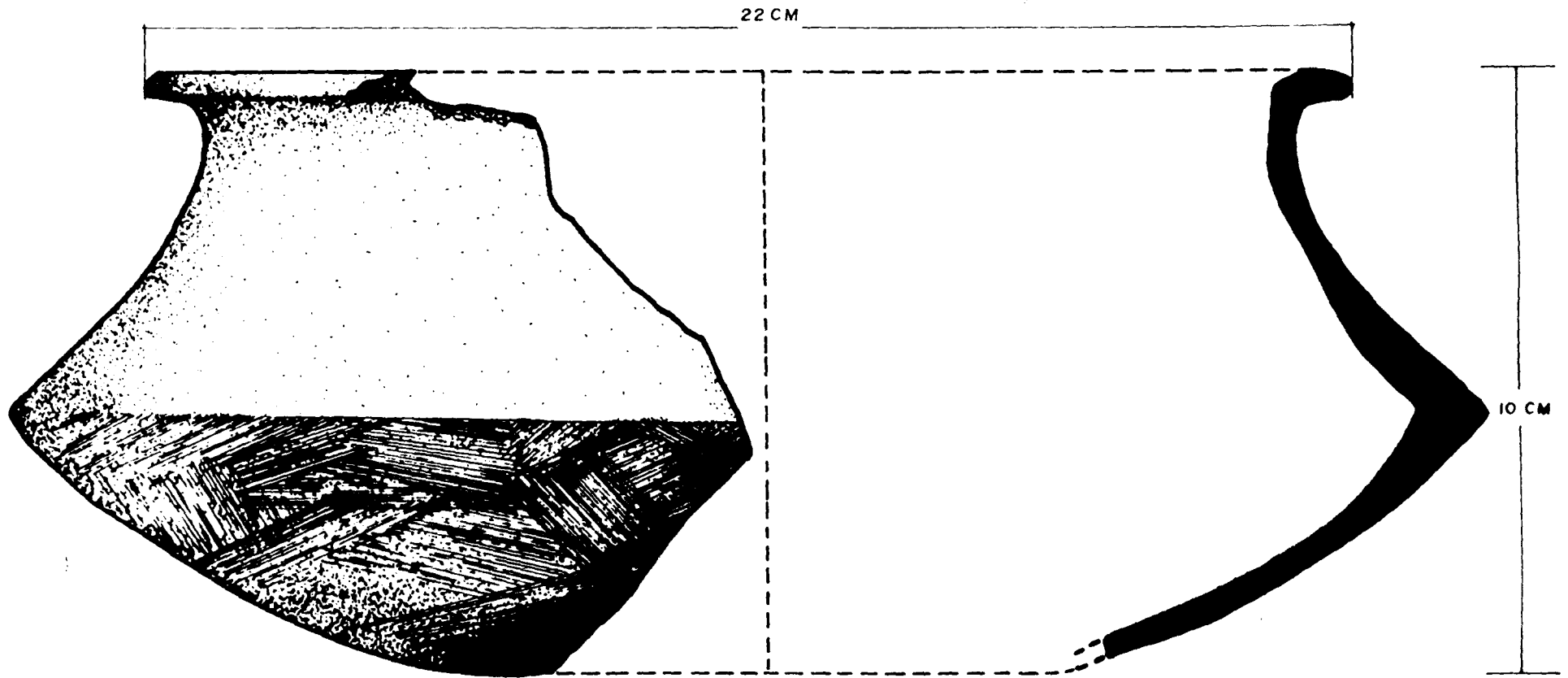

R 17

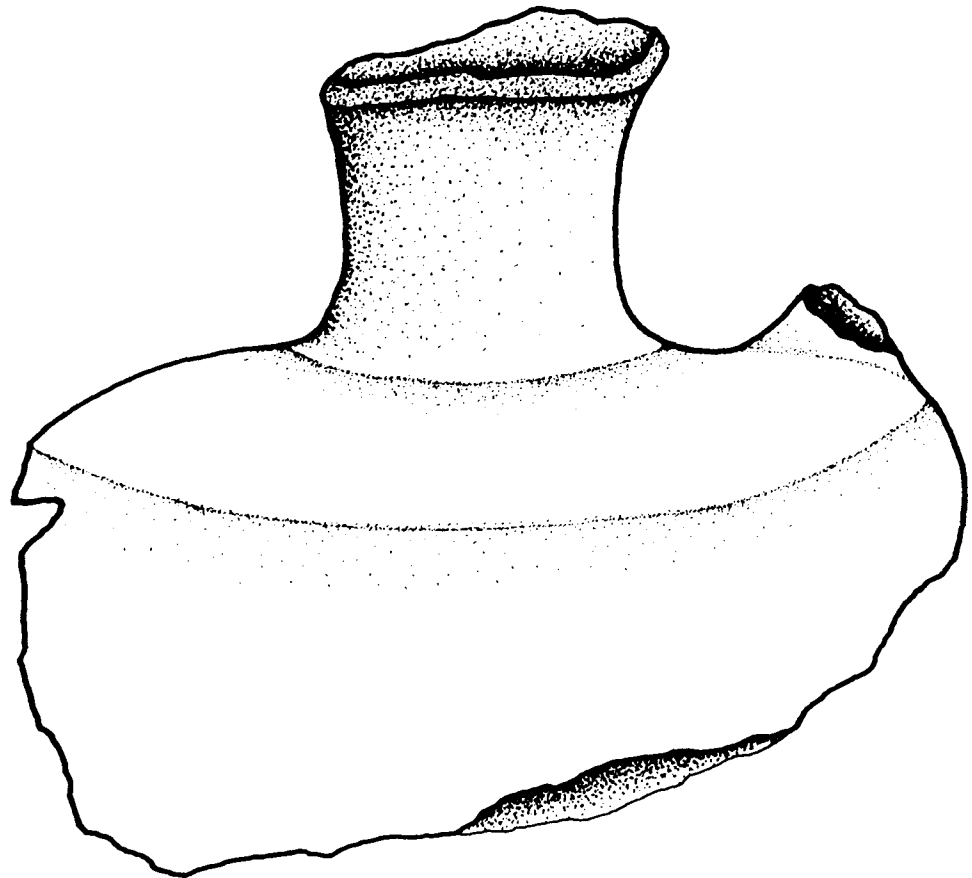

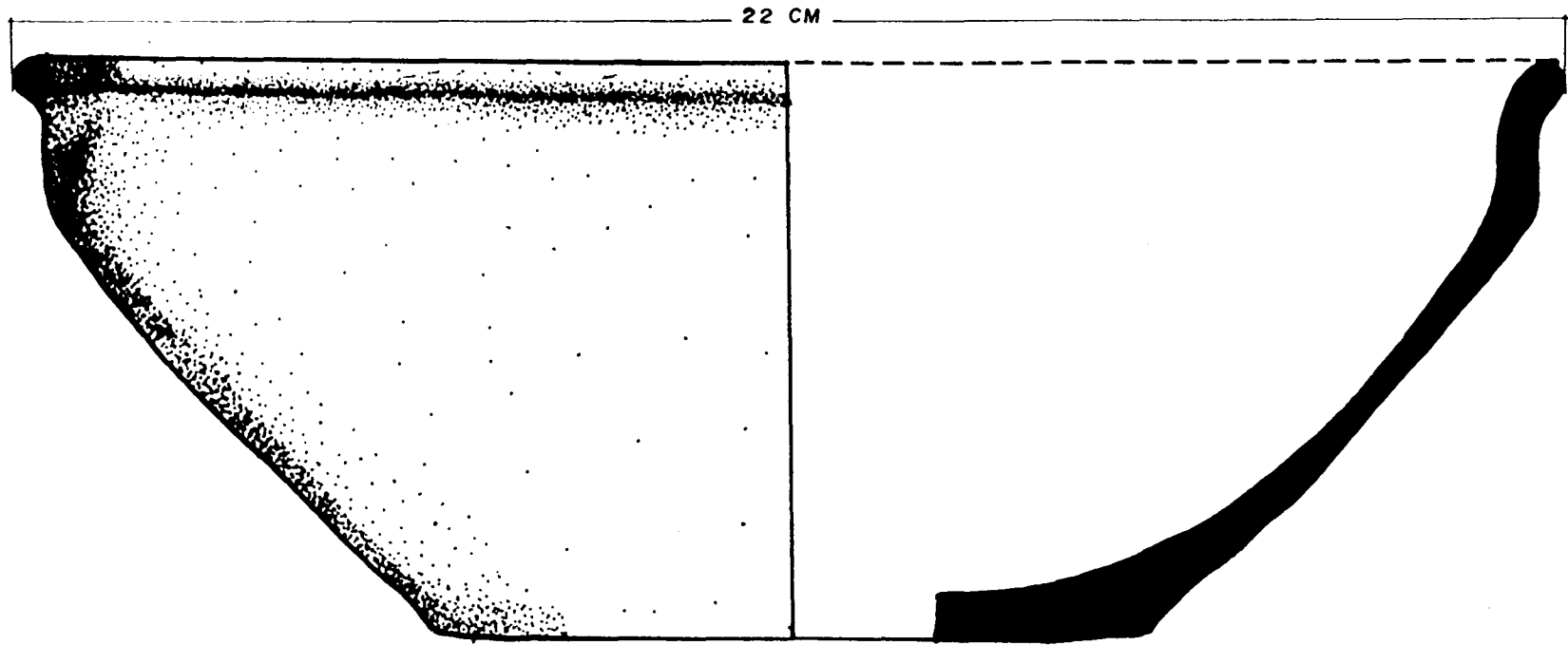
○ รูปแบบภาชนะดินเผาทรงชาม ชั้นดินธรรมดาที่ 1. หลุมขุดค้นที่ 2
1/1

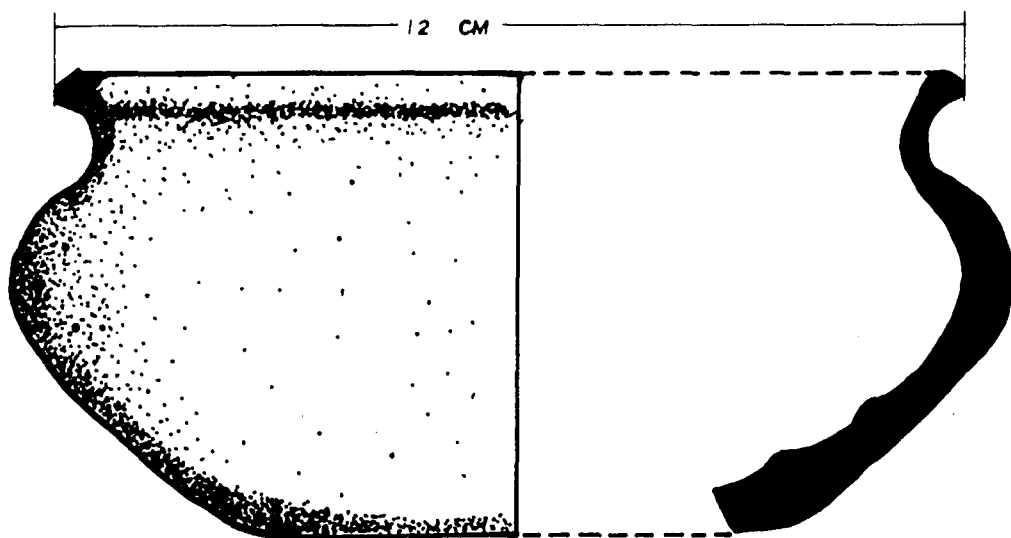
○ รูปแบบภาชนะดินเผาทรงหม้อมีดิน ชั้นดินธรรมชาติที่ 2 หลุมขุดค้นที่ 3

○ รูปแบบภาชนะดินเผา ชั้นดินธรรมชาติดี 2 หลุมขุดค้นที่ 3
1 / 1

○ รูปแบบภาชนะดินเผา ชั้นดินธรรมชาติ ที่ 2. หลุมขุดค้น ที่ 3.
1/1

○ รูปแบบภาชนะดินเผา ชั้นดินธรรมดาที่ 1. หลุมขุดค้นที่ 3

บทที่ 5

การศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบ

5.1 ด้านประวัติศาสตร์โบราณคดี

5.1.1 หลักฐานจากการขุดค้นวัดโตนดหลาย พบ ชั้นวัฒนธรรม หรือการอยู่อาศัย 2 สมัยได้แก่ ชั้นวัฒนธรรมที่ 1

เป็นชั้นดินการอยู่อาศัยระยะเริ่มแรกบริเวณวัดโตนดหลายหลาย ก่อนที่จะมีการก่อสร้างวัดโตนดหลายขึ้น ชั้นวัฒนธรรมนี้ ตรงกับ ชั้นดินธรรมชาติดีที่ 2 ของหลุมขุดค้นที่ 1,2 และ 3 แต่มีเพียงหลุมขุดค้นที่ 3 เท่านั้น ที่พบโบราณวัตถุในชั้นดินธรรมชาติดีที่ 2 ดังนั้น การศึกษาเปรียบเทียบกำหนดอายุสมัยจึงอาศัยโบราณวัตถุจากหลุมขุดค้นที่ 3 เป็นหลักดังนี้

โบราณวัตถุที่พบในชั้นวัฒนธรรมนี้ เป็นภาชนะเนื้อดินเผาธรรมดา (EARTHEN WARE) ส่วนใหญ่ขึ้นรูปด้วยมือเป็นภาชนะทรงหม้อมีสัน หม้อก้นกลม ตกแต่งผิวภาชนะด้วยการตีประทับลายเชือกทาบ ลายเส้นขนาน ลายขูดขีด ซึ่งพบในเมืองโบราณสมัยทวารวดีทั่วไป เช่น บ้านคูเมือง อ.อินทร์บุรี จ.สิงห์บุรี เมืองจันทเสน อ.ตากดี จ.นครสวรรค์ เมืองนครปฐม เป็นต้น

ชั้นวัฒนธรรมที่ 2

ตรงกับชั้นดินธรรมชาติดีที่ 1 ของหลุมขุดค้นที่ 1,2 และ โบราณวัตถุที่ พบในชั้นวัฒนธรรมนี้ ประเภทเนื้อดินธรรมดา พบว่ามีความคล้ายคลึงกับชั้นวัฒนธรรมที่ 1 มากอาจจะเป็นการอยู่อาศัยต่อเนื่องกันมาจากชั้นวัฒนธรรมที่ 1 ก็เป็นไปได้ นอกจากภาชนะดินเผาเนื้อดินธรรมดา มีภาชนะดินเผาเนื้อแกร่งจากเตาบ้านบางปูน กับภาชนะเคลือบจากแหล่งเตาสุโขทัย ซึ่งกำหนดอายุราวพุทธศตวรรษที่ 20 สอดคล้องกับการก่อสร้างวัดโตนดหลายประมาณกลางพุทธศตวรรษที่ 20

5.1.2 หลักฐานด้านโบราณวัตถุสถาน

โบราณสถานวัดโตนดหลาย สร้างขึ้นโดยรับอิทธิพลทางสุโขทัย มากกว่าอยุธยาประจักษ์พยาน คือ เจดีย์ประธานทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของเจดีย์สุโขทัย มีผู้สันนิษฐานว่า เจดีย์ทรงนี้คงเกิดขึ้นในเมืองสุโขทัยประมาณปลายพุทธศตวรรษที่ 19 และแพร่กระจายไปยังเมืองอื่น ๆ ราวปลายพุทธศตวรรษที่ 19 ถึงพุทธศตวรรษที่ 20 ดังนั้น เจดีย์ประธานทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ของวัดโตนดหลาย น่าจะสร้างขึ้นราวพุทธศตวรรษที่ 20 สอดคล้องกับหลักฐานจากการขุดค้นได้แก่ เครื่องเคลือบเขียวจากเตาศรีสังขนาถ้อย ภาชนะเนื้อแกร่งจากเตาบ้านบางปูน, เครื่องถ้วยเวียดนามทั้งหมดกำหนดอายุในช่วงเวลาดังกล่าว

5.1.3 หลักฐานด้านเอกสาร

เมืองสรรคบุรี ปรากฏในพระราชพงศาวดาร รัชกาลพระนารายณ์ทรงอิทธิราช(เสกกราช 765 เบนจก) โปรดฯ ให้ สมเด็จพระเจ้าลูกเธออภัยพิญา ก็นเมืองสุพรรณบุรีเข้าเฝ้าพิญาณเมืองแพรกศรีราชา เข้าสามพญาณเมืองชัยนาท (พงศาวดารกรุงศรีอยุธยา : 9-10) เมืองแพรกศรีราชาที่ปรากฏในพระราชพงศาวดาร คือ เมืองสรรคบุรี ความสัมพันธ์ ของสุขุทัยกับสรรคบุรี คือ เมืองชัยนาทที่เจ้าสามพญาครองอยู่ หมายถึง เมืองพิษณุโลก การติดต่อสัมพันธ์ตลอดจนถ่ายทอดแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมย่อมมีเป็นธรรมดา

5.2 รูปทรงสันนิษฐานทางสถาปัตยกรรม

วิหาร หมายเลข 1

วิหารรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ด้านท้ายยกเก็จขนาดเท่ากับฐานชุกชี(อาจได้รับอิทธิพลด้านนา) ภายในวิหารมีเสาทั้งหมด 12 ต้น อาสนะสงฆ์อยู่ติดผนังทิศใต้ด้านหน้าก่อนมุขยื่นออกมามีประตูเข้า-ออก 1 ประตู ที่ข้างมุขกับมุขผนังตะวันออกเฉียงเหนือ ลักษณะ โกรงหลังคาทรงจะเป็นหลังคาลดชั้น 3 ชั้น 3 ตับ ชั้นแรกอยู่ที่ยกเก็จส่วนท้าย ชั้นที่สองบริเวณที่ต่อออกมาชั้นที่ 3 บริเวณมุขด้านหน้า และอาจจะมีชานจั่ว หน้า-หลัง หลังคาหุ้มด้าป้องกันแดด ฝน ใช้ช่องแสงทางตั้ง เช่น วดนางพญา,ศรีสัตนาลัย,วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ พิษณุโลก เป็นต้น มุงหลังคาด้วยกระเบื้องกาบกล้วย

เจดีย์ทรงปราสาท หมายเลข 2

เจดีย์ทรงปราสาทตั้งบนฐานเขียงสี่เหลี่ยม 1 ชั้น ต่อด้วยฐานบัวลูกฟักเพิ่มมุม 20 ส่วนที่เหนือขึ้นไปหักหายหมดนั้น คงจะเป็นระเบียบของเจดีย์ทรงปราสาท คือ ฐานบัวลูกฟักอีก 1 ชั้น ต่อด้วยชั้นเชิงบาตร รับเรือนธาตุต่อด้วยชั้นรัดประคดตั้งกลีบขมุนเป็นชั้น ๆ ขึ้นไปรับส่วนยอดคงได้พบ ปูนปั้นกรอบซุ้มหน้าบัน กลีบขมุน จำนวนมาก และเมื่อพิจารณาจากลวดลายปูนปั้นที่พบกำหนดอายุได้ราวพุทธศตวรรษที่ 20 ก่อนรัชกาลพระเจ้าบรมไตรโลกนาถ

เจดีย์ทรงปราสาท หมายเลข 3

เจดีย์ทรงปราสาท หมายเลข 3 ตั้งบนฐานเขียงเพิ่มมุม 12 ต่อ ด้วยฐานบัวลูกแก้วอกไก่ 2 เส้น เนื่องจากปูนปั้นที่พบ โดยรอบเจดีย์เป็นส่วนของกรอบซุ้มหน้าบัน และกลีบขมุนเหมือนกับเจดีย์

ทรงปรารภ หมายเลข 2 ลักษณะเจดีย์น่าจะเป็นเจดีย์ทรงปรารภ เช่นเดียวกับ ลักษณะการก่อสร้างและขนาดของอิฐที่ใหญ่กว่าเจดีย์ทรงปรารภ หมายเลข 2 เจดีย์องค์นี้น่าจะสร้างขึ้นก่อน โดยมีระเบียนการก่อสร้างเหมือนกันตรงส่วนฐานที่เจดีย์ทรงปรารภ หมายเลข 3 เป็นฐานบัวลูกแก้วอกไก่ 2 ชั้น

มณฑป หมายเลข 4

มณฑป หลังนี้มีแผนผังเกือบเป็นสี่เหลี่ยมจัตุรัสก่อมุงยื่นออกมาด้วยหน้า น่าจะเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูป ภายในมณฑป (ห้องสี่เหลี่ยม) กงประดิษฐานพระพุทธรูปเช่นกัน ผังมณฑปหนา 70 เซนติเมตร เป็นลักษณะของอาคารแบบผนังรับน้ำหนัก โครงสร้างหลังคาทรงเป็นเครื่องไม้มุงกระเบื้องดินเผาแบบกาบกล้วย เช่นเดียวกับวิหาร ลักษณะอาคารทรงมณฑปนี้ พบโดยทั่วไปในสถาปัตยกรรมสุโขทัย แต่พบน้อยในสถาปัตยกรรมอยุธยา

เจดีย์ราย หมายเลข 5

เจดีย์ราย สร้างบนฐานสี่เหลี่ยมเกือบจัตุรัส (ฐานเขียงสี่เหลี่ยม) แกนเจดีย์ก่อด้วยอิฐหน้าวัวเป็นหลักฐานว่าเจดีย์องค์นี้คงเป็นเจดีย์ทรงระฆัง สภาพเหนือฐานเขียงชำรุดหักพัง รูปทรงเจดีย์อาจจะมี 2 ลักษณะดังนี้

แบบสุโขทัย ฐานเขียงสี่เหลี่ยม ต่อด้วยเขียงกลม 2-3 ชั้น รองรับฐานบัว รับชุดบัวกลา บัวปากระฆัง องค์ระฆัง ขึ้นไปเป็นบัลลังก์ ก้านฉัตร ปล้องโฉน และปลี

แบบอยุธยา ฐานเขียงสี่เหลี่ยม ต่อด้วยเขียงกลม 2-3 ชั้น รองรับฐานบัว รับมาลัยเถา บัวปากระฆัง องค์ระฆัง บัลลังก์ ก้านฉัตร ปล้องโฉน และปลี

มณฑป-วิหาร หมายเลข 6

ผังมณฑป ตั้งบนฐานบัวลูกแก้วอกไก่ 2 ชั้น มีประตูเข้า ทางตะวันออก ประตูเดียว ระดับพื้นภายในมณฑปตรงกับแนวเส้นลวดบัวคว่ำ ซึ่งสูงกว่าระดับพื้นวิหารด้านหน้ากว่า 30 เซนติเมตร ภายในมณฑปน่าจะประดิษฐานพระพุทธรูป เช่นเดียวกับ มณฑป หมายเลข 4 โครงสร้างหลังคาทรงเป็นเช่นเดียวกัน วิหารด้านหน้าเป็นวิหารโถงมีเสา 6 ต้น รับหลังคาเครื่องไม้ที่ต่อขึ้นมาจากชั้นประจุมณฑป พื้นวิหารใช้อิฐหน้าวัวปูพื้น แสดงถึงการบูรณะในสมัยหลัง เพราะอิฐหน้าวัวเป็นอิฐก่อเจดีย์ทรงระฆัง หรือ ก่อยอดเจดีย์ทรงดอกบัวมุมพื้นวิหารมีบ่อสี่เหลี่ยมผืนผ้าขอบบ่อขนาดปูนลึก 20 เซนติเมตร อาจจะเป็นที่ประดิษฐานรอยพระพุทธรูปาถลัญจนะมณฑป - วิหารที่

ก่อเชื่อมกันนี้ ในเมืองสุโขทัย พบที่วัดศรีชุม คือ มณฑปเล็ก แต่ระดับพื้นในมณฑปจะเท่ากัน หรือใกล้เคียงระดับพื้นวิหาร แต่ระดับพื้นมณฑป-วิหาร นี้ต่างระดับกันมากน่าจะเป็นด้วยลักษณะของท้องถิ่น (เมืองสวรรคบุรี) ที่สร้างขึ้นให้ต่างจากแม่แบบ (สุโขทัย)

มณฑป หมายเลข 7

มณฑป หลังนี้มีผนังสี่เหลี่ยมจัตุรัสผนังหนา 1 เมตร ซึ่งมีความหนามากที่สุด ในบรรดามณฑป ทั้ง 3 หลัง เพราะมีร่องรอยการก่อผนังเสริมให้หนาขึ้น อาจจะทำเสริมตั้งแต่แรกสร้างหรือก่อเสริมในสมัยหลัง ด้านหน้าทิศตะวันออกอาจจะมีมุขประดิษฐานพระพุทธรูปมณฑปหลังนี้อาจได้รับอิทธิพลสุโขทัย หากประตูอยู่ตรงกลาง แต่ได้รับอิทธิพลอยุธยา ประตูของมณฑปจะอยู่ภายนอกข้างมุข โครงสร้างหลังคาเป็นเช่นเดียวกับอีก 2 หลัง

กำแพงแก้ว

กำแพงแก้ว มี 2 ส่วน ส่วนแรกผังรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ล้อมรอบโบราณสถานทั้งหมด ยกเว้นมณฑป หมายเลข 7 มีประตูเข้า-ออก 2 ประตู ด้านตะวันออกกับด้านตะวันตกซุ้มประตูคงเป็นเครื่องไม้ทำเลียนหลังคาโบสถ์-วิหาร เช่น ซุ้มประตูวัดเขาสุวรรณคีรี ศรีสัชนาลัย หรือทำเป็นซุ้มเรือนยอดทรงมณฑป (ธาดา : 133) ที่มุมกำแพงทำเป็นเสาหัวเม็ด กำแพงแก้ว ส่วนที่ 2 สร้างต่อเนื่องจากมุมกำแพงทิศตะวันออกเฉียงใต้ ในแนวแกนเหนือ-ใต้ แล้วหักมุมสร้างทางทิศตะวันตก ที่มุมกำแพงสร้างเสาหัวเม็ด เช่นเดียวกัน

บทที่ 6

บทสรุป

ชุมชนวัดโตนดหลายพบหลักฐานการอยู่อาศัยตั้งแต่ สมัยทวารวดี ประเภทหม้อก้นกลม ปากผายออก เนื้อดินผสมกรวด-ทราย, แกลบข้าว ผิวภาชนะสีเหลืองนวล ขึ้นรูปด้วยมือ เผากลางแจ้ง, หม้อมีสันก้นคั่น ตกแต่งด้วยลายตีประทับโดยพบตั้งแต่ชั้นดินวัฒนธรรมแรกและชั้นต่อมา ภาชนะแบบนี้เป็นที่นิยมในกลุ่มสังคมวัฒนธรรมแบบทวารวดี เช่นบ้านคูเมือง อ.อินทร์บุรี จ.สิงห์บุรี บ้านท่าแค อ.เมือง จ.ลพบุรี บ้านจันทเสน อ.ตากาลี จ.นครสวรรค์ นอกจากภาชนะทรงหม้อมีสันในการขุดแต่งพบหม้อมีพวย มีลักษณะคล้ายกับหม้อมีพวย ที่พบในชุมชนและเมืองโบราณสมัยทวารวดีทั่วไปเช่นกัน

ราวพุทธศตวรรษที่ 20 วัดโตนดหลายเริ่มก่อสร้างบนชุมชนทวารวดี โดยมีเจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ เป็นประธานของวัดแสดงถึงอิทธิพลทางสุโขทัย แม้ว่า เมืองสรรคบุรี จะใกล้อยุธยา มากกว่า นอกจากเจดีย์ประธาน วิหาร มณฑปนี้รายรอบก็คงแสดงถึงสถาปัตยกรรมสุโขทัย หลักฐานบางชิ้นแสดงถึงภาชนะต่อเนื่องในพุทธศาสนา ได้แก่ ภาชนะทรงบาตร พบบริเวณมณฑปหมายเลข 7 ลักษณะปากโค้งเข้า ผิวภาชนะเรียบขัดมันขึ้นเงาสีดำ สีเทา เนื้อดินละเอียดแกร่ง Bronson สันนิษฐานว่า ภาชนะทรงนี้มีความคล้ายคลึงกับ Rouletted Ware Blows ในอินเดียใต้และลังกา เป็นบาตรของพระสงฆ์ใช้โปรดสัตว์ (Bronson 1976:360) เด่นชัดขึ้น ทว่า ภายในวัดเองมีสถาปัตยกรรมของอยุธยา คือ เจดีย์ทรงปราสาทโดยลดฐานะเป็นปราสาทรายภายในวัด วัดโตนดหลายคงสร้างโดยผู้ปกครองอยุธยา เนื่องจากพงศาวดารได้กล่าวถึงเจ้าผู้พญา ราชโอรสของพระนครินทราชา ถูกส่งมาปกครองเมืองแพกศรีราชา หรือสรรคบุรี ประมาณ พ.ศ.1946-1960 ความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับสุโขทัย มีปรากฏในช่วงเวลานี้เช่นกันเพราะพระอนุชา(เจ้าสามพญา) ถูกส่งไปปกครองชัชนาท(พิษณุโลก)และอภิเษกกับเจ้าหญิงสุโขทัย ในสมัยต่อมาได้มีการบูรณะปฏิสังขรณ์ 1 ครั้งและราวพุทธศตวรรษที่ 22 วัดโตนดหลายถูกทิ้งร้างไป เนื่องจากสงครามเสียกรุงครั้งที่ 1 ด้วยเมืองสรรคบุรีอยู่ในเส้นทางเดินทัพของพม่า

บรรณานุกรม

- กฤษฎา พินศรี และคณะ. **เครื่องถ้วยสุโขทัย พัฒนาการของเครื่องถ้วยไทย**
กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป, 2535
- จารึก วิลไลแก้ว. **เตาแม่ น้ำน้อย 2.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตร
แห่งประเทศไทย, 2533
- ณัฐรุภัทร จันทวิช. **เครื่องถ้วยจีนที่พบจากแหล่งโบราณคดีในประเทศไทย.**
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2537
- ปุราณรักษ์ หจก. **รายงานการขุดค้นแหล่งโบราณคดี วัดพระศรีรัตนมหาธาตุเขลียง**
อำเภอศรีณรงค์ จังหวัดสุโขทัย. (เอกสารเข็บเล่ม), 2537
- พระราชพงศาวดาร-กรุงศรีอยุธยา ฉบับพระจักรพรรดิพงษ์(อาด).** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
คุรุสภา ลาดพร้าว, 2533
- เพ็ญศรี เทศนา. **รายงานผลการขุดแต่งและเสริมความมั่นคงเจดีย์วัดโตนดหลาย**
ต.แพรคศรีราชา อ.ธรรมาบุรี จ.ชัยนาท. 2537 (เอกสารอัดสำเนา)
- สมเกียรติ โล่ห์เพชรรัตน์. **พระพุทธรูปศิลปะสมัยอยุธยา.** กรุงเทพฯ : ด้านสุทธาการพิมพ์,
2539
- สันติ เล็กสุขุม. **กระหนกในดินแดนไทย.** กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน, 2539
- สันติ เล็กสุขุม. **เจดีย์ : ความเป็นมาและคำศัพท์เรื่ององค์ประกอบเจดีย์ในประเทศไทย.**
กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน, 2535
- สาขันธ์ ไพรชาญจิตร. **เตาแม่ น้ำน้อย.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์แห่งประเทศไทย,
2531
- Bronson , Bennet . **Excavations at Chansen and the Cultural Chronology of**
Protohistoric central Thailand. Michigan : University Microfilms
International, 1976